

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АПОЛОГЕТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	12
1.1. Концептуалізація оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.....	12
1.2. Типологізація інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору.....	29
1.3. Фіскально-регулюючі аспекти узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності.....	43
Висновки до розділу 1.....	62
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	64
2.1. Фіскальна ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.....	64
2.2. Моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій.....	78
2.3. Оцінка впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.....	94
Висновки до розділу 2.....	108
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	111
3.1. Моделювання та прогнозування основних показників фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.....	111
3.2. Можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у митну систему України.....	124
3.3. Вектори удосконалення регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності.....	143
Висновки до розділу 3.....	163
ВИСНОВКИ.....	166
ДОДАТКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	186

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці, які ставлять нові вимоги до розвитку та функціонування національних економічних систем, зокрема у сфері оподаткування. Світова економічна наука відводить державі провідну роль у розробці і реалізації національної зовнішньоторговельної політики. Це пов'язано не лише з тим, що експорт та імпорт товарів становлять вагомую частину валового внутрішнього продукту в експортно-орієнтованих економіках, до яких належить і наша країна, а й зростаючою взаємозалежністю економічних процесів у кожній країні в епоху глобалізації.

Соціально-економічний розвиток у країнах з трансформаційною економікою, до яких належить і Україна, засвідчив різну міру податкового регулювання і ролі, яка йому надавалась. Очевидним стало й те, що сучасні податкові реформи повинні набувати нового змісту й сприяти формуванню ефективного регулювання зовнішньоекономічних операцій, враховуючи особливості соціально-економічного розвитку України, стан реформування економіки, рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, його інвестиційні та інноваційні можливості.

Для України нагальною потребою виступає вдосконалення податкової системи, яка сприятиме стабілізації та конкурентоспроможності її економіки при входженні в світове господарство. Важлива роль при цьому повинна надаватися процесу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки надходження від адміністрування митних платежів займають високу частку у структурі дохідної частини Державного бюджету України. Тому формування ефективної системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в умовах лібералізації митної політики України є надзвичайно актуальним питанням та потребує ґрунтовних наукових досліджень.

У працях вітчизняних учених традиційно аналізуються інструменти, структура та механізми функціонування національних і міжнародних систем державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, податкових і

бюджетних систем, але не відображаються повною мірою актуальні питання розвитку системи оподаткування експортно-імпортних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції України у світове економічне співтовариство. Здебільшого поза увагою дослідників залишаються проблеми формування системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності економічними методами в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

Теоретичне підґрунтя до розуміння проблем оподаткування зовнішньоекономічних операцій закладене у працях відомих зарубіжних економістів: Р. Вернона, Д. Кейнса, П. Кругмана, С. Ліндера, А. Маршала, Дж. Мілля, Б. Оліна, М. Познера, Д. Рікардо, А. Сміта, А. Файоля, Ф. Хекшера та інших. Різні аспекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності розкриті у працях таких українських науковців: В. Андрущенка, І. Бережнюка, І. Бураковського, А. Войцешука, М. Дем'яненка, О. Гребельника, Ю. Іванова, С. Кваші, А. Кредісова, А. Крисоватого, П. Лайка, І. Лютого, П. Мельника, В. Науменка, П. Пашка, Л. Пісьмаченка, П. Саблука, Р. Саблука, В. Сіденка, В. Суторміної, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Юрія та інших.

Малодослідженими залишаються питання ефективного використання інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору, потребує сучасних підходів обґрунтування фіскально-регулюючих аспектів узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності. Водночас необхідно удосконалити методику проведення оцінювання фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням актуальних змін у сфері податкового та митного регулювання відповідно до умов сьогодення. Об'єктивно зумовленою є необхідність подальшого дослідження перспектив розвитку регулятивних систем зовнішньоекономічної діяльності на тлі євроінтеграційних процесів, оскільки вітчизняний досвід у цій сфері є недостатнім і потребує ретельної систематизації та аналізу. Актуальність і вагомість зазначених проблем,

необхідність їхнього вирішення зумовили вибір теми дисертаційної роботи й окреслили коло питань, які в ній розглянуто.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є складовою науково-дослідних робіт кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету за комплексними темами: «Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0113U007882), «Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави» (державний реєстраційний номер 0111U010359). У межах цих тем автором розроблено теоретичні підходи і рекомендації щодо вдосконалення митно-податкового інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах євроінтеграційних процесів з метою максимального задоволення фіскальних потреб та підвищення регулюючого потенціалу держави.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, а також розробка науково-практичних пропозицій щодо підвищення його фіскальних ефектів та регулюючого потенціалу в контексті збалансування соціально-економічного розвитку України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань теоретичного та прикладного характеру:

- обґрунтувати концептуальні засади оподаткування зовнішньоекономічної діяльності для комплексного розуміння його сутності та необхідності;

- провести типологізацію інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності для ідентифікації найдієвіших із них;

- систематизувати фіскально-регулюючі ефекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у контексті їх інтеграції в систему державних і міждержавних угод;

- визначити фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності для виявлення фіскальних ефектів від митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій;
- здійснити моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій задля формування ґрунтовного уявлення про сучасний стан регуляторів фіскальної політики, що застосовуються до експортно-імпортних операцій;
- дослідити вплив участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснити прогнозування основних показників фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності на основі методів екстраполяції;
- запропонувати можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у митну систему України;
- окреслити вектори підвищення впливу регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності.

Об’єктом дослідження є процес оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-економічні та науково-практичні аспекти оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті підвищення його фіскальної ефективності та регулюючого потенціалу.

Методи дослідження. Теоретико-методологічна основа дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання, системному підході до вивчення процесів оподаткування зовнішньоекономічних операцій, сучасних теоріях менеджменту та державного управління. Дисертаційна робота виконана з використанням як загальнонаукових, так і спеціальних методів та прийомів, зокрема: теоретичного узагальнення, наукової абстракції, методів індукції та дедукції, історичного методу – для визначення економічної сутності зовнішньоекономічної діяльності та ідентифікації

логічних взаємозв'язків між органами управління в процесі оподаткування експортно-імпортних операцій; методів аналізу і синтезу, статистичних прийомів групування, динамічних порівнянь, графічного зображення – для дослідження фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та раціонального використання його регулюючих інструментів; методів економіко-математичного моделювання, спостереження та формалізації – для окреслення перспектив ефективного розвитку оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Інформаційну базу дисертації становлять статистичні дані Державної фіскальної служби України (Міністерства доходів і зборів України), Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, положення, нормативно-правові акти національного та зарубіжного законодавства з питань податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, періодичні видання, наукові збірники, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та друквані праці українських і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та розробці науково-практичних рекомендацій щодо підвищення його фіскальних ефектів та регулюючого потенціалу задля збалансування фінансово-економічних та соціальних процесів в Україні. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у такому:

вперше:

– запропоновано ввести в науковий обіг поняття «фіскально-регулюючий потенціал оподаткування зовнішньоекономічної діяльності» і позиціонувати його як сукупність усіх наявних та потенційно не задіяних фінансово-економічних інструментів, що здатні вплинути на зміну показників митного та податкового регулювання з метою активізації зовнішньоекономічних відносин у контексті наповнення бюджету України

задля гармонізації соціально-економічного розвитку держави. Імплементація цієї дефініції стане базисом інтенсифікації економічного розвитку та покращення суспільних стандартів зовнішньоекономічної діяльності за рахунок виокремлення стабільно-прогресуючих фіскальних ефектів;

удосконалено:

– поняття «оподаткування зовнішньоекономічної діяльності», яке розглядається як законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податкових платежів шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядку сплати податків внаслідок реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн. На відміну від існуючих, таке трактування дозволить встановити чіткі параметри формування, розподілу та перерозподілу доходів від здійснення експортно-імпортних операцій;

– науково-методичні підходи до систематизації інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням їх трирівневої системної єдності на мікроекономічному, макроекономічному і мегаекономічному рівнях з метою забезпечення чіткого та прозорого розподілу обов'язків і повноважень між учасниками зовнішньоекономічної діяльності; задоволення фіскальних потреб держави; зміцнення конкурентних позицій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на зовнішніх ринках;

– методичний підхід до оцінювання фіскальної ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, який, на відміну від існуючих, враховує показники фіскальної ефективності митних платежів, що характеризують залежність бюджету від ефективності діяльності фіскальних органів та показують, наскільки спроможні митні платежі наповнювати дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань, а також критерії регулюючого потенціалу митних платежів, що відображають реакцію національної економіки на зміну параметрів митного регулювання. Це дозволить виявити регулюючий вплив митних платежів та обсягів

оподатковуваних операцій на формування дохідної частини бюджету та збалансувати зв'язок між їх регулюючим потенціалом і фіскальною ефективністю;

набули подальшого розвитку:

– інструментарій реалізації фіскальної політики шляхом узгодження прогнозування митних надходжень і макроекономічних показників з метою запобігання виникненню дисбалансів у бюджетному процесі. Встановлено, що динаміка попередніх років детермінує прогноз на майбутнє, проте різкі її коливання не можуть передбачити суттєву варіацію показників у часовому ланці та здійснити суттєвий вплив на фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності;

– концептуальні підходи щодо удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, які базуються на мінімізації ставок мита, удосконаленні телекомунікаційно-інформаційних систем, повномасштабному використанні електронного декларування, налагодженні дієвого механізму відшкодування ПДВ, автоматизації процедур контролю визначення митної вартості, імплементації у вітчизняну практику митного постаудиту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та пропозиції можуть бути використані органами державної та місцевої влади і управління у процесі вдосконалення фіскального інструментарію оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Пропозиції щодо вдосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у розрізі окремих податкових платежів знайшли практичну реалізацію у Департаменті адміністрування митних платежів та митно-тарифного регулювання Державної фіскальної служби України (довідка № 99-25/1-02-04/4777 від 14.10.2014 р.). Рекомендації стосовно зміни ставок митних платежів та встановлення пільг з окремих їх видів з метою оптимізації структури експортно-імпорتنих операцій були використані Головним управлінням Міністерства доходів і зборів у Тернопільській області (довідка № 9309/10/19-00-13-24/106 від 11.08.2014 р.). Пропозиції

щодо удосконалення механізму митного регулювання за допомогою митного тарифу і методів визначення митної вартості були використанні Департаментом фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації (довідка № 06-17/795 від 26.08.2014 р.). Крім того, окремі наукові положення дисертації використовуються в навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні курсів «Митна справа», «Фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності», «Митна політика зарубіжних країн», «Митно-тарифне адміністрування», «Податкові системи зарубіжних країн», «Податковий менеджмент» (довідка № 126-33/2983 від 30.10.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною науковою працею. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у наукових працях, написаних у співавторстві, відображено у списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи апробовані на 16 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Перспективи розвитку фінансової системи України» (Тернопіль, 2012 р.); «Напрями підвищення конкурентоспроможності податкової політики в Україні» (Ірпінь, 2012 р.); «Актуальные проблемы налоговой политики» (Екатеренбург, 2012 г.); «Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств. Концептуальні основи і нормативно-правова база стратегічного розвитку національної економіки» (Донецьк, 2012 р.); «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку» (Київ, 2012 р.); «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2012 р.); «Особливості економічних процесів в умовах фінансової нестабільності» (Львів, 2012 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2013 р.); «Věda a vznik – 2012/2013» (Praha, 2013 у.); «Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних

процесів» (Ірпінь, 2013 р.); «Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку» (Сімферополь, 2013 р.); «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami» (Przemyśl, 2013 y.); «Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті» (Тернопіль, 2013 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, 2014 р.); «Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі» (Одеса, 2014 р.); «Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті» (Тернопіль, 2014 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 5,7 д.а., з яких 8 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України (у т.ч. 1 публікація – у виданні, включеному до реєстру міжнародних наукометричних баз), 1 публікація у науковому періодичному виданні іншої держави, 15 праць апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст дисертації викладено на 170 сторінках. Дисертаційна робота містить 25 таблиць, 37 рисунків, 6 формул, 9 додатків на 16 сторінках. Список використаних джерел налічує 158 найменувань на 16 сторінках.

РОЗДІЛ 1

АПОЛОГЕТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Концептуалізація оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в системі фінансових інструментів її регулювання

Суспільні трансформації, що здійснюються в Україні протягом останніх років, супроводжуються реформуванням усіх сфер функціонування держави, впливаючи як на внутрішньо, так і на зовнішньоекономічні процеси. З огляду на це відбувається модифікація не лише суспільної ідеології, філософії державного впливу, але й побудова української інституціональної моделі зовнішньоекономічних відносин у системі глобальних світогосподарських взаємодій.

На сьогодні повноцінне функціонування економіки будь-якої держави безпосередньо залежить від рівня її участі в системі світових економічних зв'язків у галузі міжнародної торгівлі, руху капіталів, робочої сили, інформаційних технологій, характеризуючи не лише рівень розвитку зовнішньоекономічної діяльності, але і ступінь задоволення загальнонаціональних інтересів, пріоритетів розвитку регіонів, галузей, економічної стабільності та фінансової безпеки держави.

Як-от, досягнення багатьох бажаних ефектів трансформаційних перетворень, зокрема: підвищення технічного рівня виробництва, залучення додаткових джерел інвестицій, зростання рівня конкурентоспроможності українських підприємств, структурної перебудови економіки, підвищення рівня життя населення, підтримання фіскальної безпеки держави безпосередньо залежить від рівня ефективності державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Актуальність проблеми пошуку нових принципів і засад оподаткування зовнішньоекономічних відносин, окреслення шляхів і передумов

використання їх економічного та фіскального потенціалу зумовлюють потребу поглибленого теоретичного аналізу як сутності зовнішньоекономічної діяльності, так і концептуалізації форм і функцій впливу на неї фіскальних регуляторів.

Слід зазначити, що розвиток зовнішньоекономічної діяльності, передумови та чинники його посилення впливу є предметом наукових інтересів різноманітних наукових шкіл і теоретичних напрямів, які в загальному можна згрупувати так, див. рис. 1.1.

Однією з найбільш давніх і найбільш значних стосовно тривалості домінування теорією зовнішньоекономічної діяльності став меркантилізм, відомими представниками якого були В. Стаффорд, Т. Ман, Д. Стюарт, А. де Монкретьєн, А. Серра та інші [1, с. 15, 17]. Значний розвиток цієї теорії був започаткований у Західній Європі в XV ст., зумовлений сприятливими чинниками, зокрема: розпадом феодальної системи господарювання, зародженням капіталістичних відносин, значними географічними відкриттями, активізацією зовнішньої торгівлі.

Теорія меркантилізму охоплювала два періоди, кожен з яких характеризувався як визначеним етапом реалізації, умовами та чинниками впливу, так й ідейним підґрунтям.

Ідеологи раннього, або монетарного меркантилізму, підприємствами особливу роль грошей і дорогоцінних металів у зростанні багатства нації та держави внаслідок активізації експорту та стримування імпорту. Залучення та утримання коштів забезпечувало збільшення багатства держави, однак подальший розвиток капіталістичних форм господарювання та розширення зовнішньої торгівлі обґрунтували хибність такої політики, зумовивши настання мануфактурного чи пізнього меркантилізму.

На відміну від раннього його взірця пізній меркантилізм спирався не на теорію «грошового балансу», а обґрунтовував активний торговельний баланс, сприяючи зародженню первинних засад реалізації політики протекціонізму.

Рис. 1.1. Теоретичне підґрунтя та хронологія вчень про зовнішньоекономічну діяльність

Джерело: автор склав самостійно

І тому широкого використання набули такі заходи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, як: надання субсидій експортним галузям і суб'єктам господарювання, сприяння експорту готової продукції і заборона вивозу сировини, обмеження імпорту товарів, які можуть конкурувати українським аналогам.

Про доцільність здійснення зовнішньоекономічної діяльності класична економічна теорія обґрунтовувала залежність від чинників пропозиції на підставі аргументації концепцій абсолютних і відносних переваг. Згідно з першою аргументувався експорт тих товарів, абсолютні витрати виробництва яких у розрахунку на одиницю продукції нижчі, ніж у країні-партнері (А. Сміт) [2]; друга пояснювала переваги експорту спеціалізованими товаровиробниками «виграшних товарів» з відносно нижчими витратами виробництва, ніж у країні реалізації (Д. Рікардо, Дж. С. Міль) [3, 4].

Концепції абсолютних і відносних переваг домінували в теоретичній площині, переконуючи, що міжнародна торгівля зумовлюється наявністю відмінностей між країнами у відносних витратах, проте залишали без відповіді причини та природу виникнення цих відмінностей. Намаганням дати аргументовану відповідь стали наукові праці шведських теоретиків Е. Хекшера та Б. Оліна, які у 20—30-х рр. ХХ століття пояснили відмінності у відносних витратах між країнами (або відмінності у формі кривих виробничих можливостей) використанням різних співвідношень у виробництві різних товарів та нерівномірною забезпеченістю країн факторами виробництва [5].

У подальшому були неодноразові спроби встановлення та доповнення теоретичних обґрунтувань наявності причинно-наслідкових залежностей у здійсненні зовнішньоекономічної політики, прикладом чого можуть бути:

- теорема Хекшера –Оліна–Самуельсона (міжнародна торгівля веде до вирівнювання цін на чинники виробництва в країнах, які торгують);
- теорема Самуельсона–Джонса (впродовж часу зростають доходи власників факторів, які специфічні для експортних галузей і скорочуються

доходи власників факторів, специфічних для галузей, конкуруючих з імпортом;

- парадокс В. Леонтьєва (трудомісткі країни експортують більш капіталомістку продукцію, а капіталомісткі – трудомістку);

- теорема Столпера–Самуельсона (міжнародна торгівля приводить до зростання доходів власників факторів, які інтенсивно використовуються для виробництва товарів, ціна на які зростає);

- теорема Рибчинського (зростання пропозиції одного з факторів веде до збільшення відносного зростання виробництва кінцевого продукту галузі з найінтенсивнішим його використанням, одночасно випереджаючи скорочення виробництва в інших галузях) [6].

На противагу класичним і неокласичним теоріям зовнішньоекономічної діяльності, основні кейнсіанські теорії акцентували у своїх дослідженнях вплив чинників попиту.

Соціально-інституціональні теорії зовнішньоекономічної діяльності обґрунтовують залежність рівня її розвитку від багатьох інституціональних чинників: наявності технологічних переваг, зумовлених вищим рівнем розвитку науки та техніки, тривалості життєвого циклу товару, вартості та масштабу виробництва окремих груп товарів у спеціалізованих галузях.

Розгляд теоретичного підґрунтя здійснення зовнішньоекономічної діяльності дозволяє окреслити три основні етапи еволюції поглядів:

1. Класичні описові концепції міжнародної торгівлі (до XIX ст. включно).

2. Регулятивні теорії розвитку зовнішньоекономічної діяльності (середина 70-х років XX ст.).

3. Сучасні концепції системного підходу до управління зовнішньоекономічною діяльністю (кінець XX ст.) [7].

Характерною особливістю поділу, крім часових меж, є наявність відповідної апологетики державного впливу, який, першопочатково не відігравав помітної ролі, оскільки усвідомлення доцільності його

використання стало актуальним в кінці минулого століття. Представники класичної економічної теорії не вбачали гострої потреби у використанні державного управління, оскільки основними інструментами, актуальними у цьому хронологічному періоді були практичний розрахунок, економічний зиск, стійкі традиції і торговельні звичаї.

Характерною особливістю другого етапу стало активне втручання держави в здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що було спровоковане двома світовими війнами, та поява двох біполярних центрів глобального впливу, кожен з яких вдавався до активного використання держави як важливого інструмента реалізації своїх інтересів. Вказане, зумовило актуальність і потребу не лише державного впливу, але і зумовило створення міждержавних і міжнародних інституцій та реалізацію планів і програм, а саме: створення Ради економічної взаємодопомоги, Європейського Союзу, план Маршалла, план Макартура та ін.

Визначальною ознакою третього, тобто сучасного етапу розвитку управління зовнішньоекономічною діяльністю, є зростання ролі поряд з державним, корпоративного впливу, що здійснюється в системі завдань регулювання та координування.

У сучасних економічних дослідженнях немає єдності у поглядах авторів щодо сутності зовнішньоекономічної діяльності, теоретичного підґрунтя її реалізації внаслідок чого можемо спостерігати трактування авторських визначень шляхом встановлення відповідних акцентів. Зокрема, Л.І. Дідківська акцентує увагу на окресленні видів зовнішньоекономічної діяльності, констатує, що вона є не чим іншим як «економічними відносинами між країнами, що здійснюють зовнішню торгівлю, міграцію капіталів і робочої сили; міжнародні науково-технічні та виробничі зв'язки; спільне освоєння повітряного і космічного простору, Світового океану; охорону навколишнього середовища, виконання програм та угод тощо [8 с.]».

Науковці О.В. Шкурупій, В.В. Гончаренко, І.А. Артеменко розглядають зовнішньоекономічну діяльність у функціональному аспекті і

зазначають, що така діяльність, як економічна категорія, висвітлює передусім відповідні (пов'язані зі здійсненням міжнародного бізнесу) функції виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об'єднань та ін.) [5].

На відміну від згаданих вище визначень, у цьому, окрім об'єктів ЗЕД виділено також і її суб'єкти, однак відсутні принципи такої діяльності, що враховано Л.А. Швайкою, який визначає зовнішньоекономічну діяльність "як сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права" [9].

Щодо термінологічного тлумачення дефініції зовнішньоекономічної діяльності, то зауважимо, що у сучасному економічному словнику [10] та у праці В. О. Васюренко [11] вона розглядається як одна із сфер економічної діяльності держави, підприємства, фірми, що тісно взаємозв'язана із зовнішньою торгівлею, експортом, імпортом, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням з іншими країнами спільних проектів.

В економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного зовнішньоекономічна діяльність визначається "як сфера економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язана із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо" [12].

Дещо тотожними за своїм змістом є погляди В. М. Бурмістрова, К. В. Холодова, які підкреслюють, що ЗЕД - це "... сфера діяльності, яка полягає у виробництві товарів і послуг, що призначені для реалізації у сфері міжнародного обміну завдяки проведенню експортних та імпорتنих операцій, а також у різних формах міжнародного обміну капіталом, трудовими ресурсами та об'єктами інтелектуальної власності" [13, с.335].

На нашу думку, найбільш повне і близьке нам визначення зовнішньоекономічної діяльності зумовлюється використанням інституційного підходу, на основі якого її можна визначити як врегульовані

правом економічні відносини між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарської діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і торгівля ними, а також пов'язані із зовнішньоекономічними зв'язками їхні відносини з державними органами управління та контролю за здійсненням зовнішньоекономічної діяльності.

Трактування цієї дефініції подано в Господарському кодексі України [14], що визначає зовнішньоекономічну діяльність "як різновид господарської діяльності, яка в процесі її здійснення потребує перетину митного кордону України майном та (або) робочою силою" (ст. 377).

Слід зауважити, що чимало науковців [15] в тлумаченні поняття зовнішньоекономічної діяльності дотримуються того ж визначення, яке подано в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», згідно з яким «це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами» [16].

Зовнішньоекономічна діяльність передбачає поєднання різних форм міжнародної співпраці країн та їх суб'єктів господарювання у різних галузях економіки. Існує чимало класифікацій видів зовнішньоекономічної діяльності, що відрізняються використанням різних критеріїв. Так, зовнішня торгівля може розглядатися стосовно напряму ЗЕД (імпорт і експорт), щодо предмета (товари, послуги) або ж регіональних особливостей (прикордонна торгівля) та засобу розрахунків (бартерні операції) та ін.

До основних видів зовнішньоекономічної діяльності О.А. Кириченко зараховує: міжнародну торгівлю, міжнародний лізинг, використання активів з-за кордону, контрактні форми ЗЕД, міжнародні інвестиції [7, с. 9].

Науковець В.І. Багрова ототожнює зовнішньоекономічну діяльність підприємств передусім зі здійсненням експортно-імпортних операцій, які можуть мати різні вияви і тенденції. У зв'язку з цим вона розрізняє поняття виду та форми зовнішньоекономічних зв'язків, здійснюваних підприємством. Вид зовнішньоекономічних зв'язків, на її думку, – "це сукупність зв'язків,

об'єднаних однією ознакою, наприклад, напрямом товарного потоку та структурною ознакою. За напрямом товарного потоку, що визначає рух товару (послуги, роботи) з однієї країни в іншу, зовнішньоекономічні зв'язки поділяються на експортні та імпорتنі, а за структурною ознакою на зовнішньоторговельні, фінансові, виробничі та інвестиційні. До форм зовнішньоекономічних зв'язків належать торгівля, бартер, туризм, інжиніринг, франчайзинг, лізинг, інформаційний обмін, консалтинг тощо [17, с. 85, 89].

Стаття 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає види зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні суб'єкти такої діяльності (див. *Додаток А*).

Безумовно, зовнішньоекономічна діяльність в усіх країнах є важливою запорукою економічного зростання, що спрямовується на реалізацію переваг міжнародного поділу праці, сприяє вирівнювання темпів економічного розвитку, що особливо актуально в умовах трансформаційних перетворень міжнародного економічного простору та підвищенні впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків і загроз.

Посилення впливу зовнішніх чинників і доцільність нейтралізації внутрішніх перешкод національного економічного розвитку зумовлює потребу застосування цілеспрямованого державного управлінського впливу. Можемо стверджувати, що на сьогодні в світі практично не існує держави, яка не брала б активної участі в регулюванні зовнішньоекономічних зв'язків, стимулюючи, чи обмежуючи їх розвиток в цілому, або лише з певними країнами, окремими формами міжнародних економічних відносин, експортом – імпортом визначених видів товарів і послуг.

Цей регулювальний вплив, спрямований на забезпечення захисту інтересів країни та суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей підвищення підприємницької активності, залучення інвестицій та інші державні заходи, також спрямовані на реалізацію економічного потенціалу країни на зовнішньому ринку та

задоволення власних потреб за рахунок товарів і послуг іноземного виробника реалізовується у зовнішньоекономічній політиці держави.

Зовнішньоекономічна політика будь-якої країни втілює в собі певну модель системи управління зовнішньоекономічною діяльністю, що володіє характерною специфікою реалізації відповідних структурних напрямів, зумовлених параметрами доступу до природних ресурсів, рівнем розвитку виробничої інфраструктури країни, кількістю економічно-активного населення, участю країни в міжнародній торгівлі та ін. (Див. рис. 1.2.).

Однак система управління зовнішньоекономічною діяльністю будучи формою реального втілення управлінських взаємозв'язків виявляється у вигляді моделі, за допомогою якої управління набуває конкретного змісту й вияву, а система «злагодженої» управлінських сигналів засвідчує ефективність здійснення зовнішньоекономічної діяльності в цілому.

Система управління зовнішньоекономічними відносинами, як і будь-яка інша, складається й функціонує не тільки відповідно до змісту функції управління й характером відносин, які лежать в основі управлінських взаємозв'язків.

Важливим також є врахування умов, згідно з якими формується система управління, та з іманентно належними системі управління принципами побудови, функціонування й перетворення. Тому суб'єкти господарської діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності на території України повинні керуватися відповідними загальними, специфічними та національними принципами, останні з яких подано в *Додатку Б*. Поряд з цим, слід зазначити, що пріоритет має надаватися таким принципам як суверенітету народу України, свободи зовнішньоекономічного підприємництва, юридичної рівності і недискримінації, верховенства закону, захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

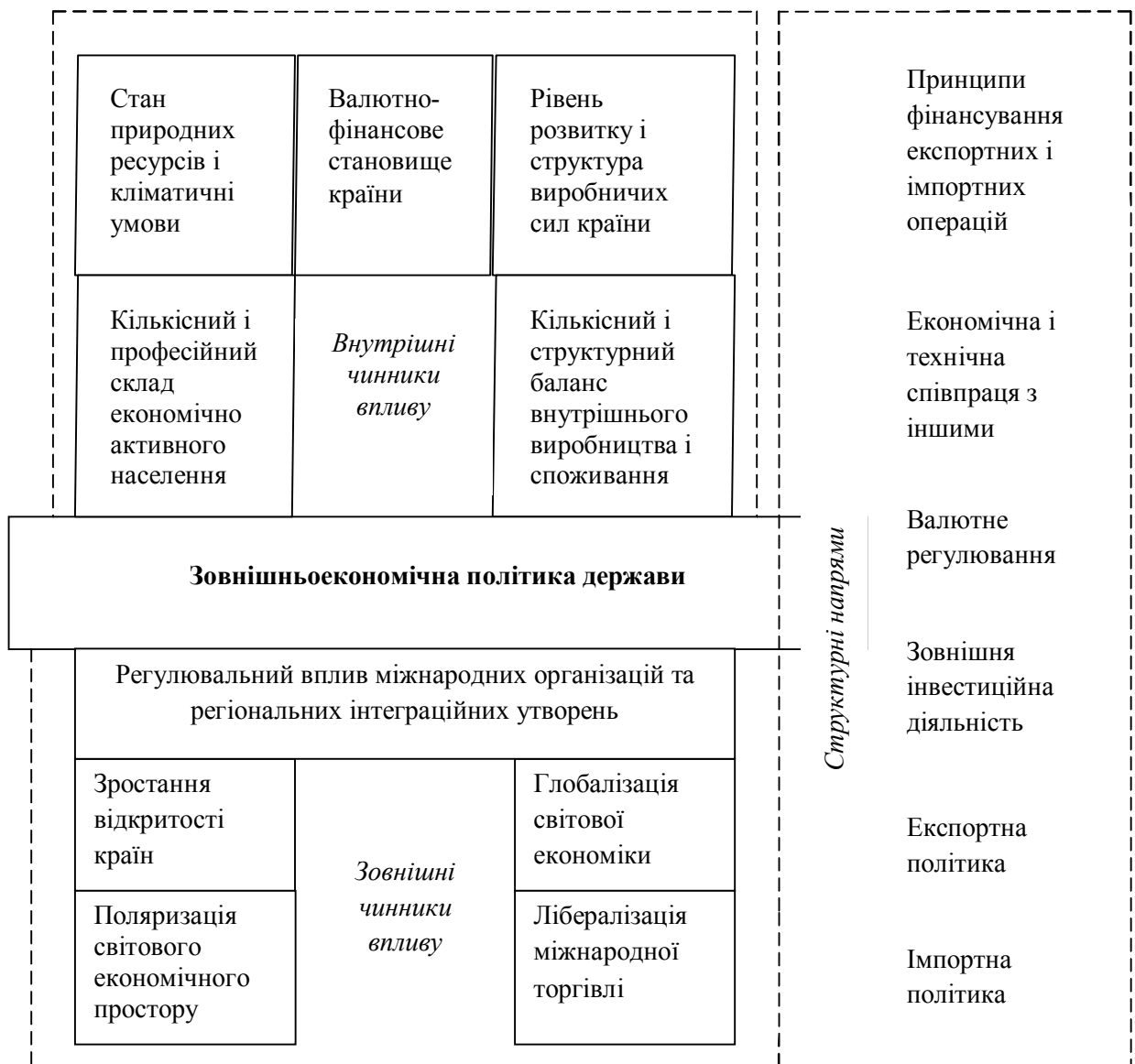

Рис. 1.2. Структурні напрями здійснення та чинники впливу на зовнішньоекономічну політику держави

Джерело: автор склав самостійно

Зовнішньоекономічні відносини формують складну багаторівневу систему, що містить прямі опосередковані зв'язки, наявність яких зумовлює доцільність їх координації та здійснення зовнішнього регулюючого впливу з виділенням відповідних рівнів, форм регулювання зовнішньоекономічної діяльності (див. рис. 1.3.), мети та суб'єктів регулювання (*Додаток В*) [18].

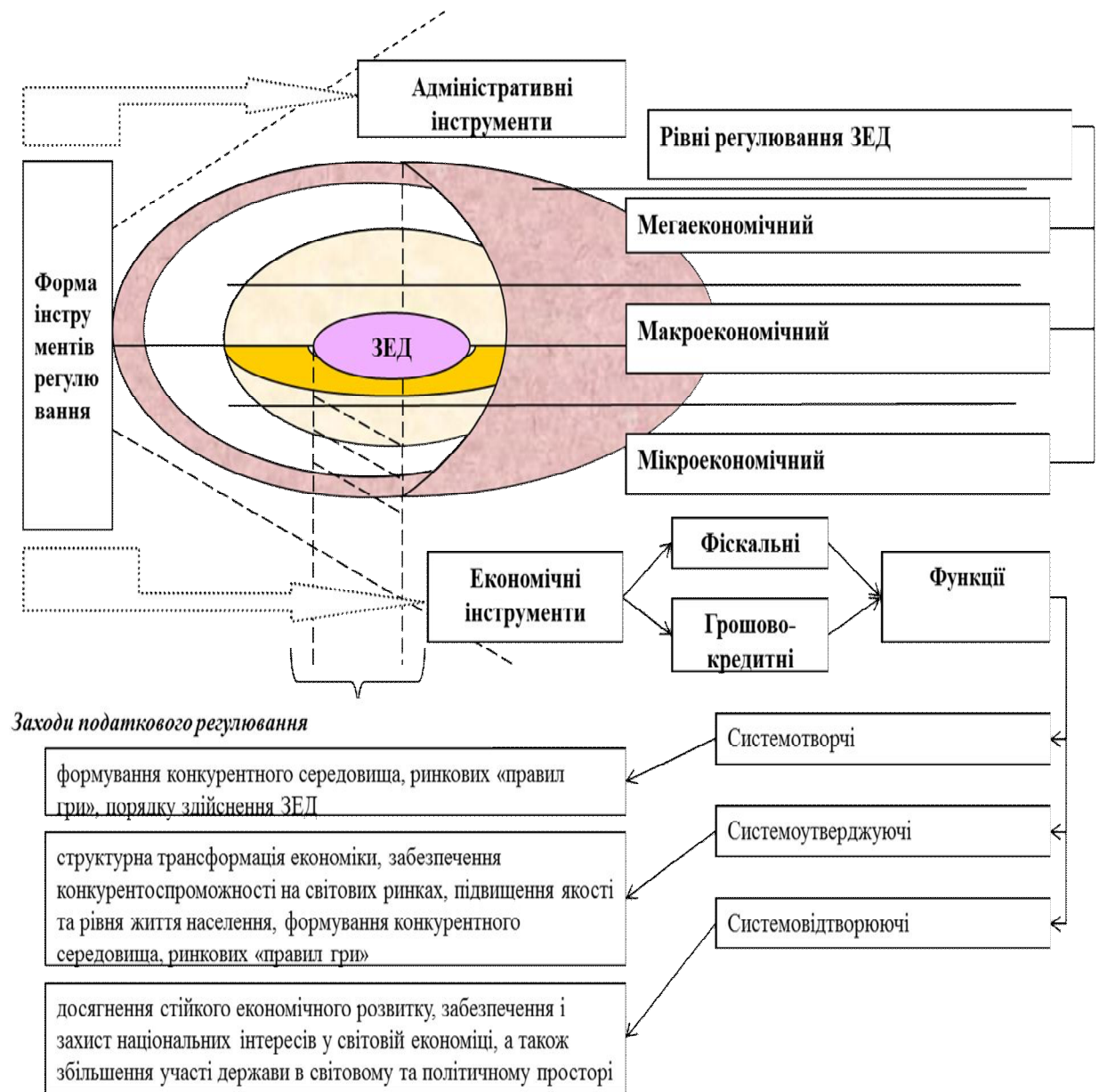

Рис. 1.3. Рівні та форми інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: автор склав самостійно

Форми регулювання достатньо різноманітні, але традиційно їх поділяють на адміністративні та економічні, де перші пов'язуються з здійсненням прямого впливу дозволів і заборон, створенням додаткових бар'єрів, використанням неекономічних засобів тиску, вибіркових підходів до партнерів і клієнтів, економічні відносини з якими перебувають за межами економічної вигоди. Економічні засоби мікро-, макро- і мегарегулювання охоплюють непрямі, як правило, фінансові, організаційні, договірні засади впливу, які впливають на хід початкового контрактного процесу.

У більшості сучасних розвинених демократичних держав переважає принцип пріоритету економічних заходів регулювання, що виконують системостворчі, системоутверджуючі та системовідтворюючі функції.

Важливу та виняткову роль серед заходів економічного впливу, спрямованих на ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності та захист інтересів українських суб'єктів господарювання під час її здійснення, виконують митні та податкові інструменти, значення яких зі вступом України до СОТ прогресивно зростає. Регулюючий потенціал зазначених інструментів базується на тарифних і нетарифних заходах, прямому й непрямому оподаткуванню, а також різних пільгових механізмах.

Принципи використання інструментів оподаткування під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності викладені в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [16], згідно з якими:

- Україна самостійно встановлює і скасовує податки і пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;
- ставки податків встановлює і скасовує Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України;
- рівень оподаткування встановлюється, беручи до уваги потребу досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України;
- стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк, не менш як 5 років;
- забороняється встановлювати інші податки крім тих, що затверджені Верховною Радою України;
- ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;
- заохочення експорту готової продукції.

Хронологічно можемо виділити певні етапи розвитку та використання податкових інструментів впливу на реалізацію зовнішньоекономічної діяльності України (Див. таб.1.1.).

Сутність митно-податкового регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності інтерпретується через обґрунтований вплив фінансово-економічних важелів на зміну показників митного та податкового регулювання з метою активізації зовнішньоекономічних відносин у сфері наповнення бюджету України, і як наслідок, стабільного соціально-економічного розвитку держави. Разом з тим, важливою базою інтенсифікації економічного розвитку та поліпшення суспільних стандартів має бути поява стабільно прогресивних фіскальних ефектів.

Таблиця 1.1

Періодизація оподаткування ЗЕД в Україні

Етап	Характеристика
<i>I етап 1991-1996</i>	<i>Лібералізація ЗЕД та становлення системи оподаткування</i>
1991	Прийняття Закону УРСР «Про зовнішнь-економічну діяльність»: організація ЗЕД, регулювання її фінансового механізму, технологій міжнародних розрахунків, страхування підприємств від валютних ризиків, інтеграція в систему світових та глобальних фінансів.
1993	Розбудова і встановлення податкової політики, розширення переліку підакцизних товарів, зростання ставок акцизного збору з 39,9% до 78,4%, а у 1995 році - до 92%.
1994	Відміна стягнення ПДВ з експортних операцій
<i>II етап 1996-2000</i>	<i>Системна організація заходів оподаткування ЗЕД</i>
1998	Прийняття Законів «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту».
1996-1997	Скасування системи преференцій та пільг на ввізне мито для товарів, які походили з країн, що розвиваються. Досягнення позитивного сальдо торговельного балансу нарівні 249,2 млн. дол.
<i>III етап 2000-донині</i>	<i>Удосконалення ЗЕД та підвищення ефективності її оподаткування</i>
2000-2003	Стрімке збільшення вивізного мита як у питомій вазі у структурі мита до 14,8%, так і в надходженнях до державного бюджету на 3079,5%.

Етап	Характеристика
2004-2006	скасування податкових пільг для вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, а також запровадження у 2004 р. мита на природний газ у газоподібному та скрапленому стані
2007-2008	Проведення у податковій політиці лібералізаційних заходів у зовнішньоекономічній сфері
2008	Вступ України до СОТ
2009-2010	Підвищення ставок акцизного податку та наближення їх до європейських стандартів
2011	Збільшення ставок акцизного податку
2011-2012	Прийняття Податкового та Митного кодексів
2012-2014	Утворення Міністерства доходів і зборів України на базі митних і податкових органів, а у 2014 році його реорганізація у Державну фіскальну службу України. Збільшення ставок акцизного податку, розширення ставок ПДВ.

Джерело: автор склав на основі [19]

Зазначимо, що тарифні інструменти (митний тариф, тарифна квота) регулювання зовнішньої торгівлі посідають одне з провідних місць у системі державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Митний тариф – центральний інструмент митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, разом із внутрішньою податковою системою він регулює економічний клімат у країні і спрямований на захист українського виробництва від конкуренції з іноземними товаровиробниками і підвищення конкурентоспроможності української продукції. Нетарифні інструменти є методами, передусім, адміністративного впливу – це ефективний засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності шляхом встановлення певних вимог до суб'єктів господарської діяльності під час здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності [20].

Одним із значущих інструментів податкового регулювання ЗЕД серед непрямих податків є податок на додану вартість (ПДВ) і його величина. Аналіз відношення ПДВ до обсягів доходу від реалізації товарів, робіт, послуг і відношення цього податку до сумарного обсягу виробничих запасів, готової продукції та товарів виявив множинні зв'язки між податковим

навантаженням і зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта господарювання.

Поряд з ПДВ у податковому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання важливе значення має акцизний податок. Як правило, ставки, за якими стягується акцизний податок для імпортованих товарів, є вищими, ніж для аналогічних українських. Відповідно до чинних норм податкового кодексу, скорочення кількості підакцизних товарів є сприятливим чинником. Це знижує податковий тиск на виробників та імпортерів і створює передумови для удосконалення заходів модернізації податкової сфери.

Як свідчить світовий досвід, значущим елементом податкового регулювання ЗЕД є митні та податкові пільги, серед яких популяризується повернення сум мита й податків, сплачених при імпорті сировини, комплектувальних виробів і готових товарів, потрібних для виробництва експортної продукції; звільнення постачальників експортних товарів і послуг на визначений період від сплати податків на частину поточного виторгу від експортних операцій; відтермінування сплати певних податків (в т. ч. інвестиційний податковий кредит); надання пільгових умов стосовно амортизаційних відрахувань; створення фонду для погашення витрат від інвестування за кордоном тощо [21].

В основі здійснення зовнішньоекономічної діяльності лежить певний тип відносин між країнами, як правило, протекціоністський чи вільної торгівлі (фритредерство).

Державне регулювання міжнародної торгівлі може бути одностороннім, якщо його інструменти використовуються урядом країни без погодження або консультації з її торговельними партнерами. Зазвичай односторонні заходи застосовуються у відповідь на аналогічні кроки інших країн і викликають політичне напруження між торговельними партнерами (обкладання окремих товарів митом, запровадження квот на імпорт та ін.).

Двостороннє регулювання міжнародної торгівлі означає, що заходи торговельної політики узгоджуються між країнами, які є торговельними партнерами. Наприклад, за взаємною домовленістю кожною із країн можуть запроваджуватися конвенційні мита, які б не зачіпали інтереси іншої; країни можуть погоджувати технічні вимоги до маркування, упакування, домовлятися про взаємне визнання сертифікатів якості.

Якщо торговельна політика погоджується і регулюється багатосторонніми угодами, то таке регулювання міжнародної торгівлі є багатостороннім. Прикладом такого регулювання торговельних відносин країн світової співдружності є діяльність Світової організації торгівлі (СОТ), яка використовує структури Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ) та положення про торгівлю між членами угоди. У рамках ГАТТ (СОТ) проводяться переговори з актуальних проблем зовнішньоторговельної політики та міжнародної торгівлі.

У сучасних умовах в основному використовується поєднання протекціонізму та політики вільної торгівлі, тобто переплетіння їх елементів у певних пропорціях, що зумовлюється перш за все потребою захисту національного ринку від конкуренції іноземних товарів. Межі поєднання обох типів зовнішньоторговельної політики завжди були в полі зору вчених-економістів, зокрема, в межах дослідження наборів інструментарію щодо удосконалення заходів оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Проте розгляд інструментів оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічних відносин потребує врахування концептуалізаційної сутності, організаційно-інституціональних, ідейно-національних підходів оподаткування ЗЕД. Під ним ми розуміємо законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податків у країні, шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядок сплати податків внаслідок реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн, що виникають на зовнішньому ринку в процесі

формування та розподілу доходів від здійснення експортно-імпортних операцій.

1.2. Типологізація інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору

Податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності реалізується на практиці шляхом застосування спеціальних інструментів – засобів податкової політики. Саме через податкову політику держава не лише формує джерела фінансування суспільно потрібних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, а й забезпечує створення потрібних передумов для структурної перебудови економіки, її зростання та ефективної реалізації завдань соціального розвитку.

Сьогодні усі країни світу, які беруть участь у світогосподарських процесах, здійснюють регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), в тому числі й фінансове, постійно вдосконалюючи його. Головні відмінності у системах їх регулювання визначаються зовнішньоторговельним режимом країни (надання переваг вільній торгівлі чи протекціонізму), тобто рівнем захисту внутрішнього ринку.

Фінансові методи регулювання базуються на використанні таких інструментів, як податки на експортно-імпортні операції, зокрема мита, податку на додану вартість, на операції з продажу та акцизний збір з імпортних товарів. Використовуючи ці інструменти, держава, через зміну економічних інтересів, впливає на поведінку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і водночас зберігає за ними повну оперативну самостійність. Більшість таких методів повною мірою відповідають природі ринкових відносин і тому відіграють особливо важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

Регулятивна функція зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) була визначена в 1930-ті роки Д. М. Кейнсом, який дійшов висновку, що державне регулювання ЗЕД здійснюється за допомогою тарифних і нетарифних методів регулювання. Проте, визначаючи економічну сутність поняття «державне регулювання ЗЕД», слід звертати увагу на методи впливу держави на ЗЕД через прогнозування, бюджетне планування та податкове регулювання [22].

З історії економічної думки відомо, що історично першим методом регулювання ЗЕД був митно-тарифний. Мита існували ще до часів створення централізованої держави. Тоді вони мали в основному фіскальний характер, оскільки їхня головна мета полягала в поповненні скарбниці. У процесі дальшого розвитку суспільства значення мита як фіскального інструмента зменшувалось, а зростала їхня роль як ефективного засобу провадження торговельної політики.

Більшість теоретиків додержуються думки, що економічні методи регулювання ЗЕД базуються на використанні економічних інструментів зовнішньоторговельної політики, а саме – податків на експортно-імпортні операції – мита, акцизного збору з імпортних товарів і податку на додану вартість на операції з увезення. Держава, використовуючи ці інструменти, впливає на економічні інтереси суб'єктів ЗЕД і, відповідно, на їхню поведінку, зберігаючи разом з тим повну оперативну самостійність [23, 24].

Поглибивши та конкретизувавши положення традиційного теоретико-методологічного аналізу наявних методів державного регулювання ЗЕД доцільно подати таку їх класифікацію (табл. 1.2).

Зазначені методи більшою мірою відповідають природі ринкових відносин і тому відіграють провідну роль у митному регулюванні ЗЕД у сучасних умовах. Водночас адміністративні методи містять державні правила, нормативи, заборони, за допомогою яких держава здійснює безпосередній вплив на суб'єктів ЗЕД, регламентують різні боки їхньої

діяльності в інтересах суспільства. Вони здебільшого суперечать природі ринкових відносин, і тому сфера їх застосування поступово звужується.

Таблиця 1.2

Класифікація методів державного регулювання ЗЕД

Методи державного регулювання	Характер методу регулювання	Виконувані функції	Механізм обмежень, закладений у:	Інструменти торговельної політики
Тарифні	Економічний	Регулятивна Фіскальна Розподільна	системі оподаткування експортно-імпортних операцій	Мито
Нетарифні	Адміністративний	Регулятивна Розподільна	кількісному регулюванні обсягів імпорту та експорту	Квотування Ліцензування Субсидії Кредитування Демпінг Інші технічні бар'єри
	Економічний	Регулятивна Фіскальна Розподільна	системі оподаткування експортно-імпортних операцій	Акцизний податок ПДВ

Джерело: автор склав на основі [23, 24]

Узагальнивши теоретичні підходи українських і зарубіжних науковців щодо систематизації методів державного регулювання ЗЕД, їх можна класифікувати за такими критеріями: формою впливу, засобами впливу та очікуваним результатом, засобами регулювання (табл. 1.3).

Механізм поєднання методів прямого і непрямого регулювання, правових, адміністративних та економічних може бути різним залежно від розвитку ринкових відносин, фінансової та економічної ситуації в країні. З розвитком ринкових відносин, залученням до процесу регулювання інститутів ринку методи прямого впливу (адміністративні), як правило,

поступаються місцем опосередкованим (економічним) і відіграють другорядну роль. Використання їх стає доцільним тоді, коли ринковий механізм та економічні засоби державного регулювання економіки виявляються недостатніми або діють надто повільно.

Таблиця 1.3

**Класифікація методів державного регулювання
зовнішньоекономічної діяльності**

Критерії	Методи	Характеристика методів
Форма впливу на суб'єкти ЗЕД	Економічні	Непрямий вплив, альтернатива поведінки для суб'єктів наявна, результати впливу не передбачувані
	Адміністративні	Прямий вплив, альтернативи поведінки для суб'єктів не існує, результати впливу є передбачуваними
Засіб впливу на суб'єкти ЗЕД	Правові	Встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів
	Адміністративні	Прямий вплив держави на діяльність суб'єктів
	Економічні, у тому числі: - фінансово-бюджетні; - кредитно-грошові	Вплив на економічні інтереси суб'єктів: - вплив на фінанси суб'єктів, - вплив на пропозицію грошей.
Очікуваний результат впливу	Стимулюючі	Пожвавлюють економічну активність суб'єктів
	Обмежуючі	Стримують економічну активність суб'єктів
Використання тарифу як засобу регулювання	Тарифні (митні)	Передбачають використання митного тарифу
	Нетарифні (немитні)	Не передбачають використання митного тарифу

Джерело: автор склав на основі [24]

З позицій конкретних засобів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності наведена класифікація методів державного регулювання умовна, а зазначені методи є скоріше не альтернативними, а взаємодоповнюючими, тобто можуть поєднуватися, нашаровуватись один на одного, оскільки один і той самий засіб (або здійснений за його допомогою захід державного регулювання) може входити до складу різних методів. Наприклад, експортне мито одночасно входить до складу економічних і тарифних методів регулювання економіки, а підвищення його ставки належить до обмежувальних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Під правовим регулюванням розуміють діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права. Потрібний у цьому разі примус забезпечується розвитком громадської свідомості та силою державної влади. Предметом правового регулювання економіки є: відносини між державою (державними органами) і суспільством, громадянами суб'єктами господарської діяльності; відносини всередині держави, між її органами з приводу розподілу повноважень, визначення їхнього правового статусу; відносини між суб'єктами господарської діяльності тощо.

Щодо адміністративного регулювання, то це прямий вплив держави на діяльність суб'єктів ринку з характерним прямим впливом державного органу або посадових осіб на дії виконавців через встановлення певних обов'язків, норм поведінки та віддавання команд (наказів, розпоряджень); а також безальтернативний вибір способів розв'язування завдань, варіанта поведінки; обов'язковість виконання наказів, розпоряджень; відповідальність суб'єктів господарювання за ухиляння від виконання наказів. Адміністративні методи впливають із потреби регулювати деякі види економічної діяльності з метою захисту інтересів громадян, суспільства, природного середовища.

Економічне регулювання зорієнтоване на досягнення поставлених завдань за допомогою притаманних управлінню економічних засобів і стимулів, які впливають на економічні інтереси суб'єктів господарювання. Застосування економічних методів державного регулювання дає змогу створювати економічні умови, які спонукають суб'єктів ринку діяти у потрібному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші завдання згідно з загальнодержавними і приватними інтересами. Регулювання за допомогою економічних методів дає змогу суб'єктам ринку зберегти право на вільний вибір своєї поведінки.

Практичне застосування економічних методів державного регулювання ЗЕД здійснюється через оподаткування експортно-імпортних операцій.

Запровадження чинників податкової політики в систему державного регулювання ЗЕД передбачає окреслення стратегічних напрямів розвитку системи оподаткування експортно-імпортних операцій, її структури, елементів цієї структури, пріоритету реалізації тієї чи тієї функції податків у конкретний період функціонування зовнішньоекономічної діяльності.

У своїх наукових поглядах С. І. Юрій, А. І. Крисоватий [25], О. Д. Василик, С. І. Павлюк [26], з'ясовуючи ступінь важливості того чи іншого виду макроекономічної політики, дійшли висновку, що крім зовнішньоекономічної політики найбільш значними є податкова та бюджетна політика, адже існування податків зумовлено потребою держави в коштах, потрібних для виконання своїх специфічних функцій.

У своїх працях відомі українські вчені В. М. Суторміна, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко [27], досліджуючи історію виникнення податків, стверджують, що податки на експортно-імпортні операції як обов'язкові примусові платежі фізичних та юридичних осіб з'явилися уже на ранніх стадіях розвитку державності в Україні. При цьому, розглядаючи специфічні особливості податків, учені відзначають простоту, зрозумілість, можливість прогнозування фінансових результатів для будь-якого платника податків.

У сучасній науковій думці умови ефективного впровадження зовнішньоторговельного режиму лібералізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграції України у світове співтовариство досліджують такі відомі вчені-економісти як О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, А. Ф. Павленко, Ю. Н. Пахомов. Вони стверджують, що ефективність проведення політики лібералізації залежить від наявності щонайменше трьох засад [28]:

1) трансформування усталених тарифних і нетарифних методів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які забезпечують, зокрема, національні інтереси держави;

2) відповідність усіх суб'єктів (учасників) зовнішньоекономічної діяльності основним критеріям міжнародної конкуренції;

3) досягнення певного рівня розвитку національними товарними ринками.

Для досягнення тієї самої мети в межах вибраного зовнішньоторговельного режиму можуть бути застосовані різні інструменти методів державного регулювання ЗЕД, тому в кожній конкретній ситуації держава встановлює, як правило, певне їх співвідношення [29, с. 14].

Вплив держави на розвиток зовнішньоекономічних процесів здійснюється через сукупність застосовуваних державними органами й службами форм, методів та інструментів впливу на економічні відносини між суб'єктами господарювання всередині країни і за її межами з дотриманням національних інтересів та відповідно до стратегічних цілей і тактичних завдань. Такими інструментами є податки, що застосовуються до експортно-імпортних операцій та мають на меті створити умови максимальної ефективності функціонування конкурентного середовища в національній економіці, а саме мито, акцизний податок та податок на додану вартість.

Інструменти, які застосовуються в практиці податкового регулювання, не є однорідними – вони суттєво відрізняються за напрямками здійснення регулюючого впливу, сферою застосування цілями та механізмом дії. Тому

для забезпечення ефективної реалізації регулюючої функції оподаткування і вибору доцільних регулятивних інструментів, які спрямовані на досягнення певних цілей соціально-економічного розвитку, подається їх класифікація (рис. 1.4) [30].

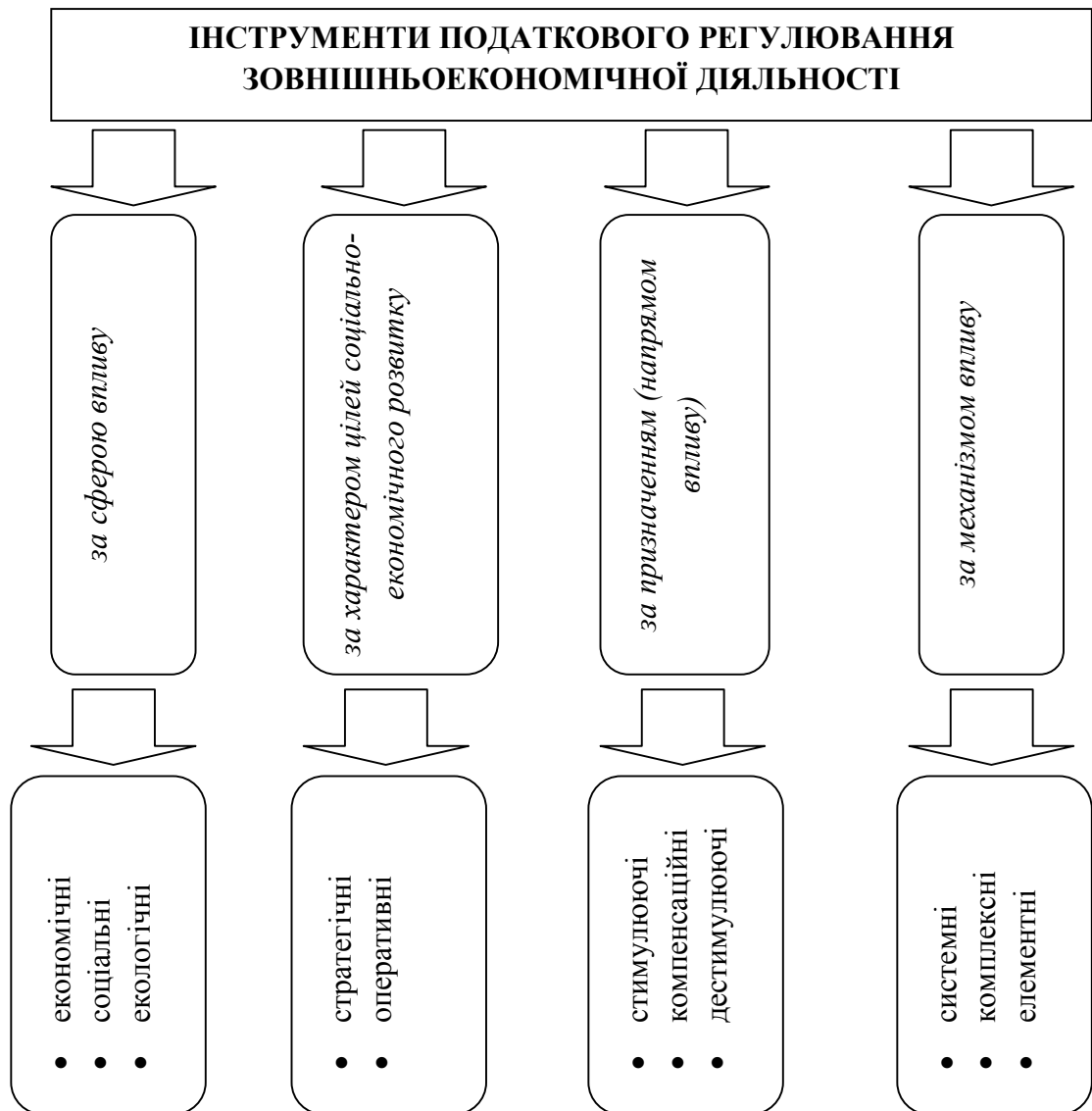

Рис. 1.4. Класифікація інструментів податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: автор склав на основі [30]

Під інструментом податкового регулювання розуміється сукупність норм податкового законодавства, які забезпечують вплив держави на

господарську поведінку платника податків через його економічні інтереси для досягнення певного економічного та соціального корисного результату.

Згідно з підходом Іванова Ю.Б. всі інструменти податкового регулювання за класифікаційною ознакою «напрямок впливу» поділяються на 3 групи [31]:

1. Стимулюючі, застосування яких стимулює або зацікавлює платників податків у здійсненні дій, пріоритетних, з точки зору суспільних інтересів. Використання таких інструментів дозволяє знизити податкове навантаження на відповідних суб'єктів оподаткування, зменшуючи тим самим непродуктивне вилучення їх фінансових ресурсів.

2. Компенсаційні, призначення яких – це усунення наслідків викривлень, пов'язаних з вадами ринкового розподілу ресурсів, компенсація негативного впливу на платників податків зовнішніх чинників або підтримка їх дій, які відповідають загальнонаціональним інтересам.

3. Дестимулюючі, застосування яких збільшує податкове навантаження на платника податків у разі здійснення ним небажаних дій або господарських операцій. Прикладом стримувальних інструментів є збільшення ставок акцизів або розширення переліку підакцизних товарів, споживання яких знижується.

Слід зазначити, що класифікація інструментів податкового регулювання є умовною, тому що один і той самий інструмент може одночасно стримувати платника податків від одних дій і зацікавлювати у здійсненні інших. Як зазначає І. Майбуров «...дестимулюючий аспект податкового регулювання певною мірою є відображенням стимулюючого, тому і однозначне віднесення регулюючих інструментів стимулюючих – ускладнений, а конкретний інструмент може бути віднесений до певної групи тільки виходячи з кінцевої мети податкового регулювання» [32, с. 223].

За класифікаційною ознакою “характер цілей соціально-економічного розвитку” всі інструменти податкового регулювання поділяються на дві групи – інструменти стратегічного та оперативного характеру. До

стратегічних інструментів податкового регулювання належать інструменти, які застосовуються для досягнення основних завдань соціально-економічного розвитку. На відміну від них, податкові інструменти оперативного характеру спрямовані на створення умов для досягнення стратегічних цілей.

За ознакою “сфера впливу” регулятивні податкові інструменти класифікуються на три групи, кожна з яких спрямована на вирішення завдань у сфері економічного, соціального розвитку чи екології (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Класифікація інструментів податкового регулювання за ознакою «механізм впливу»

Джерело: автор склав на основі [33]

За класифікаційною ознакою “механізм впливу” інструменти податкового регулювання поділяють на системні, комплексні та елементні.

Інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності кожного із розглянутих вище методів державного регулювання подані у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Основні інструменти державного регулювання ЗЕД

Правові	Адміністративні	Економічні	
		Фіскальні	Грошово-кредитні
<ul style="list-style-type: none"> - Конституція, закони та кодекси України; - укази і розпорядження Президента; - постанови та інші акти Верховної Ради України; - постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; - нормативно-правові акти центральних та місцевих органів державного регулювання. 	<ul style="list-style-type: none"> - реєстрація суб'єктів ЗЕД; - ліцензування; - контингентування; - квотування; - регламентація митних процедур; - державні стандарти якості; - специфічні вимоги до товарів (маркування, упакування); - санкції; - ембарго; - індикатори планування ЗЕД. 	<ul style="list-style-type: none"> - податки на експорт та імпорт; - податкові пільги; - субсидування експорту; - державні дотації; - експортні премії. 	<ul style="list-style-type: none"> - експортне кредитування; - пільгові кредити; - регулювання валютних курсів; - валютні обмеження; - експортне страхування і гарантії.

Джерело: автор склав на основі [31, 33, 40]

Важливим складником державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є митне регулювання. Згідно з чинним законодавством України митне регулювання – регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України [16]. В свою чергу, митне оподаткування є одним із напрямів митної політики держави та способом митного регулювання.

Основу системи митного оподаткування становлять митні платежі, під якими розуміють податки та збори, що нараховуються в установленому порядку при переміщенні через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних органів.

Категорія «митні платежі» є комплексним правовим інститутом, який об'єднує в собі норми різних галузей права (фінансового, цивільного, міжнародного) і законодавства (митного, податкового, бюджетного та банківського). Головна особливість цих обов'язкових платежів полягає у тому, що всі вони справляються при переміщенні товарів через митний кордон. Беручи до уваги галузеву належність правових норм, що впливають на такі відносини, їх слід визнати правовими інститутами, але простими, що перебувають у складі комплексного інституту митних платежів. Складний взаємозв'язок суспільних відносин, пов'язаних з митними платежами, об'єктивно зумовив виникнення такого нормативного утворення.

Все це викликає складнощі у правовому регулюванні митного оподаткування та при їх дослідженні в теоретичному аспекті. Існує чимало проблем, пов'язаних з встановленням та сплатою митних платежів, не охоплених або частково охоплених митно-правовими нормами, що потребує законодавчого регулювання. Мова йде про відносини, пов'язані з функціонуванням непрямих податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, при перерахуванні митних платежів до бюджетної системи України та деяких інших. Названі відносини мають ряд особливостей, в силу яких їх правова регламентація здійснюється нормами фінансового права. Здійснюючи характеристику взаємодії держави та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при справлянні митних платежів, потрібно враховувати характеристику змісту митних платежів та їх правову природу.

Митні податки – це непрямі податки, які нараховуються при переміщенні предметів через митний кордон: мито, акцизний податок, ПДВ.

За формою взаємовідносин між платником і державою податки, які контролюють митні органи, є непрямими, тобто вони стягуються до бюджету держави за допомогою цінових механізмів, причому конкретні платники податків не завжди є їх носіями. За сферою застосування непрямі податки, що нараховуються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, поділяються на універсальні та специфічні акцизи. Універсальні справляються з усіх товарів та послуг, окрім тих, які звільнено від оподаткування, а специфічні – лише з тих товарів і послуг, перелік яких визначено законодавством [34, с. 5].

Залежно від специфіки платника митні платежі можна систематизувати на основні та додаткові. Основні – це мито, акцизний податок, ПДВ. Додаткові – плата за митне оформлення, плата за зберігання товарів, митний супровід, збори за видачу ліцензій, плата за участь у митних аукціонах тощо. Характерні ознаки митних податків подано на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Класифікаційні ознаки системи митних податків

Джерело: автор склав на основі [34]

Митне оподаткування має чітко сформований механізм реалізації, що охоплює сукупність правових та організаційних форм, способів, методів, інструментів, які регулюють податкові відносини між економічними суб'єктами. Тобто механізм митного оподаткування складається із визначеної кількості елементів, до яких, в першу чергу, належать основні суттєві характеристики митних платежів такі як: платник податку, об'єкт оподаткування та особливості його обчислення, ставка податку, податкові пільги тощо.

До суб'єктів митного оподаткування належать органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, які виконують функції контролю за нарахуванням чи сплатою певного виду платежу, а також, безпосередні платники податків і зборів, тобто юридичні та фізичні особи, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Об'єктом оподаткування митними платежами є товари та транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон держави. Більшість митних платежів є квотарними, тобто їх сума обраховується залежно від обсягу податкової бази або об'єкта оподаткування і ставок податку. Для більшості митних платежів це – митна вартість, але в окремих випадках застосовуються й інші бази оподаткування. Так, під час нарахування комбінованого мита це може бути мінімальна вартість, а при різниці митної вартості з фактурною може використовуватись остання, нараховуючи ПДВ. Однак найчастіше базою оподаткування митними платежами виступає саме митна вартість, яку використовують як вихідну розрахункову величину для їх обчислення.

1.3. Фіскально-регулюючі аспекти узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності

Взаємовідносини людини, суспільства та держави є первинними під час оподаткування. Окрему людину, платника податку, по суті, не цікавить ефективність оподаткування і можливість акумуляції з боку держави максимальної суми коштів. Вихідним мотивом діяльності людини, суб'єкта підприємницької діяльності на внутрішньому ринку чи держави на зовнішньому є можливість отримання певної вигоди для задоволення індивідуальних та суспільних благ, як виявів різноманітних форм економічних інтересів.

Однак в умовах зростання конкуренції як внутрішнього, так і зовнішнього економічного середовища характерним є неможливість рівного доступу учасників економічних відносин до відповідного типу ресурсів, що зумовлює потребу державного корегувального впливу з метою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, зміцнення конкурентоспроможності української економіки, її інноваційного відновлення, створення сприятливого інвестиційного й підприємницького клімату.

За таких умов неабиякої актуальності набуває дослідження теоретичних основ узгодження інтересів у процесі оподаткування. Вибір саме інтересу як відправної точки дослідження податкових взаємовідносин було здійснено ще І. Озеровим у 1905 р. Вчений зазначав, що для розуміння процесу творення фінансових інститутів потрібно враховувати інтерес, і що саме його необхідно брати за вихідну точку дослідження як методологічний прийом [35]. Цим пояснюється те, що інтерес є мотиваційною передумовою діяльності людини, підприємства, держави в будь-якій сфері, визначає їх позицію як суб'єктів та учасників процесів оподаткування ЗЕД, до яких в Україні належать:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;
- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації

та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності. Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи згідно з законами України.

– об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

– структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

– спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;

– інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України [16].

Слід відзначити, що серед різноспрямованих і суперечливих інтересів держави і платників податків можна виділити загальні, орієнтовані на створення нормальних умов для функціонування більшості економічних суб'єктів. Інтереси первинних суб'єктів економічного життя є частиною загальнодержавних інтересів. Вони не існують відірвано від останніх, оскільки виникають і виявляються через них, хоча за умови обмеженості ресурсів, нагальності поточних потреб між ними і виникають серйозні суперечності. З іншого боку, загальнодержавні інтереси є пріоритетними,

оскільки саме вони сприяють комплексному розвитку економіки загалом, її збалансованості та максимізації кінцевих народногосподарських результатів як основи задоволення суспільних потреб. Тобто існує загальна мета - міцна та єдина держава. На цій основі і має відбутися формування механізму регулювання податкових взаємовідносин, що міститиме заходи зі створення сприятливих організаційно-правових, фінансово-економічних та інших умов для їх розвитку.

Зважаючи, що суперечність між інтересами держави і платниками податків досить діалектична, воно має сприяти поєднанню різних форм гармонізації інтересів, оцінці наслідків регулюючого впливу держави, та за всієї суперечливості та різноспрямованості стратегічних і поточних інтересів учасників економічних процесів забезпечувати їх платооптимальний баланс.

На сьогодні винятково важливою є поступальна орієнтація на вироблення та використання таких заходів та інструментів управлінського впливу, в тому числі в оподаткуванні, який би відбувався на основі відповідної оцінки їх ефективності та наслідків впливу.

До головних ознак, що характеризують незадовільний характер взаємовідносин між державою і платниками податків у сфері оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, можна зарахувати такі:

- недостатня відпрацьованість механізму захисту законних інтересів і прав платника податків у чинному законодавстві;
- відсутність експертизи комплексного впливу на економічні інтереси суб'єктів господарювання, від встановлення нових податків, зміни їх елементів та підвищення регулюючого впливу податкових інструментів;
- нерозвиненість механізму взаємної відповідальності всіх учасників податкових відносин;
- ігнорування принципу «гласності» у здійсненні податкової політики, невідпрацьованість форм і методів участі громадян у прийнятті рішень, що безпосередньо стосуються їх інтересів; відсутність дієвої системи співпраці громадських організацій, що діють в інтересах платників податків,

із гілками законодавчої та виконавчої влади;

- відсутність загальнодержавної комплексної системи використання заходів податково-регулюючого впливу;

- реалізація фіскально-регулюючого впливу, ознаменованого інтересами максимізації дохідної частини бюджету.

Розглянемо окремі наслідки впливу інструментів фіскально-податкового регулювання за різних зовнішніх умов, сили вияву застосовуваних регуляторів та рівня забезпеченості індивідуальних та суспільних інтересів учасників ЗЕД.

Дослідження наслідків впливу імпортного мита на економіку країни зумовлюється певним взаємозв'язком як рівня розвитку економіки країни, так і її залежності від імплементації в світову систему господарювання, оскільки існує певна специфіка впливу митного тарифу на економіку малої і великої країни. При цьому під малою або великою державою розуміють не масштаби країни, а її вплив на міжнародну торгівлю через вартісні важелі.

Малою вважається країна, якщо в результаті зміни її попиту на імпортні товари світові ціни не змінилися. І навпаки, країна визнається великою, якщо зміна попиту з її боку на імпортні товари зумовлює зміни світових цін, тобто великою вважається країна, яка може реально впливати на умови торгівлі, відповідно до яких вона здійснює торговельний облік зі своїми партнерами.

Аналіз впливу митного тарифу на економіку як малої, так і великої країни з методологічної точки зору проводять на трьох моделях економічних систем та використуваної зовнішньоекономічної політики: автаркічна система господарювання; політика «вільної торгівлі»; обмеження торгівлі через застосування митного тарифу.

Автаркічна система господарювання передбачає вироблення і споживання товару в межах країни в повній ізоляції від світового господарства, тобто йдеться тільки про національні товари, оскільки імпорту відсутній. Митний тариф запроваджується з єдиною метою захисту

національного ринку від ввезення іноземних товарів і виконує винятково протекціоністську функцію, тобто у своїй основі він є заборонним [36, с. 71].

Поданий графік (рис. 1.7) характеризує загальну рівновагу в малій країні з виробництва і споживання конкретного товару, тобто точка O характеризує загальну рівновагу виробництва і споживання товару в малій країні за умов автаркії точкою суспільної кривої байдужості, яка визначає максимально можливий рівень споживання за наявних виробничих можливостей. Саме вона визначає максимально сприятливий економічний стан як для споживачів, так і для виробників. Іншими словами, за умов автаркії виробляється $OQ_{рівн}$ товару за ціною $OP_{рівн}$, і споживається стільки ж товару за такою ж ціною.

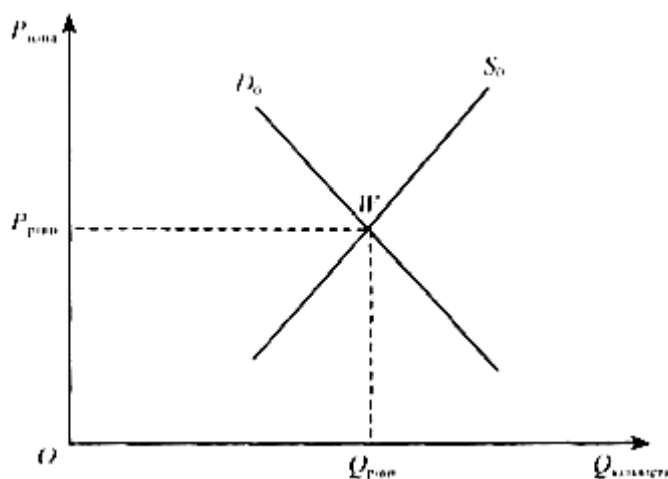

Рис. 1.7. Модель рівноваги попиту і пропозиції товару за умов автаркії (мала країна)

Джерело: автор склав на основі [34, 36]

Входження країни до світової системи господарювання зумовлює появу на національному ринку товарів іноземного виробництва, тобто країна починає імпортувати певний товар, оскільки його ціна на світовому ринку P_c нижча, ніж ціна рівноваги на внутрішньому ринку P_v за умов автаркичної моделі господарювання.

Проаналізуємо цю ситуацію за допомогою графіка (рис. 1.8). Оскільки малій країні світовий ринок може запропонувати будь-яку кількість

відповідного товару за ціною P_c , крива пропозиції матиме вигляд горизонтальної прямої S_c , яка визначає обсяги товару, що буде споживатися на цьому ринку як за рахунок власного, так і за рахунок іноземного виробництва. При цьому очевидно, що на внутрішньому ринку малої країни національна ціна дорівнюватиме P_v внаслідок конкуренції між національними й іноземними товарами. Оскільки споживач віддаватиме перевагу більш дешевим імпортним товарам, то національні виробники будуть змушені знизити ціни на свої товари, щоб витримати конкуренцію і не втратити потенційного споживача, тобто ціна буде дорівнювати світовій ціні P_c .

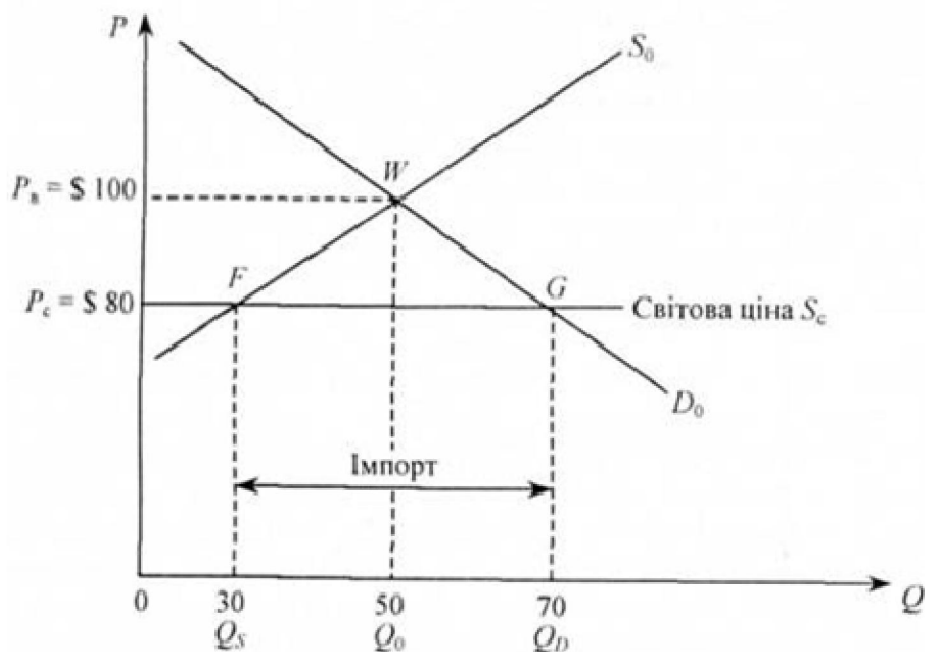

Рис. 1.8. Виробництво, споживання та імпорт товару при вільній торгівлі (мала країна)

Джерело: автор склав на основі [35, 37]

Крива попиту (рис. 1.8) віддзеркалює потребу вітчизняних споживачів Q_d (70) за ціною \$ 80 за одиницю. При цьому зберігається закономірність: чим більша ціна на даний товар, тим менший попит. На кривій попиту величина попиту товарів характеризується точкою G . Вітчизняні виробники виробляють за даною ціною тільки Q_s (30) одиниць товару, що позначено точкою F на кривій пропозиції. Чим більша ціна товару на національному

ринку, тим вигідніше національним виробникам виробляти і реалізовувати даний товар. Різниця – $(Q_d - Q_s)$ буде відшкодована імпортом. Він становитиме $70 - 30 = 40$ одиниць товару. Якщо діє домінуюча у світі ціна, то частина вітчизняного попиту задовольнятиметься вітчизняними виробниками, що становитиме 30 одиниць, а частина – іноземними – 40 одиниць.

На підставі викладеного доходимо таких висновків:

- політика «вільної торгівлі» в країні зумовлює збільшення попиту на даний товар. З 50 одиниць він збільшиться до 70 одиниць;
- у результаті конкуренції з боку іноземного виробника національний виробник зменшить своє виробництво на 20 одиниць ($50 - 30 = 20$);
- за умов вільної торгівлі ринкова ціна товару знизиться з 100 дол. до 80 дол., що суттєво для споживачів (при купівлі товару вони економлять 20 дол. на одиниці);
- за даною ціною (80 дол. за одиницю) країна має імпортувати 40 одиниць товару для того, щоб задовольнити попит на національному ринку.

Безперечно, висновки невтішні для національних виробників, і тому їх реакцію на таку ситуацію легко прогнозувати: вони намагатимуться створювати певні перешкоди для імпорту товарів з метою захисту від іноземної конкуренції, застосовуючи певні інструменти, одним з яких є запровадження імпортного мита на іноземні товари.

На рис. 1.9 графічно проілюстровано наслідки від запровадження імпортного тарифу на ввезені товари. Так, за ціною 90 дол. (80 дол. ціна іноземного виробника + 10 дол. мито на кордоні) імпортери готові реалізувати на внутрішньому ринку товар. Отже, нова ціна товару, включаючи тариф на внутрішньому ринку, становитиме 90 дол., тобто буде вищою за світову ціну (80 дол.), що сприятиме зростанню вітчизняного виробництва. Імпортний тариф забезпечує захист ринку, надаючи змогу вітчизняним фірмам виробляти продукцію з граничними витратами, які

перевищують світову ціну. Таким чином, з точки зору виробництва імпорнтний тариф дискримінує іноземців на користь вітчизняних виробників. Він діє подібно до субсидій вітчизняним виробникам товарів.

Рис. 1.9. Вплив імпорнтного тарифу на економіку малої країни

Джерело: автор склав на основі [34, 38]

У результаті запровадження імпорнтного тарифу попит на відповідний товар на національному ринку знизиться з Q_d до Q_{d1} і становитиме 60 одиниць товару. Вітчизняне виробництво збільшиться з Q_s до Q_{s1} тобто національні виробники будуть виробляти не 30 одиниць товару, як було при вільній торгівлі, а 40 одиниць.

Імпорнт відповідно зменшиться. Якщо при вільній торгівлі він становив $Q_d - Q_s = 70 - 30 = 40$ одиниць товару, то із впровадженням мита ця величина зменшиться з $Q_d - Q_s = 60 - 40 = 20$ одиниць товару.

Щодо попиту така ціна змушує споживачів скорочувати свої витрати на купівлю імпорнтних товарів, надаючи перевагу товарам національного виробництва, оскільки вони будуть дешевші. Попит падає з Q_d до Q_{d1} , споживання зміщується вздовж кривої попиту від точки G до точки C . Для споживачів запровадження імпорнтного тарифу має, безумовно, негативні наслідки, тому що тариф виконує функції, аналогічні податку на товари.

Споживачі сплачують більш високу ціну за товари, які вони продовжують купувати на національному ринку. Приріст ціни дорівнює добутку 10 дол. на кількість Q_d , що на графіку відповідає площині прямокутника $ZLCH$.

До оподаткування імпорту митним тарифом надлишки споживання становили $a + b + c + d + e + f + g$, тобто споживачі могли купувати товари в будь-яких кількостях, які обмежувалися кривою сукупної внутрішньої і зовнішньої пропозиції і кривою внутрішнього попиту. Крива пропозиції після оподаткування імпорту митним тарифом перемістилася догори на величину тарифу, і надлишки споживання обмежилися сегментами $e + f + g$. Втрата надлишків споживання становила величину $a + b + c + d$.

Дохід від запровадження митного тарифу надходить державі і дорівнює добутку імпорту ($Q_d - Q_s$) на ставку митного тарифу (10 дол.) або величині c (площа прямокутника $IECH$). Такий економічний ефект від впровадження імпортного мита можна назвати фіскальним ефектом відповідно до функції, яку виконує мито в цій ситуації: у зарубіжній економічній літературі він має назву ефекту доходів (*revenue effect*). Фіскальний ефект не є втратою для економіки країни, але втрачають споживачі, оскільки він надходить до бюджету держави, тобто відбувається перерозподіл доходів з приватного сектору до державного. Трансферт держава використовує на свій розсуд. Ці кошти можуть спрямовуватись як на розв'язання економічних проблем, покриття дефіциту державного бюджету чи платіжного балансу, так і соціальних — підвищення заробітної плати державним службовцям чи виплати малозабезпеченим верствам населення.

Безумовно, збільшені платежі споживачів частково йдуть і на збільшення прибутку національних фірм. Такий трансферт характеризує площа трапеції $ZLEF$, що на графіку позначено a . Вітчизняні фірми отримують більш високі прибутки від свого початкового випуску продукції (Q_s), і привласнюють різницю між ціною і граничними витратами при зростанні обсягів виробництва ($Q_{s1} - Q_s$), що виникли внаслідок запровадження митного тарифу, отже, споживачі куплять 40 одиниць товару

за ціною 90 дол., тобто витратять 3600 дол. За відсутності митного тарифу 40 одиниць товару коштували б 3200 дол.

Отже, у результаті оподаткування імпорту митним тарифом національні виробники отримують $3600 - 3200 = 400$ дол. додаткових доходів. Такий економічний ефект отримав назву виробничого ефекту і належить до ефекту перерозподілу (redistribution effect).

Водночас варто зауважити, що не всі додаткові доходи є прибутком національних компаній, тому що в разі збільшення обсягів виробництва збільшаться і витрати виробництва, що на графіку позначено величиною B або $(40 - 30) \times 10/2$ дол. = 50 дол., тобто чистий дохід виробників становитиме $80 - 50 = 30$ дол. Даний прибуток, або рента, і є предметом зацікавленості національних виробників, які конкурують з імпортом продукції при запровадженні митного тарифу.

Однак суспільство від такого доходу не має однозначних переваг, оскільки цей прибуток є лише переходом доходу від споживачів до національних виробників.

Крім того, слід зауважити, що збільшення поставок на внутрішній ринок товарів національного виробництва не компенсує скорочення імпорту. Якщо імпорт зменшився на величину $(Q_s - Q_{s1}) + (Q_d - Q_{d1})$, то збільшення надходжень національного виробництва дорівнює лише величині $(Q_{s1} - Q_s)$.

Заштрихована ділянка FEI (величина B) відповідає витратам суспільства, тобто характеризує виробничий ефект, який у зарубіжній економічній літературі отримав назву ефекту захисту (protective effect). Частина збільшених платежів споживачів підтримує малоефективне національне виробництво. Неєфективність виробництва означає, що граничні витрати на виробництво одиниці товару всередині країни значно перевищують ціну купівлі даного товару на світовому ринку. Сумарний надлишок вітчизняних граничних витрат над світовою ціною (трикутник b) – це соціальні втрати, зумовлені запровадженням тарифу.

На графіку витрати на збільшення національного виробництва товару з 30 до 40 штук позначаються вздовж кривої S_0 з 80 дол. до 90 дол. за одиницю. Водночас таке збільшення пропозиції може бути досягнуто за рахунок поставки з-за кордону додаткових 10 шт. товару за ціною 80 дол. Таким чином, втрати економіки становлять $90 - 80$ дол. = 10 дол. за кожную одиницю товару (трикутник FEI).

Збиток від запровадження митного тарифу покривають споживачі і суспільство, що пояснюється тим, що додаткові ресурси, які надходять до галузі, що захищається тарифом, можна було б використати ефективніше в інших секторах економіки.

Водночас у споживачів існують додаткові витрати – ділянка HCG це втрати надлишку споживача, що виникли внаслідок зниження споживання з Q_d до Q_{d1} . В економічній літературі такий ефект отримав назву ефекту споживання (consumpti effect). У нашому прикладі він дорівнює величині d або $70 - 60 \times 10/2 = 50$ дол.

Граничну вартість кожного додаткового товару для споживачів характеризує крива попиту. Граничні витрати суспільства задані світовою ціною. Коли гранична вартість товару переходить граничні витрати, скорочення споживання збільшує втрату споживача. Ці втрати аналогічні відходам у виробництві.

Таким чином, у результаті оподаткування імпорту митним тарифом виникають дві групи економічних ефектів:

- ефекти перерозподілу;
- ефекти втрат.

У результаті дії першої групи ефектів відбувається перерозподіл коштів:

- фіскальний ефект (від споживачів до держави), інколи його називають ефект доходу;
- виробничий ефект – це ефект перерозподілу (від споживачів до національних виробників).

До другої групи ефектів належать чисті втрати малої країни від застосування митного тарифу на імпорт товару (це ефекти захисту і споживання).

Фіскальна та регулювальна функції фіскальної служби реалізуються через встановлення податків, зборів і платежів, які справляються при переміщенні товарів через митний кордон України. Групу таких платежів ми назвемо митними доходами і надалі будемо оперувати цим терміном, розуміючи під ним сукупність податків, зборів і платежів, які справляються Державною фіскальною службою України.

В Україні система оподаткування експортно-імпортних операцій базується на використанні інструментів торговельної політики – митних платежів, а саме: мита, акцизного податку на імпортні товари, ПДВ на операції з продажу.

Основні платежі, які нараховуються митними органами, можна класифікувати на декілька груп:

- платежі, пов'язані з нарахуванням митного тарифу;
- різні види плат;
- непрямі податки, що нараховуються при здійсненні експортно-імпортних операцій (акцизний податок, ПДВ);
- платежі за видачу ліцензій на здійснення діяльності у сфері митно-тарифних відносин;
- платежі, пов'язані з проблемами порушення митного законодавства.

За економічною природою основу митних платежів становлять митні податки та митні збори або плати (рис. 1.10).

Відповідно до чинного законодавства [39] митні плати спрямовуються винятково на розвиток митних органів України і за своєю сутністю не є ні регулювальним ні фіскальним інструментом. Крім того, за величиною надходження їх не можна порівняти з митом, акцизним податком і ПДВ. Тому в нашому дослідженні митні плати фактично розглядатися не будуть.

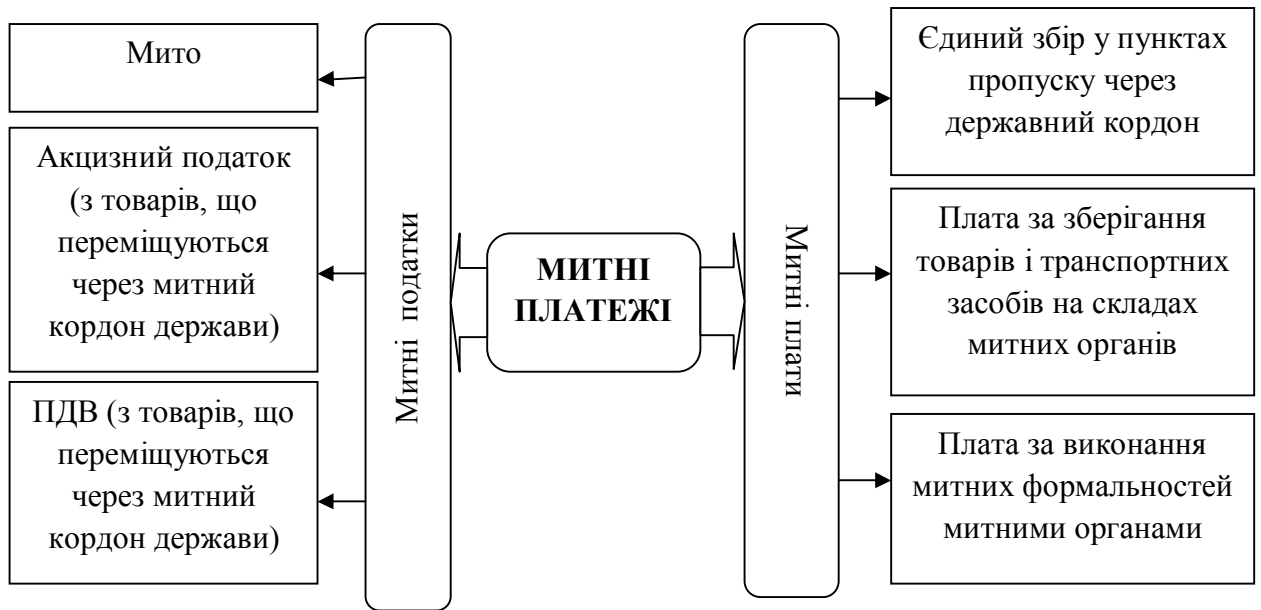

Рис. 1.10. Класифікація митних платежів

Джерело: автор склав на основі [38, 39]

Поряд з цим важливо акцентувати увагу на тому, що поняття «митні податки» чи «митні плати» законодавством не передбачені, на відміну від митних платежів, до яких відноситься мито, акцизний податок та ПДВ із ввезених товарів (продукції). Тому нами розглядаються виключно різновиди митних платежів. Таким чином, основний інструмент регулювання ЗЕД, який одночасно є непрямим податком – це мито, під яким розуміють обов’язковий особливий вид митного доходу, що стягується митними органами країни при ввезенні товару на її митну територію або його вивезенні із цієї території і є невід’ємною умовою такого ввезення або вивезення відповідно до законодавства. Розмір мита визначається митним тарифом [40], що містить списки товарів, оподатковуваних митом, і ставки мита.

Основне призначення мита – захист внутрішнього виробника внаслідок штучного збільшення собівартості імпортного товару, що також є джерелом поповнення бюджетних коштів.

В Україні застосовують такі види ставок мита:

– адвалерне мито (звичайно встановлюють у відсотках від митної вартості товару);

- специфічні мита (установлюються як фіксований збір (у грошовому вимірі) на 1 одиницю товару або її ваги);
- комбіновані (комбінується перший і другий методи митного обкладення).

Розглянуті митні ставки мають як властиві переваги, так і недоліки. Розглянемо це питання з фіскального погляду. Адвалерне мито на перший погляд гарантує еластичність надходження залежно від коливання цін на зовнішніх ринках. Однак воно збільшує ризики як фіскальні, так і регульовальні (у випадках потрапляння на внутрішній ринок товарів за демпінговими цінами), якщо митниця недостатньо справедливо визначає базу оподаткування – митну вартість товару. Для зменшення таких ризиків використовують специфічне мито, яке за будь-якої митної вартості товару не дозволяє зменшити надходження за одиницю продукції, нижче від визначеного рівня.

На нашу думку, збільшення специфічних ставок мита над адвалерним вказує на значний рівень недовіри Уряду до митних органів, а відтак їх корумпованість та низьку професійну підготовку працівників митних органів і низьке технічне оснащення митних постів.

Крім того, встановлюючи специфічні ставки, втрачається і соціальна справедливість митної політики, тобто підвищується податковий тягар на менш забезпечені верстви населення. Наприклад, якщо специфічна ставка мита встановлюється на одну категорію товарів різних цінових груп (економ-клас, бізнес-клас, преміум-клас), то це призводить до значно більшого відносного підвищення цін на дешеві товари, ніж на дорогі.

Що стосується комбінованих ставок мита, то вони покликані зменшувати ризики коливання цін і неефективної роботи митниці, оскільки базуються на показнику, який є більш фіскально-ефективним на даний час.

З метою захисту економічних інтересів країни та її внутрішнього ринку від неякісних товарів або несумлінної конкуренції (а також в інших випадках, передбачених законодавством) до товарів, що вивозяться або ввозяться,

можуть тимчасово застосовуватися особливі види мит: спеціальні, антидемпінгові і компенсаційні (див. рис. 1.11.).

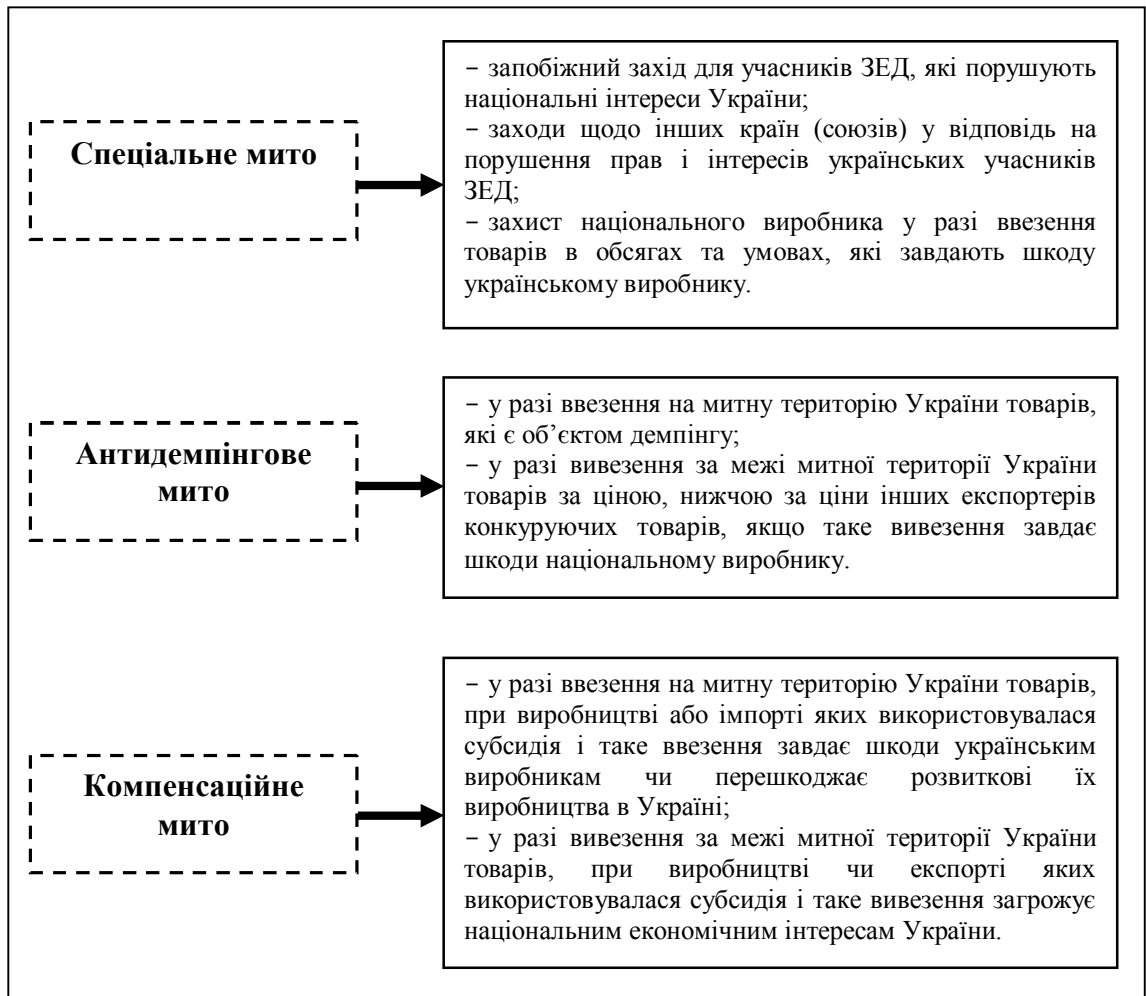

Рис. 1.11. Класифікація особливих вид мита

Джерело: автор склав на основі [38, 39]

До кожного виду товару митний тариф України дозволяє застосовувати три види ставок: преференційні (сприятливий митний режим, для країн, з якими Україна входить у митні союзи та (або) має двосторонні договори); пільгові (ставки, що застосовуються до країн, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння); повні (застосовується до решти товарів). Враховуючи, що Україна є учасником СОТ, режим формування ставок мита повинний бути дещо зміненим. Ми подаємо власне бачення існування ставок мита в таких умовах (див. рис. 1.12.).

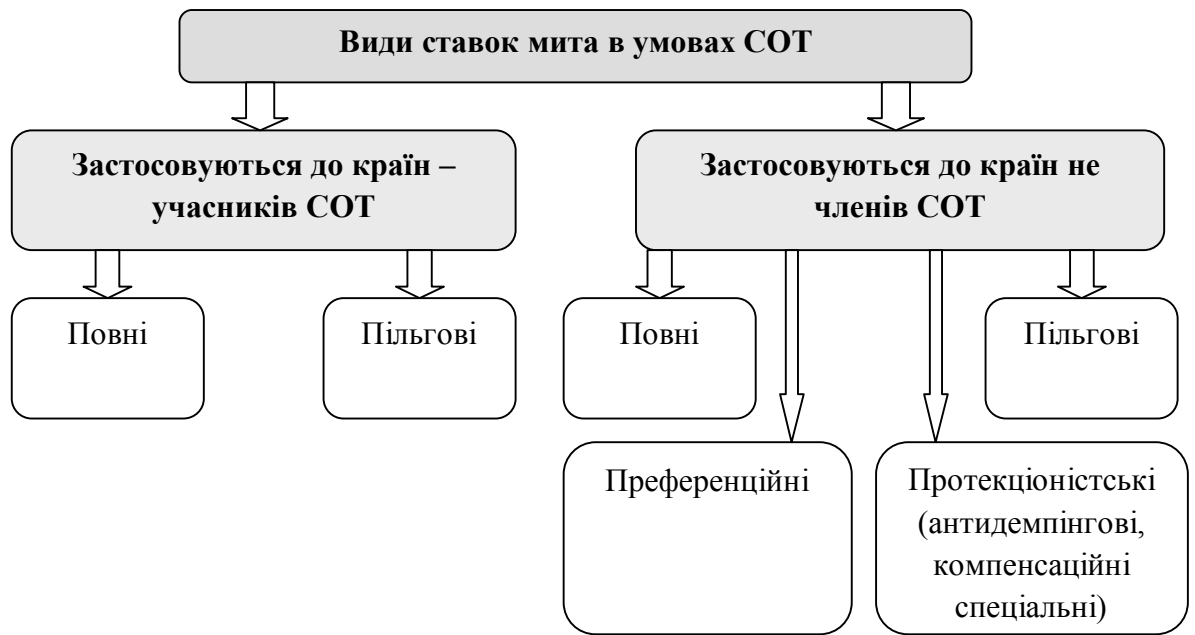

Рис. 1.12. Види ставок мита в умовах функціонування України в СОТ

Джерело: автор склав на основі [39, 41]

Якщо країна не є членом СОТ, то вона має більш широкий діапазон митно-тарифного регулювання, в деяких випадках і заборону експорту-імпорту деяких груп товарів. Крім того, такі країни практично не обмежені використанням протекціоністських тарифів для захисту вітчизняного виробника, цей засіб розповсюджений у країнах, що розвиваються, оскільки їх галузі та окремі виробництва є неконкурентоспроможними. При вступі до СОТ діапазон митно-тарифного регулювання суттєво зменшується – протекціоністські ставки встановлюються для окремих груп товарів і на короткий проміжок часу, а потреба у преференційних ставках відпадає, оскільки основна ставка, як правило, не висока.

Початковою базою для нарахування митних доходів є митна вартість, під якою розуміється ціна товару, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за такі товари на момент перетину митного кордону України [42, с. 322].

Визначення митної вартості товарів, які імпортуються в Україну, здійснюється за такими методами [39] (див. табл. 1.5.).

**Методи визначення митної вартості імпортованих товарів і
методика їх визначення**

Назва методу	Основа визначення митної вартості
Метод визначення митної вартості товару за ціною угоди щодо товарів, які імпортуються	Ціна угоди, фактично сплачена, або ціна, що підлягає сплаті за товари, які імпортуються за призначенням в Україну
Метод визначення митної вартості за ціною угоди щодо ідентичних товарів, що продали на експорт	Ціна угоди щодо ідентичних товарів
Метод визначення митної вартості товару за ціною угоди щодо подібних товарів	Ціна угоди щодо подібних товарів
Метод визначення митної вартості на основі віднімання вартості	Ціна одиниці товару, за якою оцінювані, ідентичні чи подібні товари продаються
Метод визначення митної вартості на основі додавання вартості	Витрати на виробництво товарів, до яких додається сума прибутку, та витрат, характерних для продажу оцінюваних товарів в Україні
Резервний метод	Дійсна вартість імпортованого товару, який обкладається податком, або аналогічного товару, не повинна базуватися на вартості товару вітчизняного виробництва чи на довільних або фактичних оцінках

Джерело: автор склав на основі [39, 42]

Вважаємо за потрібне розглянути основні показники оцінки ефективності митного регулювання.

Ефективність фіскального регулювання оцінюється через набір певних показників, які розглядаються та пропонуються як для використання з науково-навчальною метою [42, с. 325], так і в практичному застосуванні. У свою чергу пропонуємо два блоки таких показників, перший з яких належить до реалізації фіскального потенціалу митних органів, а другий - до реалізації регулювальних можливостей (див. рис. 1.13.).

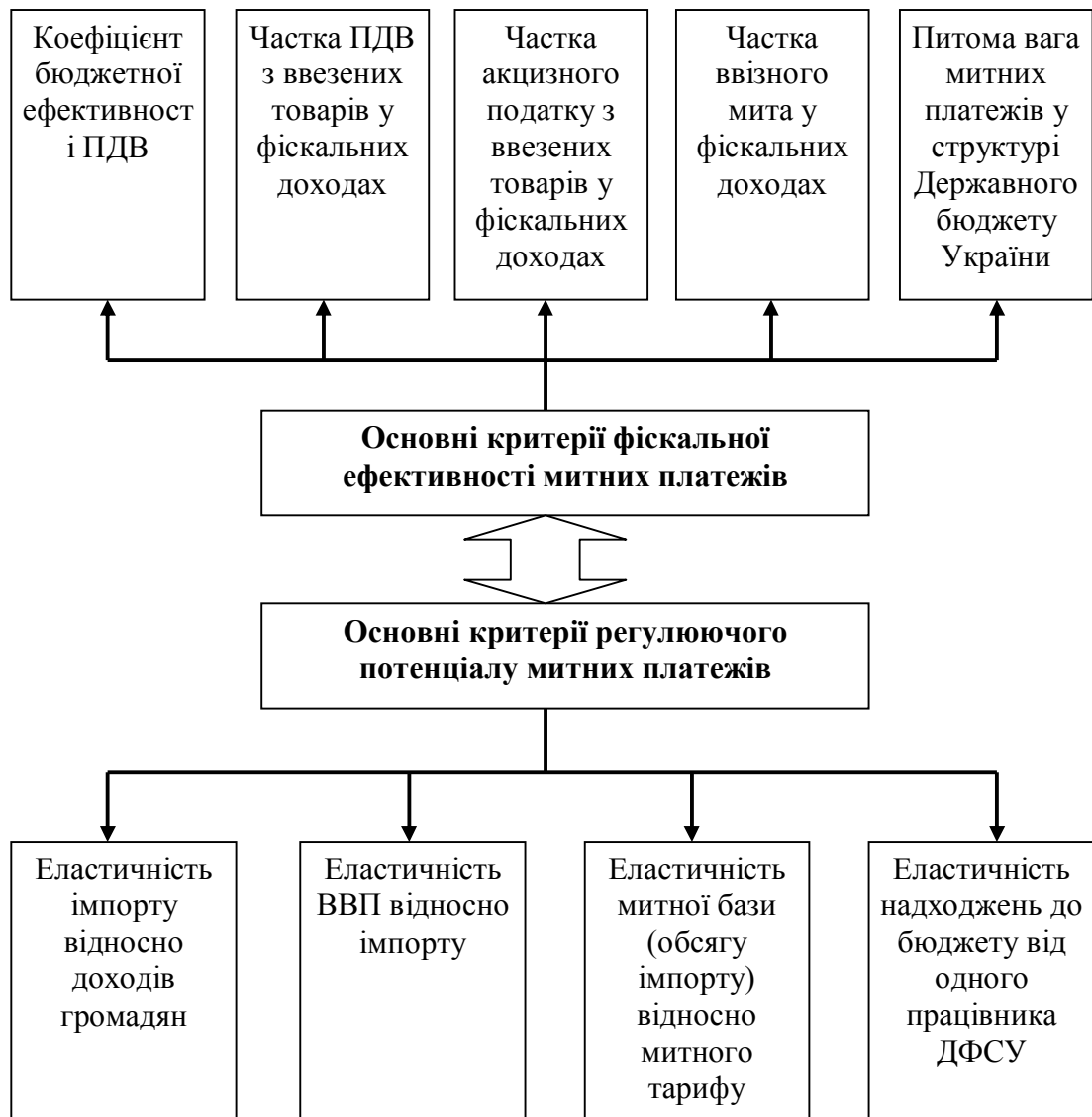

Рис. 1.13. Показники фіскального та регулюючого потенціалів оподаткування ЗЕД

Джерело: автор склав на основі [42, 43, 44]

Такий поділ є відносно умовним, оскільки деякі показники можуть використовуватися і в першому, і в другому блоках. Основні критерії фіскальної ефективності митних платежів характеризують залежність бюджету від ефективності діяльності митних органів та показують наскільки спроможні митні платежі задовольнити дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань. Основні критерії регулюючого потенціалу митних платежів відображають реакцію національної економіки на зміну параметрів митного регулювання.

Сукупність таких показників чітко демонструє стан і дозволяє сформулювати певні тактичні та стратегічні інструменти реалізації стратегії економічного розвитку держави з урахуванням фіскальної складової.

Оскільки надалі наведені показниками будемо використовувати для порівняльних оцінок ефективності діяльності різних фіскальних органів у розрізі різних країн із неоднаковим рівнем економічного розвитку, то використаємо безрозмірні показники (відносні), що дозволяє запобігти впливу масштабу економіки. Серед цих показників основна увага приділяється показнику еластичності, що відображає вплив зміни одного показника (на 1 %) на інший.

Отже, резюмуючи теоретичні аспекти функціонування регулюючого та фіскального потенціалів оподаткування ЗЕД зазначимо, що під фіскальним потенціалом ми маємо на увазі частку надходження до державного бюджету (чи/або у ВВП) митних доходів, що можуть забезпечити митні органи, не спричиняючи руйнівного ефекту на національну економіку та не порушуючи при цьому норм і правил СОТ. Специфіка визначення фіскального потенціалу полягає в тому, що він складається з трьох таких величин як: 1) фактичні надходження митних доходів; 2) надходження, що втрачаються внаслідок надання пільг, інших преференцій, заниження митної вартості імпортованих товарів, маніпулювання класифікатором товарних позицій, завищення митної вартості при експорті товарів; 3) тіньовий сектор економіки (контрабанда імпорту, експорту товарів). Регулюючий потенціал визначається через систему макроекономічних важелів та їх реакцію на зміну параметрів митно-тарифного регулювання та передбачає можливість забезпечення стабільного економічного розвитку національної економіки при умові достатньої реалізації фіскального потенціалу (виконання бюджетного обмеження) [45, с. 117]. Під час ефективної реалізації розглянутих потенціалів їх складники повинні бути пов'язані між собою. Акцентування уваги на одному складнику (наприклад, фіскальному) призводить до значних структурних деформацій як окремих галузей, так і національної економіки в

цілому. Особливо це стосується періодів зовнішніх фінансових і економічних шоків.

Далі буде дано кількісні оцінки наведених показників, що дозволить зробити висновки як щодо ефективності використання важелів державного регулювання ЗЕД, так і фіскальної ефективності фіскальних органів та виявити їх фіскальний і регулюючий потенціали.

Висновки до розділу 1

Таким чином, найбільш повне визначення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності інтерпретується як законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податків у країні, шляхом визначення їх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядок сплати податків внаслідок реалізації переліку різновидів економічних відносин між суб'єктами господарювання різних країн, що виникають на зовнішньому ринку, в процесі формування та розподілу доходів від здійснення експортно-імпортних операцій.

Проведене дослідження показало, що зовнішньоекономічна діяльність передбачає поєднання різних форм міжнародної співпраці країн та їх суб'єктів господарювання у різних галузях економіки. Існує чимало класифікацій видів зовнішньоекономічної діяльності, що відрізняються використанням різних критеріїв. Доведено, що зовнішня торгівля може розглядатися щодо напрямку ЗЕД (імпорт і експорт), щодо предмета (товари, послуги) або ж регіональних особливостей (прикордонна торгівля) та засобу розрахунків (бартерні операції) та ін.

Важливим чинником впливу на ефективний розвиток зовнішньоекономічної діяльності та захист інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання при її здійсненні є митні та податкові інструменти,

регулюючий потенціал яких базується на тарифних і нетарифних заходах, прямому й непрямому оподаткуванню, а також різного роду пільгових механізмах.

Під інструментом податкового регулювання слід розуміти сукупність норм податкового законодавства, які забезпечують вплив держави на господарську поведінку платника податків через його економічні інтереси для досягнення певного економічного та соціального корисного результату.

Основу системи митного оподаткування становлять митні платежі, під якими розуміють податки та збори, що нараховуються в установленому порядку при переміщенні через митний кордон країни товарів та інших предметів під контролем митних органів. В Україні система оподаткування експортно-імпортних операцій базується на використанні інструментів торговельної політики – митних платежів, а саме: мита, акцизного податку на імпорتنі товари, ПДВ на операції з продажу.

Також слід резюмувати, що розглянуті показники фіскального та регулюючого потенціалів оподаткування ЗЕД, що характеризують залежність бюджету від ефективності діяльності митних органів та показують наскільки спроможні митні платежі задовольнити дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань з урахуванням кон'юнктури параметрів митного регулювання потрібно комплексно розглядати з прагматичної точки зору задля поглиблення наукових результатів здійснюваного дослідження.

Основні наукові результати цього розділу висвітлено у працях [46, 47, 48, 49, 50]

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Фіскальна ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності

Динамізм розвитку соціально-економічних процесів в Україні залежить від фіскальної політики, в тому числі від практичних аспектів оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. Нестабільність організаційно-правових умов адміністрування податків і зборів платежів у нинішніх умовах реформування фіскальних органів України вимагає комплексного підходу до дослідження фіскальної ефективності сучасних аспектів оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, моніторингу регулюючих ефектів і наслідків митного оподаткування, оцінки впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування.

Зрозуміло, що наявні дефіцитні явища державного бюджету вимагають підвищення фіскальної ефективності української податкової системи. Враховуючи, що номінальні ставки основних податків в Україні є вищими від середньоєвропейського рівня, додаткова мобілізація коштів має відбуватися не за рахунок підвищення фіскального тиску чи запровадження нових податків, а за рахунок поліпшення адміністрування чинних податкових платежів у сфері оподаткування зовнішньоекономічних операцій та підвищення їх фіскальної ефективності та продуктивності.

Найбільш суперечливим елементом нинішньої системи з огляду ефективності є податок на ПДВ, дискусія щодо напрямів удосконалення якого ведеться вже декілька років. Тим не менше, ПДВ наразі є головним джерелом податкових надходжень до державного бюджету України. Проведені дослідження основних статистичних показників свідчать, що станом на початок 2014 року на ПДВ припадало 48,8 % усіх податкових

надходжень і майже 37,8 % загальних доходів державного бюджету, тоді як на акцизний податок – 10 % та 7,7 % відповідно, а на ввізне мито – 5 % та 3,9% відповідно (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Основні показники вимірювання фіскальної ефективності ПДВ,
акцизного податку та ввізного мита (млрд. грн.)**

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Валовий внутрішній продукт	913,3	1082,6	1316,6	1408,9	1454,9
Доходи Державного бюджету України	209,7	240,6	314,6	346,1	339,2
Податкові надходження	148,9	166,9	261,6	274,7	262,8
податок на додану вартість у т.ч.	84,6	86,3	130,1	138,8	128,3
<i>ПДВ із ввезених на територію України товарів</i>	<i>73,1</i>	<i>73,4</i>	<i>96,0</i>	<i>101,6</i>	<i>96,5</i>
акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	17,6	23,0	25,2	27,4	26,4
<i>акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)</i>	<i>3,7</i>	<i>4,6</i>	<i>7,8</i>	<i>9,8</i>	<i>8,9</i>
<i>ввізне мито</i>	<i>6,3</i>	<i>8,6</i>	<i>10,5</i>	<i>13,0</i>	<i>13,3</i>

Джерело: автор склав на основі [51, 52, 53, 54, 55, 56]

Як видно з таблиці 2.1, частка митних податків (ПДВ з імпортованих товарів, акцизного податку з імпортованих товарів та ввізного мита) у доходах бюджету у 2009 році становила 39,6%, у 2010 – 35,9%, у 2011 – 36,3%, у 2012 – 34,7%, а у 2013 році 26,44%. Щодо динаміки аналізованих податків то вона була позитивною за усіма платежами у 2012 році, проте варіювалася в межах зростання і падіння у 2013 році. Разом з тим, темпи приросту були не надто високими та становили у 2012 році відповідно до 2011 року: за ПДВ 5,83%, за акцизним податком 25,64%, за ввізним митом 23,81%; а у 2013 році відповідно до 2012 року ситуація погіршилася, зокрема зменшилися показники за ПДВ на 31,59%, за акцизним податком на 29,59%, а за ввізним митом збільшилися на 2,31%. Якщо порівняти ці показники із

темпами приросту надходжень від внутрішніх податків та зборів, то вони є суттєво вищими. Так, у 2012 році відповідно до попереднього темпи приросту податку на прибуток становили всього 1,1 %, а у 2013 році зменшилися відповідно до попереднього на 1,99%. Інші показники фіскального забезпечення доходів висвітлено в *Додатку Г*.

На стан надходження ПДВ з ввезених на територію України товарів у 2013 році негативно вплинуло уповільнення темпів зростання економіки України, що призвело до значного скорочення обсягу імпорту товарів та послуг. Невиконання затвердженого показника з акцизного податку із ввезених товарів виникло у зв'язку і скороченням обсягів імпорту підакцизних товарів. Так за даними Державної служби статистики, у 2013 році скоротився обсяг імпорту основних підакцизних товарів порівняно з попереднім роком:

- дизельного палива – на 9,5%;
- бензину – на 13,6%;
- автомобілів легкових – на 27,0%.

Позитивна динаміка надходження митних платежів, на нашу думку, пов'язана з двома основними чинниками:

- 1) динамікою експортно-імпортних операцій;
- 2) удосконаленням діяльності митних органів України, а саме – підвищенням ефективності боротьби із «сірим імпортом».

Хронологію подальшого висвітлення цього питання пропонуємо будувати, беручи до уваги специфіку фіскальної ефективності кожного з розглянутих податкового платежу. Досліджуючи основні параметри ефективності адміністрування ПДВ до бюджету, варто констатувати про вагомий практичний внесок таких науковців як А. Крисоватий (дослідження фіскальної ефективності диференціації ставок ПДВ) [57], О. Молдован (моніторинг способів підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ) [58], В. Валігура (формування методики підвищення рівня використання та розширення бази оподаткування ПДВ) [59], В. Горин

(розгляд проблем підвищення фіскальної ефективності ПДВ) [60], Л. Сідельникова (дослідження ефективності прогнозування надходжень ПДВ до бюджету) [61], Т. Рева, К. Ковальчук [62] та ін. Проте на нашу думку, такий підхід потребує враховувати сучасні особливості адміністрування ПДВ, зокрема в процесі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та генерування ширшого спектру показників для побудови чіткого та комплексного сценарію підвищення фіскальної ефективності ПДВ.

При ввезенні товарів на митну територію України ПДВ хоч і забезпечує сьогодні значну частку доходів бюджету (рис. 2.1), проте вона є дещо меншою від потенційно можливої. Розрахункова база для оподаткування ПДВ формується на основі офіційних статистичних показників і не враховує обсяг тіньової економіки, який, за різними підрахунками, становить від 20 до 50% [8]. Очевидно, що потужний сектор тіньової економіки додатково коригує показники ефективності ПДВ в бік їх погіршення.

Рис. 2.1. Питома вага ПДВ з ввезених в Україну товарів у структурі доходів Державного бюджету України

Джерело: автор склав на основі [51, 52, 53, 54, 55, 56]

Фіскальний потенціал відповідно до високої номінальної ставки ПДВ в Україні знижується неадекватно низькою реальною (імпліцитною) ставкою цього податку (рис. 2.2). Ефективну ставку ПДВ ми розраховували на основі споживчих витрат домогосподарств та обсягів надходжень до бюджету ПДВ (див. *Додаток Д*). Так, у 2010 р. імпліцитна ставка ПДВ була дещо нижчою, що пояснюється певною відсутністю простроченої заборгованості з відшкодування ПДВ та переорієнтацією на нове податкове законодавство. Після адаптації суб'єктів господарювання до оновлених умов адміністрування ПДВ розмір ефективної ставки займав позначку 15,15%, проте вже у 2013 році вона кардинально знизилася до 12,29%, на що першочергово вплинули диспропорції у системі відшкодування ПДВ.

Рис. 2.2. Значення стандартної та ефективної ставок ПДВ, %

Джерело: автор склав на основі [51, 52, 53, 54, 55, 56]

Для характеристики ефективності системи справляння ПДВ, крім ефективної ставки податку, варто звернути увагу на його продуктивність та коефіцієнт бюджетної ефективності. Динаміка свідчить, що уряду у 2011 році вдалося підвищити продуктивність ПДВ в 1,2 рази порівняно з попереднім

періодом, проте вже у 2013 році відбулося значне його скорочення і становило 61,47 % (рис. 2.3). Водночас через значний обсяг невідшкодованого ПДВ показник продуктивності є завищеним. Також потрібно констатувати про те, що додаткові надходження від скасування галузевих пільг з ПДВ, пільг в СЕЗ і ТПР, скасування ПДВ-векселів, запровадження 20-відсоткової ставки на імпорт газу було майже повністю нівельовано втратами ПДВ через інші схеми мінімізації оподаткування.

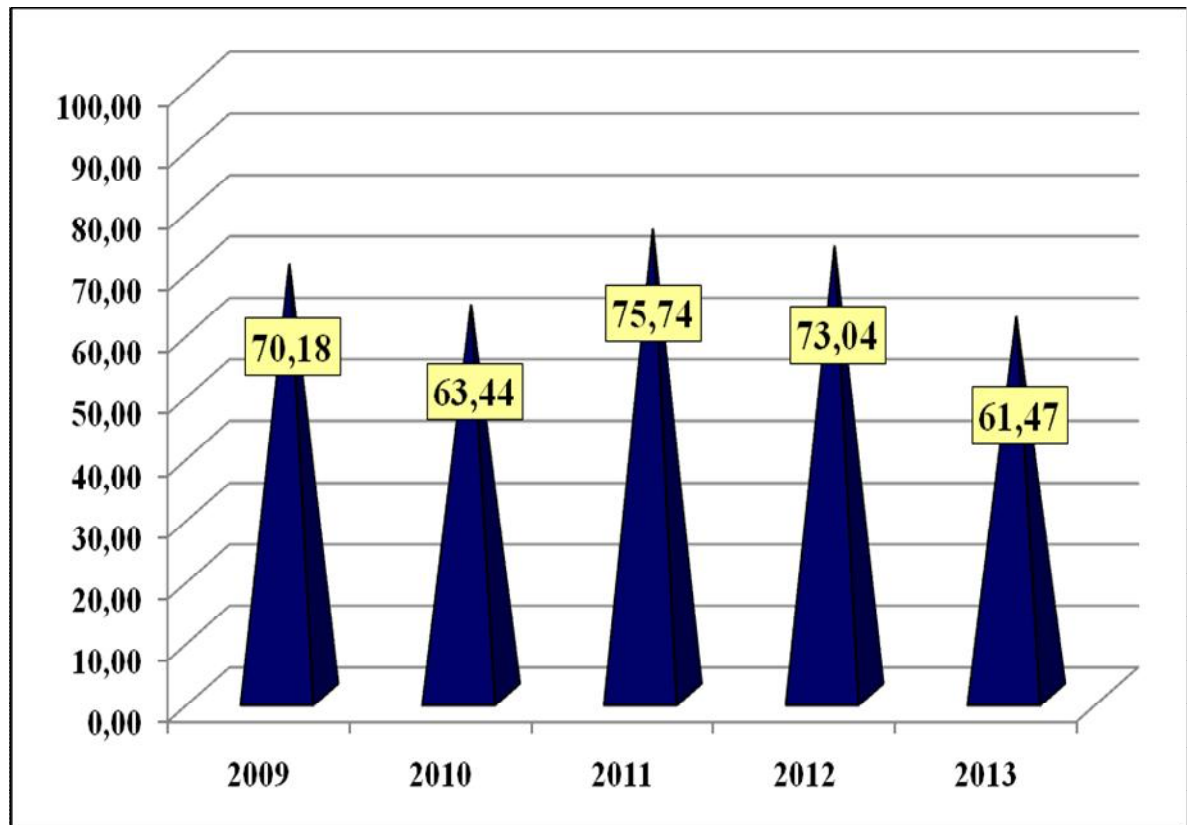

Рис. 2.3. Динаміка показників продуктивності ПДВ, %

Джерело: автор склав на основі [52, 53, 54, 55, 56]

Показник бюджетної ефективності ПДВ відображає, скільки надходжень ПДВ у відсотках до ВВП припадає на 1 % номінальної ставки. Відповідно, чим більший цей показник, тим ефективніше працює система ПДВ у країні. Розрахунок вищезгаданих показників зображено на рис. 2.4., він базувався на співвідношенні надходжень від ПДВ та ВВП, поділеного на стандартну ставку податку [63].

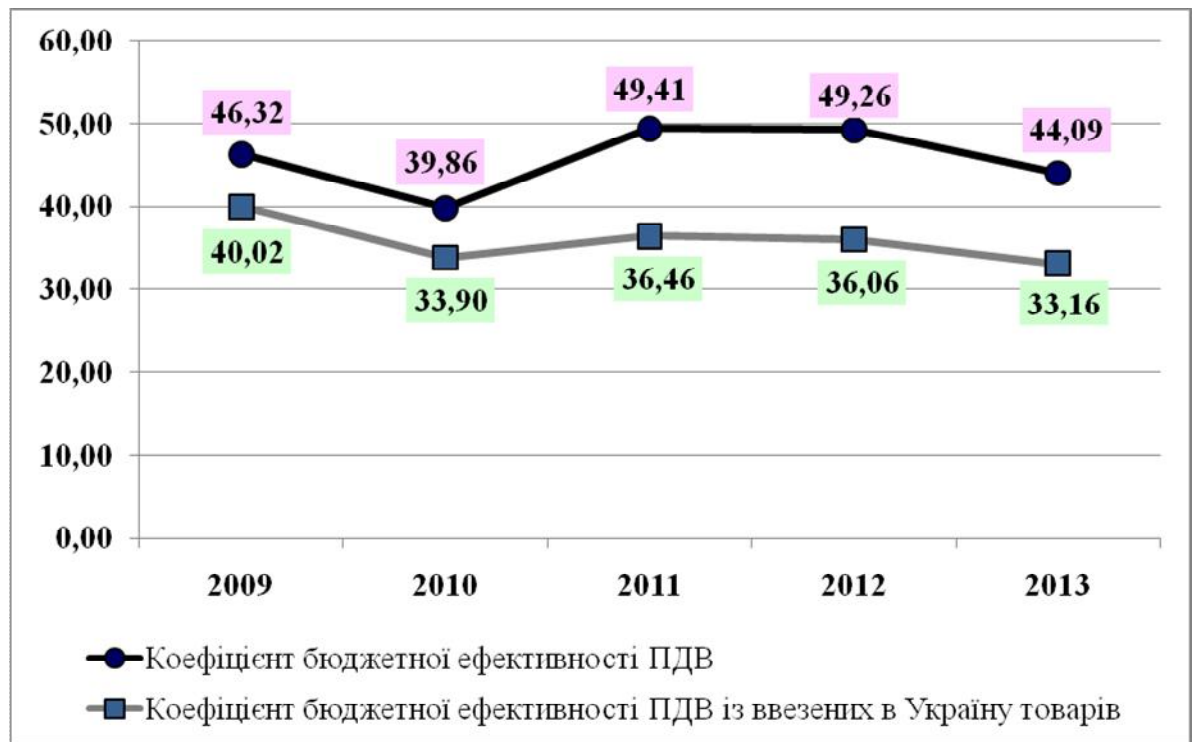

Рис. 2.4. Коефіцієнт бюджетної ефективності ПДВ в Україні та ПДВ з ввезених на територію України товарів, %

Джерело: автор склав на основі [52, 53, 54, 55, 56]

Як бачимо з рис. 2.4., коефіцієнт бюджетної ефективності ПДВ характеризувався вищими значеннями у 2011 році – 49,4% та 2012 році – 49,26%, дещо стабільнішу позицію займав показник бюджетної ефективності ПДВ із ввезених на митну територію, який зменшився у 2010 році і впродовж наступних чотирьох років варіював лише в межах 3%, негативною є його тенденція до зниження у 2013 році до рівня 33,16%. Для порівняння, середній показник бюджетної ефективності ПДВ у країнах ЄС становить 51%, у трансформаційних європейських економіках, що розвиваються, цей показник становить: у Болгарії – 63%, Естонії – 50%, Латвії – 53%, Словенії – 54% [57, 58]. Відставання від країн ЄС зумовлено більш низькою продуктивністю ПДВ в Україні.

Отже, потрібно зазначити, що мінімізація сплати ПДВ, обсяг якої набув критичних масштабів, про що свідчить низька продуктивність податку за досить обмеженої кількості податкових пільг, відбувається на таких

підставах: штучне формування податкового кредиту за допомогою використання фіктивних банкрутів, фальшивих накладних дієвих підприємств і накладних попередніх податкових періодів, здійснення віртуальних фінансово-господарських операцій, реалізація продукції через спрощену систему оподаткування, здійснення операцій фіктивного експорту тощо. Очевидно, що в умовах наявності законодавчих прогалин і високого рівня корупції фіскальні органи в Україні попереджують лише частину подібних операцій.

Акцизний податок разом з ПДВ посідають вагомe місце у формуванні доходів Зведеного бюджету України, перевищуючи надходження податків на прибуток підприємств та на доходи фізичних осіб. Акцизний податок, крім того, має важливе соціальне значення, оскільки дозволяє державі виконувати перерозподільчу функцію, а також генералізувати ефекти у сегменті так званого «вторинного перерозподілу доходів», таким чином сприяючи соціальній стабілізації та справедливості. Практичні аспекти акцизного оподаткування та його ефективності висвітлювали такі науковці як А. Пислиця (ефективність акцизного оподаткування в Україні) [64], В. Коротун (державне регулювання ринку підакцизних товарів) [65], А. Луцик (перспективи розвитку специфічного акцизного оподаткування) [66], В. Макаренко (фіскальна ефективність акцизного оподаткування в Україні) [67] та інші.

Стосовно надходжень акцизного податку із ввезених в Україну товарів, то динаміка акцизного податку протягом 2010-2013 рр. була позитивною (табл. 2.2). Коефіцієнт зростання цього платежу (відношення суми поточного року до попереднього) у 2013 році відповідно 2012 року становив 1,21, а в розрізі конкретних платежів найбільше його значення становило понад 2,0 для таких товарів як виноробна продукція (2,18), тютюн та тютюнові вироби за ставкою у твердих сумах (2,47), кузови для моторних транспортних засобів (2,28) інші підакцизні товари іноземного виробництва (2,69), а не досягнув

показник значення 1,0 за товарною групою тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах (0,84).

Таблиця 2.2

Динаміка надходжень акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів до Державного бюджету України у 2010-2013 рр., млн. грн.

Показник	2010	2011	2012	2013	Коефіцієнт зростання у 2013 відповідно до 2012
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	3439,67	5503,12	7410,86	8946,84	1,21
Лікєро-горілочна продукція	133,53	284,69	379,31	739,62	1,95
Виноробна продукція	20,76	41,06	69,24	150,82	2,18
Пиво	11,27	18,86	26,13	40,39	1,55
Тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції))	301,46	237,89	284,50	703,75	2,47
Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)	322,93	255,32	265,53	223,55	0,84
Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	417,17	647,71	851,12	1095,38	1,29
Мотоцикли і велосипеди	1,95	3,37	4,71	6,98	1,48
Кузови для моторних транспортних засобів	19,51	19,33	23,64	53,96	2,28
Скраплений газ	4,58	78,40	100,50	184,12	1,83
Інші підакцизні товари іноземного виробництва	1579,03	15,55	20,32	54,67	2,69
Бензин моторний для автомобілів	627,47	2750,56	3407,71	3414,14	1,01
Інші нафтопродукти	3439,67	1150,37	1978,14	2279,42	1,15

Джерело: автор склав на основі [53, 54, 55, 56]

На надходження акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) впливають обсяги імпорту підакцизних товарів, зокрема транспортних засобів і нафтопродуктів, питома

вага яких в загальних надходженнях акцизного податку з ввезених товарів становить майже 80 відсотків.

Питома вага акцизного податку із ввезених на митну територію України товарів у структурі Державного бюджету України (ПВапвт_дбу) та у структурі ВВП (ПВапвт_ввп) є індикатором його фіскальної ефективності, зокрема європейська практика засвідчує його середню величину від 1% у структурі ВВП країни [68], тоді як українська практика демонструє показники від 0,41% у 2009 році до 0,70% у 2012 році (рис. 2.5).

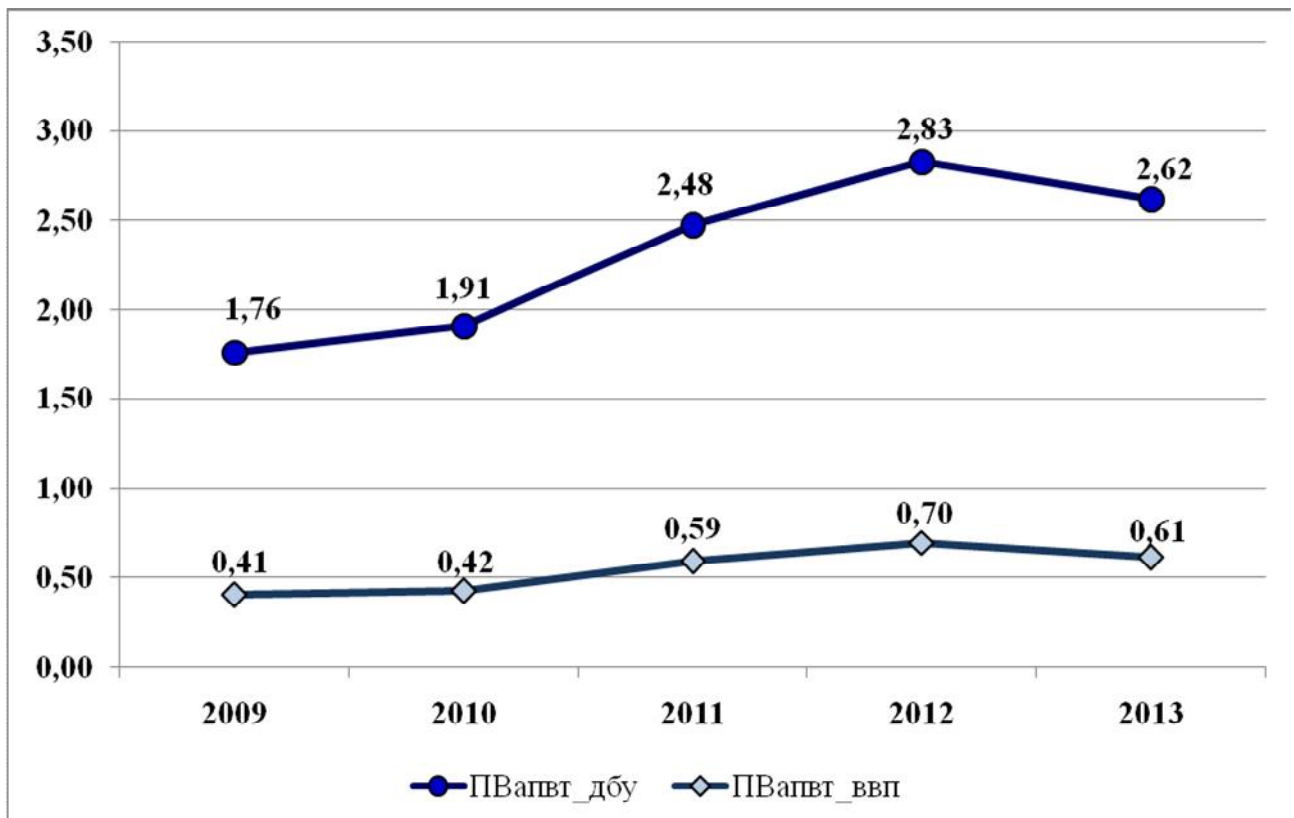

Рис. 2.5. Питома вага акцизного податку з ввезених товарів у структурі Державного бюджету України та валового внутрішнього продукту, %

Джерело: автор склав на основі [51, 52, 53, 54, 55, 56]

Аналіз чинників, які безпосередньо впливають на фіскальну ефективність акцизного податку засвідчив про наявність таких:

- варіювання розміром ставок податку та їх диференціація;
- наявність вилучень з бази оподаткування;

- рівень платоспроможного попиту та його структура;
- величина тіньового обігу підакцизних товарів;
- рівень використання схем мінімізації податкових зобов'язань;
- дієвість процедур державного регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів тощо.

Одним із найбільш поширених інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності є ввізне (імпортне) мито. Відповідно до запропонованої класифікації митного тарифу мито на імпорт та ввізне мито за своєю економічною природою є еквівалентними поняттями. Воно нараховується на товари та інші предмети при їх ввезенні на митну територію країни. Хоча імпортне мито є найпопулярнішим способом системи економічного інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності, але часто його частка в структурі митних платежів не є найбільш суттєвою; так, нарахування з податку на додану вартість значно перевищують надходження з мита при ввезенні товарів. Визначити вплив мита на загальний рівень товарних цін у країні значно важче, ніж розрахувати підвищення цін на імпортні товари. Проте деякі автори, здійснивши такі розрахунки, доводять, що втрати споживачів від загального підвищення внутрішніх цін, яке було результатом застосування імпортного мита в економічно розвинутих країнах, у 4-5 разів перевищували суму стягнутого мита [69, 70].

Загалом, обсяги надходжень мита протягом трьох кварталів 2010-2013^орр. характеризувалися позитивною динамікою (табл. 2.3). Якщо у 2010 році до Державного бюджету України було перераховано 6195,75 млн. грн. мита, то у 2011 р. – 8325,25 млн. грн. (на 35% більше, ніж у відповідному періоді попереднього року), у 2012 р. – 9775,13 млн. грн. (на 17,4% більше ніж у 2011р.), а у 2013 р. – 13264,64 млн. грн. (на 38,0% більше ніж у 2012 р.).

Також варто зазначити, що коефіцієнт зростання ввізного мита (відношення суми поточного року до попереднього) у 2013 році відповідно до 2012 року становив 1,38, а в розрізі конкретних платежів найбільше його

значення становило 1,43 для оподаткування товарів, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності, а найменше – 1,10 для оподаткування товарів, які ввозяться (пересилаються) громадянами.

Таблиця 2.3

**Динаміка податкових надходжень від міжнародної торгівлі та зовнішніх операцій до Державного бюджету України у 2010-2013 рр.,
млн. грн.**

Показник	2010	2011	2012	2013	Коефіцієнт росту у 2013 відносно 2012
Ввізне мито	5828,78	7386,53	9610,15	13264,64	1,38
Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності	4839,45	5781,44	7 647,65	10944,35	1,43
Мито на товари, які ввозяться (пересилаються) громадянами	119,27	130,45	137, 1	150,97	1,10
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами	868,68	1473,81	1825,05	2169,32	1,19
Вивізне мито	208,28	938,79	165,02	77,87	0,47

Джерело: автор склав на основі [53, 54, 55, 56]

Також слід зазначити, що згідно з даними Державної фіскальної служби України [71] на початок 2013 року в Україні ставки ввізного мита приведено до рівня, встановленого відповідно до Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі. Ввізні мита були підвищені на 119 товарних підкатегорій (цемент; руди та концентрати хромові; продукти органічної та неорганічної хімії; добрива та ін.). При цьому на 13 товарних

підкатегорій було встановлено нульову ставку (руди та концентрати марганцеві, підшипники, генератори змінного струму та інше).

Досліджуючи частку надходжень від оподаткування ввізним митом товарів, слід зазначити, що у структурі податкових надходжень Державного бюджету України вона займала досить неоднозначну позицію за період з 2009 по 2013 роки (рис. 2.6). Зокрема, найвищий показник спостерігався у 2010 році – 5,15%, а найнижчий - у 2011 році – 4,01, проте стрімке його зростання за два наступних роки у 1,26 рази призвело до збільшення у 2013 році до 5,06%. Що стосується дохідної частини Державного бюджету України, то частка ввізного мита за досліджуваний період зростає майже на 1%, зокрема з 3,00% у 2009 році до 3,92% у 2013 році.

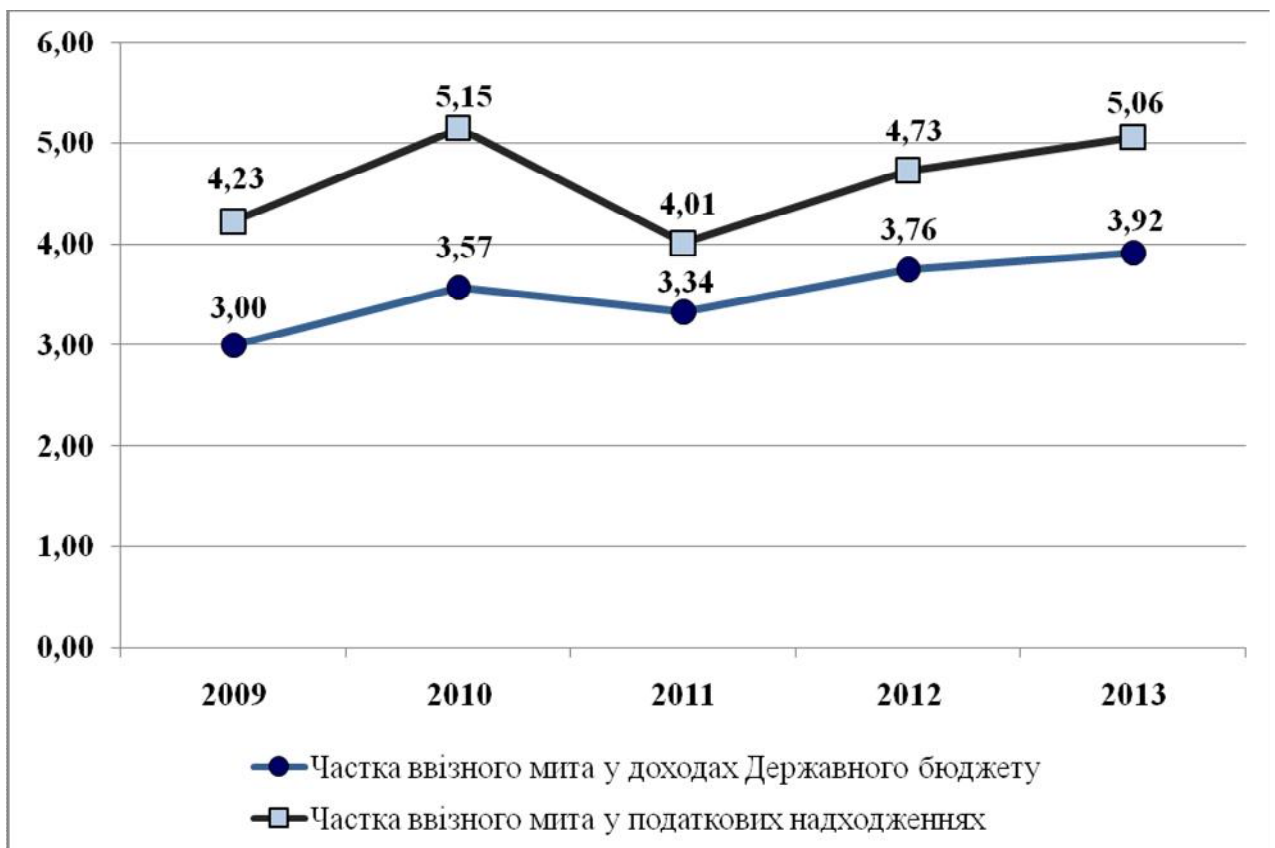

Рис. 2.6. Частка ввізного мита у структурі надходжень до Державного бюджету України, %

Джерело: автор склав на основі [52, 53, 54, 55, 56]

Отриманий аналіз свідчить, що фіскальна ефективність кожного митного платежу розглядається першочергово в двох аспектах: перший

пов'язаний з позитивною тенденцією зростання їх надходжень до бюджету, другий – з низькою питомою вагою у бюджеті та ВВП відповідно аналогічних показників європейських країн, проте в Україні їх частка перспективно на високому рівні, зокрема за рахунок ПДВ. Тому логічним постає ситуативний підхід до моніторингу фіскальної ефективності основних платежів, що використовуються в оподаткуванні суб'єктів ЗЕД. Тобто, сумарне значення ПДВ при ввезенні товарів в Україну, акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів і ввізного мита сьогодні все ж таки посідає вагомую частку у структурі Державного бюджету України – майже третина всіх надходжень. Тому важливо акцентувати увагу, що майже половина податкових надходжень до бюджету – митні платежі (55,8% у 2009 році та 45,2% у 2013 році), що демонструє рис. 2.7.

Рис. 2.7. Фіскальний складник митних платежів в Україні за 2009-2013 рр., %

Джерело: автор склав на основі [51, 52, 53, 54, 55, 56]

Також з рисунку видно тенденцію поступового зменшення частки митних платежів у Державному бюджеті України за останні три роки майже на 1%, з 36,33% у 2011 році до 34,99% у 2013 році.

Потенційними резервами зростання надходжень митних платежів до Державного бюджету в період лібералізації Митного тарифу України є підвищення рівня організації митного контролю, що на цьому етапі виступає основним чинником збільшення обсягів сплачених до бюджету митних платежів, а також розширення податкової бази за рахунок скорочення переліку митно-тарифних пільг і запровадження експортного мита на вивіз сировинної та низькотехнічної продукції, зокрема на вивіз природних ресурсів.

Реорганізація митних і податкових органів спочатку в одне відомство – Міністерство доходів і зборів України, а пізніше в інше – ДФСУ повинно кардинально вплинути на податкову та митну практику, сприяти підвищенню рівня податкового та митного сервісу для платників, а також збільшення наповнення бюджету за рахунок об'єднання зусиль з контролю та мобілізації коштів. Тим не менше, говорячи про фіскальну ефективність оподаткування суб'єктів ЗЕД, потрібно комплексно дослідити регулювальний вияв цих податків.

2.2. Моніторинг регулювання ефектів та наслідків митного оподаткування

У сучасних умовах розвитку України характерним є розширення масштабів міжнародної торгівлі з розвинутими країнами, в тому числі за рахунок заповнення нових ринків збуту. При цьому спостерігається посилення вимог міжнародних організацій, учасником яких є Україна, стосовно забезпечення безтарифного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки України та загального зниження національних торговельних бар'єрів.

Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національне митне законодавство та митне регулювання України.

Серед інструментарію регулюючого потенціалу оподаткування ЗЕД важливо виділити ті, що спрямовані на захист національного товаровиробника та регулювання внутрішнього споживання – митний тариф та особливі види мита. Основним інструментом митного регулювання для захисту національних підприємств є митний тариф, який протягом останніх трьох років зменшено лише на окремі товари, що знизило середньоарифметичну ставку мита лише незначною мірою.

Україна має суттєві соціально-економічні, природні та географічні переваги перед іншими країнами світу, але економіка нашої країни характеризується вузькою сировинною структурою експорту та низькою продуктивністю праці порівняно з розвинутими країнами, а також нестабільним зростанням експорту.

Загальний обсяг експорту України у 2013 році становив 63,3 млрд. дол. США (що є нижчим на 7,8% порівняно з 2012 роком), темпи зростання імпорту були помітні у 2012 році і становили усього 2,5 % відповідно до попереднього року, у 2013 році ситуація кардинально змінилася: обсяг імпорту знизився майже на 10% (табл. 2.4) [72].

Таблиця 2.4

Динаміка показників зовнішньої торгівлі України у 2008-2013 рр.

Роки	Експорт		Імпорт		Сальдо Обсяг, млн. грн.
	Обсяг, млн. грн.	у % до попередньо го року	Обсяг, млн. грн.	у % до попередньо го року	
2008	66954,4	-	85535,4	-	-18580,9
2009	39702,9	-59,3	45435,6	- 53,1	-5732,7
2010	51430,5	+29,5	60730,0	+33,7	-9309,4
2011	68394,2	+32,9	82608,2	+36	-14214,0
2012	68809,8	+0,6	84658,1	+2,5	-15848,2
2013	63312	-8,6	76964,0	-9,9	-13652,0

Джерело: автор склав на основі [72, 73, 74]

На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегону (-18361,3 млн. доларів), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-5068,4 млн. доларів), механічні машини (-3068,6 млн. доларів), пластмаси, полімерні матеріали (-2952,2 млн. доларів), фармацевтична продукція (-2848,4 млн. доларів), електричні машини (-2426,4 млн. доларів).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,82 (за 2012 - 0,81).

Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами із 229 країн світу. Обсяг експорту товарів до країн СНД становив 34,8% від загального обсягу експорту, Європи – 27%, у т.ч. до країн ЄС – 26,5%, Азії – 26,6%, Африки – 8,1%, Америки – 3,4%, Австралії і Океанії – 0,1% [73].

Перше місце в обсязі експорту зайняв агропромисловий комплекс (АПК) – 17 млрд. дол. США (або 27%), другими за обсягами йдуть товари металургійної промисловості – 14,3 млрд. дол. США (або 23%). Третьюю за обсягами є хімічна промисловість – 4,9 млрд. дол. США (або 8%). На машинобудування припадає 3,5 млрд. дол. США (або 6%) (рис. 2.8) [74, 75].

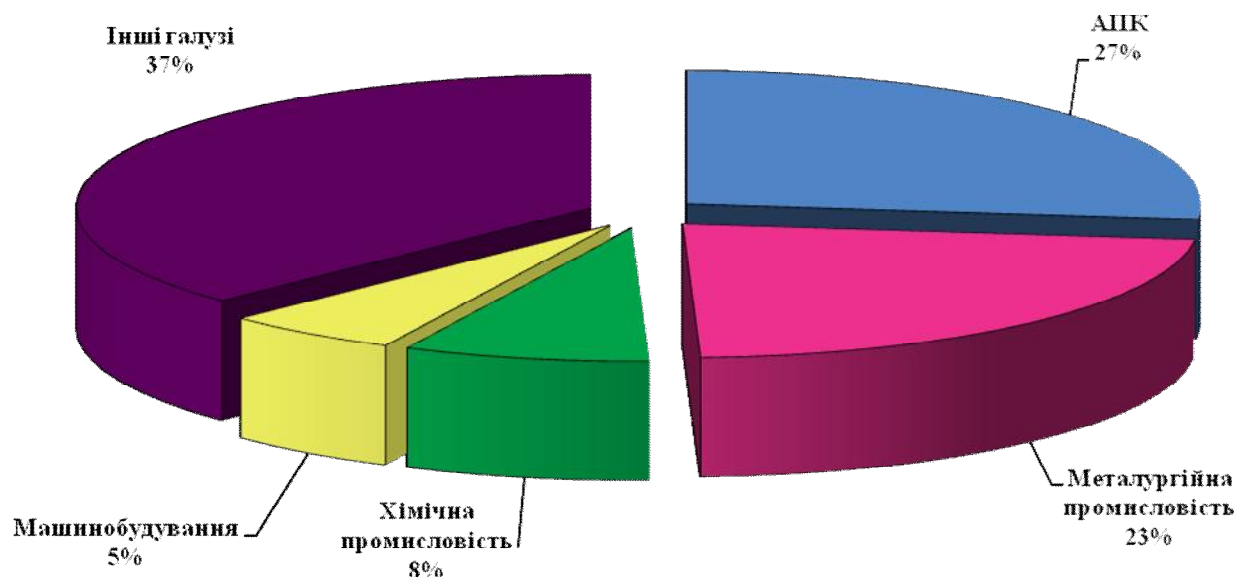

Рис. 2.8. Структура експорту української продукції за основними галузями у 2013 р.

Джерело: автор склав на основі [74, 75]

Відзначмо те, що поряд з сировинною металургійною промисловістю агропромисловий комплекс є лідером в структурі експорту. Тому, принаймні, аграрний потенціал нашої країни використовується.

Імпорт у 2013 році зменшився до 77 млрд. дол. США (зниження на 9,1% порівняно з 2012 роком). Вирішальну частину українського імпорту у грошовому вираженні традиційно займають енергоносії – 21,8 млрд. дол. США (або 28%), товари хімічної промисловості – 9,9 млрд. дол. США (або 13%), товарів агропромислового комплексу було імпортовано на суму 8,2 млрд. дол. США (або 11%), машинобудування - 5,1 млрд. дол. США (або 7%) (рис. 2.9).

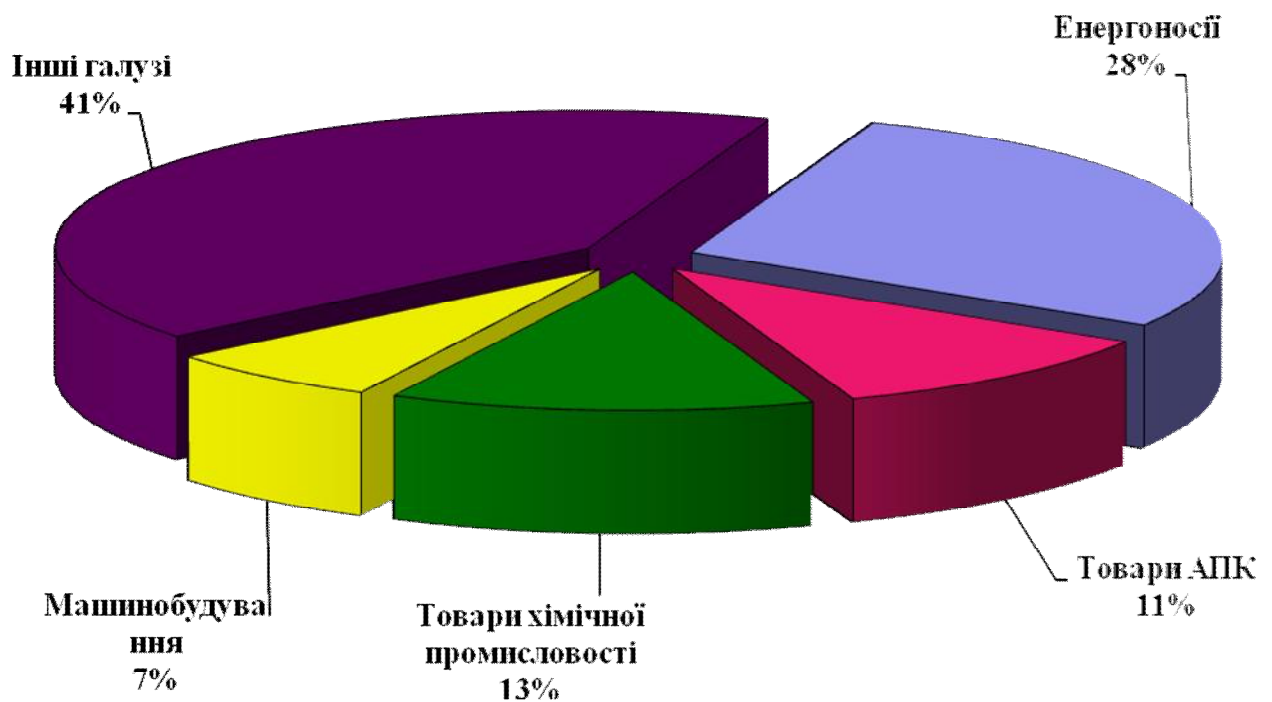

Рис. 2.9. Структура імпорту української продукції за основними галузями у 2013 р.

Джерело: автор склав на основі [74, 75]

Така велика частка енергоносіїв у структурі імпорту не дивує, оскільки на сьогодні Україна є досить енергозалежною країною. Хоча, спираючись на дані геологорозвідувальних розробок, варто відзначити, що цю енергозалежність можна суттєво зменшити. Незвично бачити таку велику частку імпорту продукції АПК, оскільки Україну значною мірою вважають аграрною країною.

На рис. 2.10 показано структуру експортно-імпортних операцій України у 2013 році. Як бачимо, наша країна суттєво програє країнам ЄС та Далекого Сходу, беручи до уваги сальдо торговельного балансу. Тому особливо важливо налагодити європейські ринки збуту.

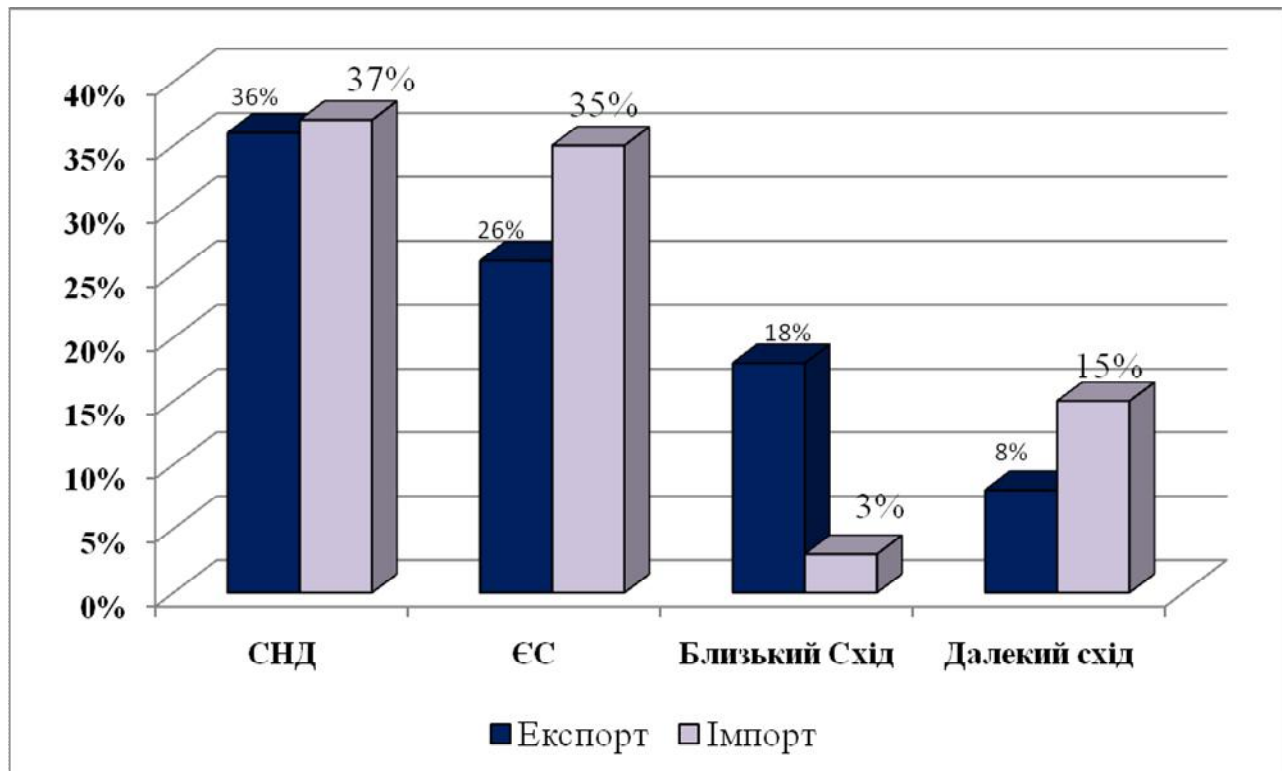

Рис. 2.10. Географічна структура експортно-імпортних операцій України в 2013 р.

Джерело: автор склав на основі [74, 75]

Основні проблеми української економіки, які зменшують можливості українського експорту, такі:

- присутність значної частки сировини у структурі експорту;

- присутність значної частини імпоротної продукції на внутрішньому ринку, тарифні бар'єри до якої обмежені через міжнародні зобов'язання України у зв'язку з участю в міжнародних організаціях (наприклад СОТ), що призводить до дестимулюючого впливу на збут продукції українських експортерів на внутрішньому ринку споживання;
- відсутність тенденцій розвитку промислового сектору зорієнтованого на випуск конкурентної продукції, і на міжнародних ринках збуту;
- залучення офшорних компаній до процесу експортних операцій, і як наслідок, ухилення від оподаткування та вивезення фінансово-інвестиційного капіталу за межі країни;
- незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту;
- низька частка інвестицій в українську економіку;
- не вигідні умови кредитування бізнесу загалом, в тому числі і зорієнтованого на експорт (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів).

Вступивши до Світової організації торгівлі у 2008 році, Україна мала на меті в перспективі поглибити стосунки з Європейським Союзом, створивши зону вільної торгівлі як частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Після вступу до цієї організації Україна почала коригувати митні тарифи з метою приведення їх до рівня тих, що діють встановлені в країнах - учасниках СОТ. Україна долучилася до домовленостей про зниження ставок на такі групи товарів: сталь, іграшки, медичне обладнання, будівельна техніка, деревина, кольорові метали, фармацевтичні препарати, папір, сільськогосподарська техніка, меблі, інформаційні технології, дистильовані спирти та ін. [76].

Зобов'язання України стосовно ставок ввізного мита незначно відрізняються від рівня тарифного захисту, який діяв на момент вступу країни до СОТ.

Важливим позитивним зрушенням стало зменшення кількості так званих «шумових» ставок, тобто імпортних мит, величина яких коливається в межах від 0% до 2%, що не створює істотних торговельних бар'єрів, тобто незначною мірою захищає внутрішнього виробника, але вимагає додаткових трансакційних витрат як від імпортера, так і від уряду країни на адміністрування мита.

У 2005 році Україна знизила ставки ввізного мита до рівня, який відповідає або навіть нижчий за рівень зв'язаних ставок для значної кількості товарів. Однак в країні було збережено досить високі ставки для найбільш чутливих товарів, які займають значну частку імпорту.

Помітне зниження ввізних мит мало місце лише для декількох секторів промисловості, а саме: деревообробної та паперової промисловості, кольорової металургії (виробництво міді), а також окремих галузей машинобудування (переважно транспортне машинобудування). Саме вагома частка машинобудування в імпорті пояснює помітне зниження середньозваженої ставки ввізного мита на промислову продукцію внаслідок вступу України до СОТ [77].

Для окремих промислових товарів було передбачено перехідні періоди зниження ввізних мит. Найдовші перехідні періоди передбачено для окремих категорій автомобілів, суден, а також продукції рибальства.

Відповідно до домовленостей у межах СОТ в Україні скасовано кількісні обмеження на імпорт та нетарифні заходи (ліцензування, заборони, дозволи, попереднє санкціонування), які не підпадають під відповідну Угоду СОТ. Також Україна прийняла вимоги СОТ стосовно ліцензування експорту та інші експортні обмеження та контроль, або будь-які заходи, що будуть запроваджені у майбутньому, застосовуватимуться лише відповідно до правил СОТ.

Основні закони України стосовно застосування антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів було прийняті у 1998 році. Вони значною мірою відповідали правилам СОТ, хоча деякі їх положення ще потребували внесення змін для забезпечення повної відповідності. Наприклад, показник мінімального обсягу демпінгового імпорту, передбачений в українському законодавстві, був вищим за показник, передбачений правилами СОТ. Також не відповідали правилам СОТ деякі положення закону про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну, зокрема стосовно можливості завдання шкоди національному виробнику іншими чинниками, ніж збільшення обсягів імпорту, та положення, які визначають процедуру застосування заходів нагляду стосовно імпорту в Україну [76].

Після вступу до СОТ Україна зобов'язалася і постійно вносить зміни до своїх законодавчих актів стосовно антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів задля уніфікації зазначених інструментів з нормами СОТ. Наша країна зобов'язалася також не використовувати експортні субсидії у сільському господарстві. Промислові субсидії можуть надаватися відповідно до правил та вимог Угоди про субсидії і компенсаційні заходи.

Система СОТ дозволяє будь-які заходи стимулювання виробництва та захисту внутрішніх виробників, що не спотворюють торгівлю. З метою захисту національних товаровиробників на внутрішньому ринку від недобросовісної конкуренції з боку імпортованих товарів або від зростання імпорту відповідно до чинного законодавства Україна може використовувати такі заходи: компенсаційні, антидемпінгові та захисні. Відповідно торговельні партнери України також можуть використати вищезгадані заходи у випадку порушення правил конкуренції з боку України. Випадки, процедури та порядок застосування членами СОТ тих чи інших заходів регулюються окремими Угодами СОТ.

Для прикладу, розглянемо ситуації з квотуванням деяких галузей та товарів в Україні за період до та після вступу в СОТ. Зокрема, імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини, був предметом квотування в Україні в

період за останнє десятиліття (табл. 2.5). Однак, закони стосовно запровадження квот були тимчасовими. Основним механізмом захисту внутрішнього ринку залишалися високі ставки ввізного мита з цукру-сирцю з тростини поза межами квоти (50%) та регулювання обсягу виробництва цукру для постачання на внутрішній ринок [77].

Таблиця 2.5

Тарифні квоти на імпорт тростинного цукру-сирцю в Україну

Рік	Встановлена квота, тонн	Мито:		Фактичні обсяги імпорту, тонн
		в межах квоти	за межами квоти	
2004	560000	60 євро за т (200 тис т), 1%, але не менше 6 євро за т	50 %, але не менш як 0,3 євро за 1 кг	380000
2005	125000	30 євро за т	50 %, але не менш як 0,3 євро за 1 кг	125000
2010	263000	2%	50%	39500
2011	267000	2%	50%	231700
2012	267000	2%	50%	225600

Джерело: авторсклав на основі [76]

З Таблиці 2.5 видно, що імпорт понад обсяги встановленої квоти був незначним, що підтверджує складність доступу на ринок за умов високих тарифів та регулювання обсягів виробництва та постачання. Тарифні квоти на цукор-сирець з тростини розподілялися зазвичай шляхом проведення аукціонів.

Аналіз регулювання ринку цукру після вступу до СОТ засвідчує, що внутрішній ринок залишається доволі закритим. Вступ до СОТ не вплинув на ступінь підтримки виробників. Держава продовжує політику високих митних бар'єрів та ліцензування імпорту, застосовує мінімальні ціни на цукор всередині країни, регулює загальні обсяги постачання на внутрішній ринок.

Збільшення конкуренції з боку імпортової сировини може також сприяти структурній перебудові галузі, підвищенню її продуктивності.

Україна є найбільшим у світі експортером соняшникової олії. Вартісні обсяги експорту насіння і плодів олійних рослин зросли у 2012 р. порівняно з 2010 р. на 37,9% та становили 1434,8 млн. дол. США (рис. 2.11). Для стимулювання зростання виробництва соняшникової олії в Україні було запроваджено експортне мито на насіння соняшнику у розмірі 23% у 1999 році, з наступним його зниженням до 17% у 2001 році. Під час переговорів про приєднання до СОТ Україна зобов'язалася скорочувати експортне мито щорічно на один відсотковий пункт з 16% на момент приєднання, поки ставка не досягне 10% [78]. Незважаючи на поступове зниження ставки експортного мита на насіння соняшника в рамках домовленостей в СОТ, потужності з переробки всередині країни продовжували зростати. Хоча варто відзначити, що переважна частина вирощеного насіння соняшника постачається на внутрішній ринок.

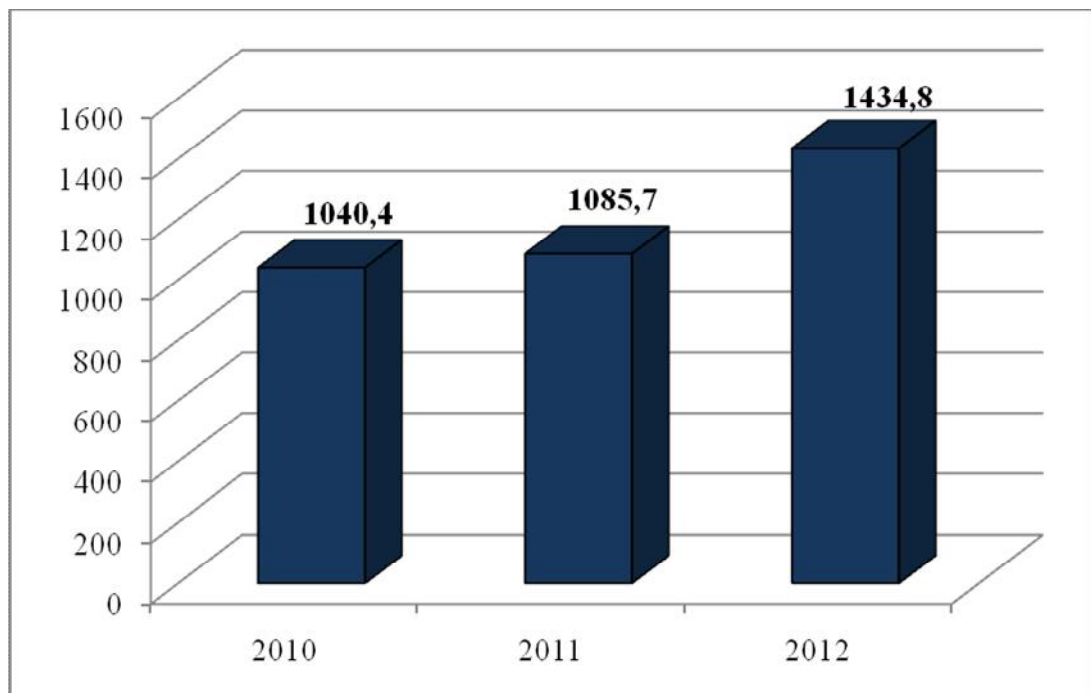

Рис. 2.11. Динаміка експорту насіння і плодів олійних рослин за 2010-2012 рр., млн. дол. США

Джерело: автор склав на основі [78]

На відміну від ЄС, Україна не має чіткої, відповідної сучасним викликам і загрозам ринку, агропромислової політики. Цей чинник у перспективі негативно впливатиме на конкурентні позиції українського аграрного сектору та посилюватиме його вразливість стосовно зовнішніх і внутрішніх впливів.

В Україні основними інструментами державного регулювання ринку олійних культур і продуктів їх переробки є кредитування і регулювання експорту та імпорту. Мито на експорт зернових було запроваджене з 01.07.2011 р. у розмірі 9% від контрактної ціни (але не менше 17 євро/т) на пшеницю, на кукурудзу – 12% (не менше 20 євро/т) та на ячмінь – 14% (не менше 23 євро/т. Проте згідно із Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур» [79] експортне мито скасовано. До того ж, відповідно до внесених змін, встановлено такі розміри ставки мита: на експорт соєвих бобів і ріпаку з України – 3%, але не більше ніж 2 євро/т; на експорт соняшникової олії – 3%, але не більше ніж 5 євро/т, на експорт ячменю – 14%, але не менше ніж 23 євро/т [80].

Вступ України до СОТ призвів до стрімкого зростання обсягів імпорту легкових автомобілів (рис. 2.12). Саме після вступу України до СОТ, обсяги імпорту з країн-членів СОТ значно зросли, що значною мірою було пов'язано зі зменшенням ставки імпортного мита з 25% до 10% [81]. Це свідчить про те, що висока ставка ввізного мита дійсно була перешкодою для входження на український ринок.

Тенденції зростання обсягів імпорту можливо б продовжилися, якби не світова економічна криза. З настанням фінансової кризи, що спричинила обмеження та подорожчання кредитування, обсяги імпорту суттєво знизилися. Після запровадження 13% надбавки, обсяги імпорту скоротилися майже до нуля. Проте зростання імпорту почалося ще до відміни цієї надбавки. На зменшення імпорту автомобілів вплинуло запровадження в

2013 році утилізаційного збору, який було скасовано у 2014 році. Зростання, з невеликими сезонними коливаннями, продовжується до сьогодні.

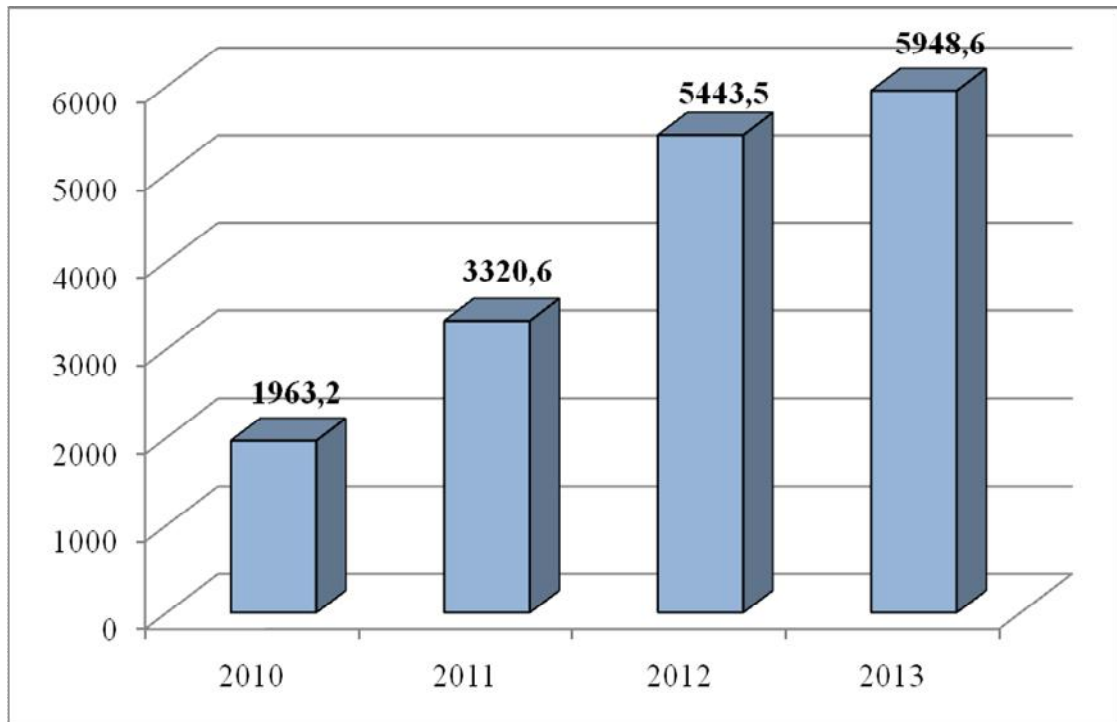

Рис. 2.12. Динаміка імпорту автомобілів в Україну (млн. дол. США)

Джерело: автор склав на основі [81]

Протягом 2013 року в Україні відповідно до протоколу про вступ України до СОТ знизилася ставка ввізного мита на марганцеву руду і марганцевий концентрат з 2% до 0%, на деякі морепродукти знижена з 20% до 15%, а на приготовлені або консервовані плоди, горіхи та інші їстівні частини рослин без додавання спирту і цукру – з 15% до 10%. З 6% до 5% також зменшене мито на моторні транспортні засоби, обладнані для тимчасового проживання людей і нові легкові автомобілі з об'ємом двигуна понад 3 літри. Також з 8% до 7,5% знижено мито на човни та моторні катери [82]. Зміна структури експорту чи імпорту призводить до загострення конкуренції. Іншими словами, знижуючи ввізне мито зростає конкуренція на внутрішньому ринку. Як наслідок, частина українських підприємств виявляється неконкурентоспроможною та змушена підвищувати власну ефективність [83]. Подібний ефект спостерігається і під час оподаткування експорту, знижуючи експортне мито, відбуватиметься підвищення

прибутковості підприємств-експортерів і, як наслідок, збільшуються фінансові ресурси, які можна використати на збільшення продуктивності виробництва.

Досліджуючи аспекти регулювання податкового потенціалу, що застосовується до суб'єктів ЗЕД, потрібно розглянути специфіку надання митних пільг для їхньої підтримки. Пільгове оподаткування суб'єктів ЗЕД характеризується неоднозначною парадоксальністю: з одного боку – урізання бюджетних надходжень від надання пільг, з іншого – перспектива отримання більших фіскальних вигод від розширення обсягів діяльності суб'єктів ЗЕД. Питання інвентаризації обсягів державної підтримки має важливе значення при виробленні стратегії модернізації. На сьогодні бюджетна і податкова звітність уможливають сформувати цілісну картину тенденцій застосування різних інструментів державного регулювання за останні роки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Узагальнені показники видатків зведеного бюджету, податкових та митних пільг, які можуть вважатися державною підтримкою, млн. грн.

Показники	2010	2011	2012
Податкові пільги	37 127	58 764	48 659
Митні пільги	21 950	43 900	42 943
Видатки і кредитування зведеного бюджету на економічну діяльність	43 832	57 124	62 377
ВСЬОГО	102 910	159 788	153 979
Доходи зведеного бюджету	314 506	334 692	445 525
ВВП	1 082 569	1 302 079	1 408 889
Показники	2010	2011	2012
Підтримка у % до доходів зведеного бюджету	32,7	47,7	34,6
Підтримка у % до ВВП	9,5	12,3	10,9
<i>Митна підтримка у % до доходів зведеного бюджету</i>	<i>7,0</i>	<i>13,1</i>	<i>9,6</i>
<i>Митна підтримка у % до ВВП</i>	<i>2,0</i>	<i>3,4</i>	<i>3,0</i>

Джерело: автор склав на основі [84]

Як бачимо з поданої в табл. 2.6 динаміки, митні пільги суб'єктам ЗЕД становлять значний показник у структурі доходів зведеного бюджету, майже 10%, а у структурі ВВП – 2-3%. Для прикладу розглянемо ситуацію стосовно втрат бюджету від надання пільг платникам акцизного податку (рис. 2.13).

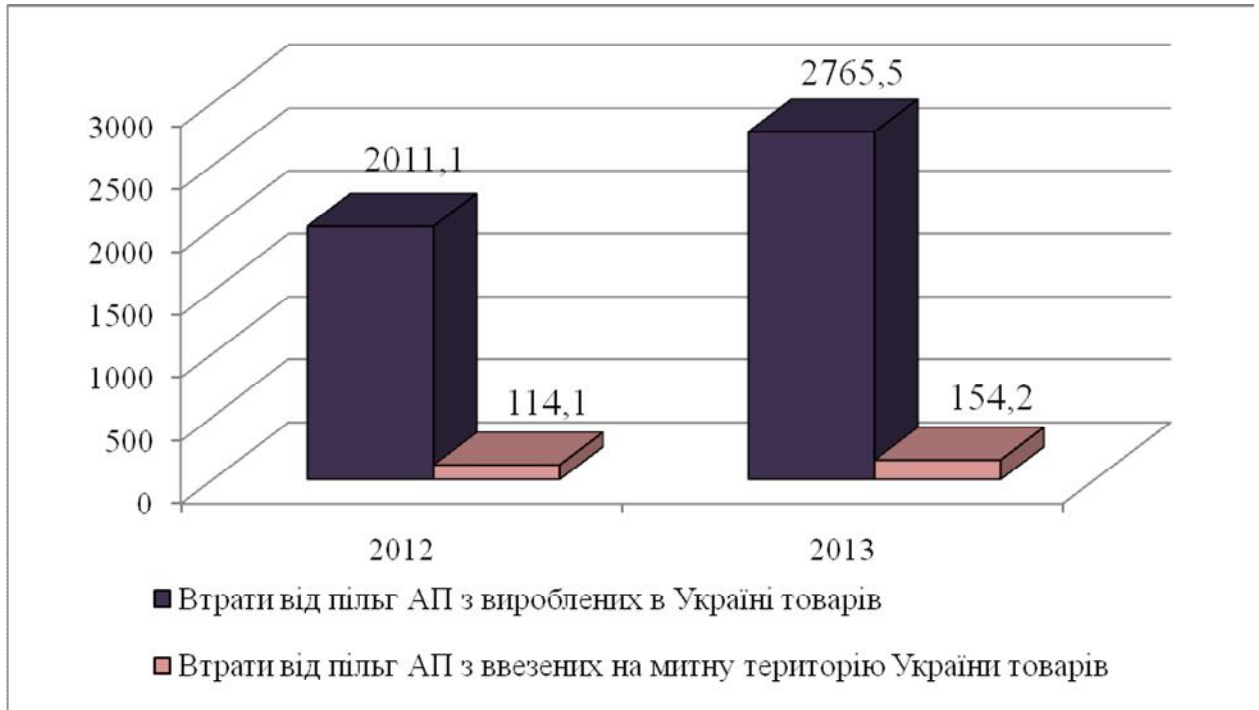

Рис. 2.13. Динаміка втрат від податкових і митних пільг акцизного оподаткування, млн. грн.

Джерело: автор склав на основі [85]

Зокрема, у 2012 році Зведений бюджет України недоотримав 2011,1 млн. грн від виробленої в Україні підакцизної продукції, що звільнена від оподаткування, а у 2013 – 2765,5 млн. грн., а що стосується недоотримання бюджетних коштів від пільг платникам акцизного податку, які ввозили підакцизну продукцію на митну територію України, то вони становили значно менший обсяг: 114,1 млн. грн. та 154,2 млн. грн. відповідно.

Поряд з цим важливо зазначити, що тривалий час у зовнішній політиці України домінував європейський вектор інтеграції, зміни в реалізації податкової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності відбувалися з урахуванням адаптації її чинного інструментарію до умов міждержавної податкової гармонізації у країнах Євросоюзу. Одним із вагомих показників

поступової адаптації податкової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності до умов ЄС є чинний інструментарій у податковій політиці, який сформувався внаслідок вступу України до СОТ і приєднання її до секторальних домовленостей про зниження ставок мита на такі групи товарів як: сталь, деревина, кольорові метали, фармацевтичні препарати, папір, сільськогосподарська техніка, меблі, інформаційні технології, наукове, медичне обладнання, будівельна техніка, хімічні товари, іграшки, текстиль, меблі, одяг та сировина для виробництва технологічної продукції [86, с. 213].

У результаті імплантації зобов'язань, взятих Україною під час вступу до СОТ, рівень середньоарифметичної ставки ввізного мита було скорочено:

- за всією номенклатурною групою товарів з 10,47% до 6,5%;
- за сільськогосподарськими товарами – з 19,71% до 13,84%;
- за промисловими товарами – з 8,29% до 4,4% (рис. 2.14).

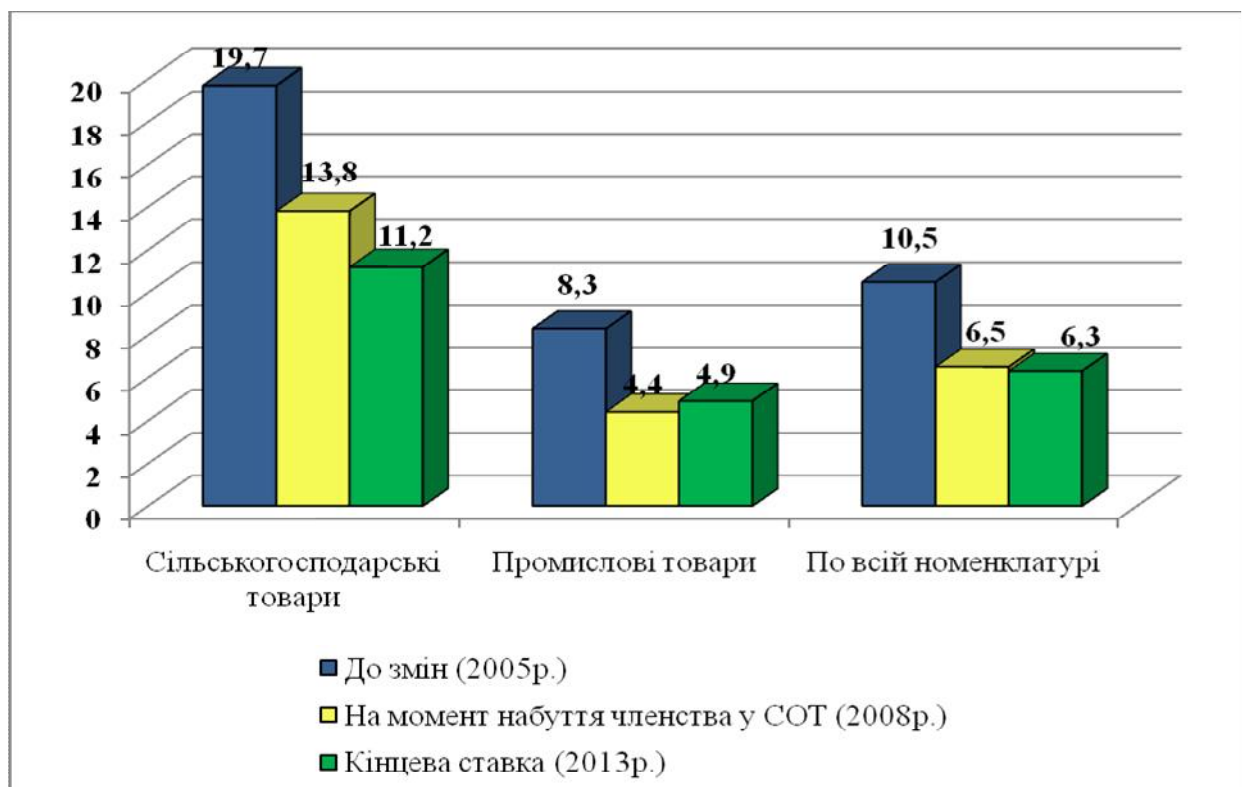

Рис. 2.14. Трансформація середньоарифметичної ставки ввізного мита в Україні до та після вступу до СОТ

Джерело: автор склав на основі [86]

Такі стандарти в оподаткуванні зовнішньоторговельної діяльності не суперечать умовам ЄС у цій сфері.

Згадане зниження ставок ввізного мита відбулося за рахунок значного зменшення кількості ставок такого податку, що набагато перевищують середнє або граничне значення (табл. 2.7).

Відповідно до графіка трансформації ставок з 1 січня 2010 року пільгові ставки ввізного мита вже зменшено більше, ніж на 250 товарних позицій. У 2011 році скорочено кількість пільгових ставок ввізного мита на алкогольні вироби повністю, на транспортні засоби до 7% від загальної кількості ставок, на морські човни до 8,5% від загальної кількості ставок. Водночас в Україні ще залишається 2,5 тис. видів пільгових ставок, що становить 23,3% від загальних ставок Митного тарифу України.

Таблиця 2.7

Структура ставок ввізних мит для сільськогосподарських і промислових товарів після вступу України до СОТ

Показники	За сільськогосподарськими товарами		За промисловими товарами	
	На момент вступу до СОТ	Кінцеві ставки	На момент вступу до СОТ	Кінцеві ставки
Тарифні лінії з нульовою ставкою (% від усіх тарифних ліній)	9,6%	10,0%	35,5%	35,2
Тарифні лінії з адвалерними ставками (% від усіх тарифних ліній)	62,7%	95,5%	98,1%	100,0%
Середньоарифметична ставка ввізного мита	13,84%	11,16%	4,4%	4,85%
Мінімальна ставка	0,00	0,00	0,00	0,00
Максимальна ставка	30%	50%	25%	25%

Джерело: автор склав на основі [86]

Таким чином, проводячи політику гармонізації в державі, потрібно враховувати економічні перспективи. Тому збереження зовнішньоекономічних зв'язків України з Митним Союзом, до якого входить Росія, Білорусь, Казахстан, є бажаним, проте досить ретельно обґрунтованим [87]. Однак, враховуючи реалії сьогодення, на нашу думку, Україні доцільно було б проводити політику гармонізації оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності у напрямі європейського вектора інтеграції [88].

Все це спонукає Україну проводити політику гармонізації оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням найбільш адаптованого податкового законодавства до міжнародних об'єднань з одночасним дотриманням національних інтересів України для забезпечення фіскальної збалансованості.

2.3. Оцінка впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності

Ефективність державного управління економікою полягає, насамперед, у зростанні темпів розвитку національної економіки. В останні роки зусилля органів державної влади були спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Тому були внесені зміни до чинного законодавства, зокрема податкового. Мета таких змін - зниження податкового тиску на платників податків, упорядкування норм різних нормативних актів з метою їх узгодження, мінімізація «прогалин» у законодавстві, унеможливлення різних тлумачень нормативних документів. У такий спосіб збільшився обсяг іноземних інвестицій, вихід українських компаній на зарубіжні ринки і, як наслідок, зростання ВВП.

Оцінка впливу участі України у міжнародних організаціях на ефективність оподаткування ЗЕД має враховувати сучасний етап

імплементатії економічного складника Угоди Про асоціацію між Україною та ЄС [89], яка передбачає чимало аспектів стосовно реорганізації системи митного оподаткування:

- співпраця у сфері оподаткування, у тому числі шляхом розвитку регулярного діалогу з метою зближення структури податкового законодавства для підвищення ефективності управління податковою сферою з наголосом на подальше вдосконалення відносин між економічними агентами, розвиток торгівлі, стимулювання інвестицій та забезпечення чесної конкуренції;
- застосування принципів належного управління у сфері оподаткування, а саме: принципи прозорості, обміну інформацією, добросовісної податкової конкуренції. З метою удосконалення міжнародної співпраці у сфері оподаткування, сприяння збору законних податкових надходжень, а також вироблення заходів з ефективною імплементатією зазначених принципів;
- активізація й посилення співпраці, спрямованої на вдосконалення і розвиток податкової і митної системи України, охоплюючи систему адміністрування податків, у тому числі, підвищення рівня податкових надходжень і податкового контролю, приділяючи спеціальну увагу процедурам повернення ПДВ та уникненню нагромадження заборгованості, забезпеченню ефективного збору податків і зміцненню боротьби з податковим шахрайством та ухиленням від сплати податків;
- гармонізація національних політик у сфері протидії і боротьби зі шахрайством, контрабандою підакцизних товарів. Ця співпраця має охоплювати поступове зближення ставок акцизів на тютюнові вироби, беручи до уваги (наскільки це можливо) обмеження регіонального плану, у тому числі, у межах діалогу на регіональному рівні й згідно з Рамковою конвенцією Всесвітньої організації охорони здоров'я з контролю над тютюном [90] тощо.

Всі ці заходи за умов їх деталізації та дотримання спроможні продукувати появу певних ефектів для суб'єктів ЗЕД, громадян та держави (рис. 2.15).

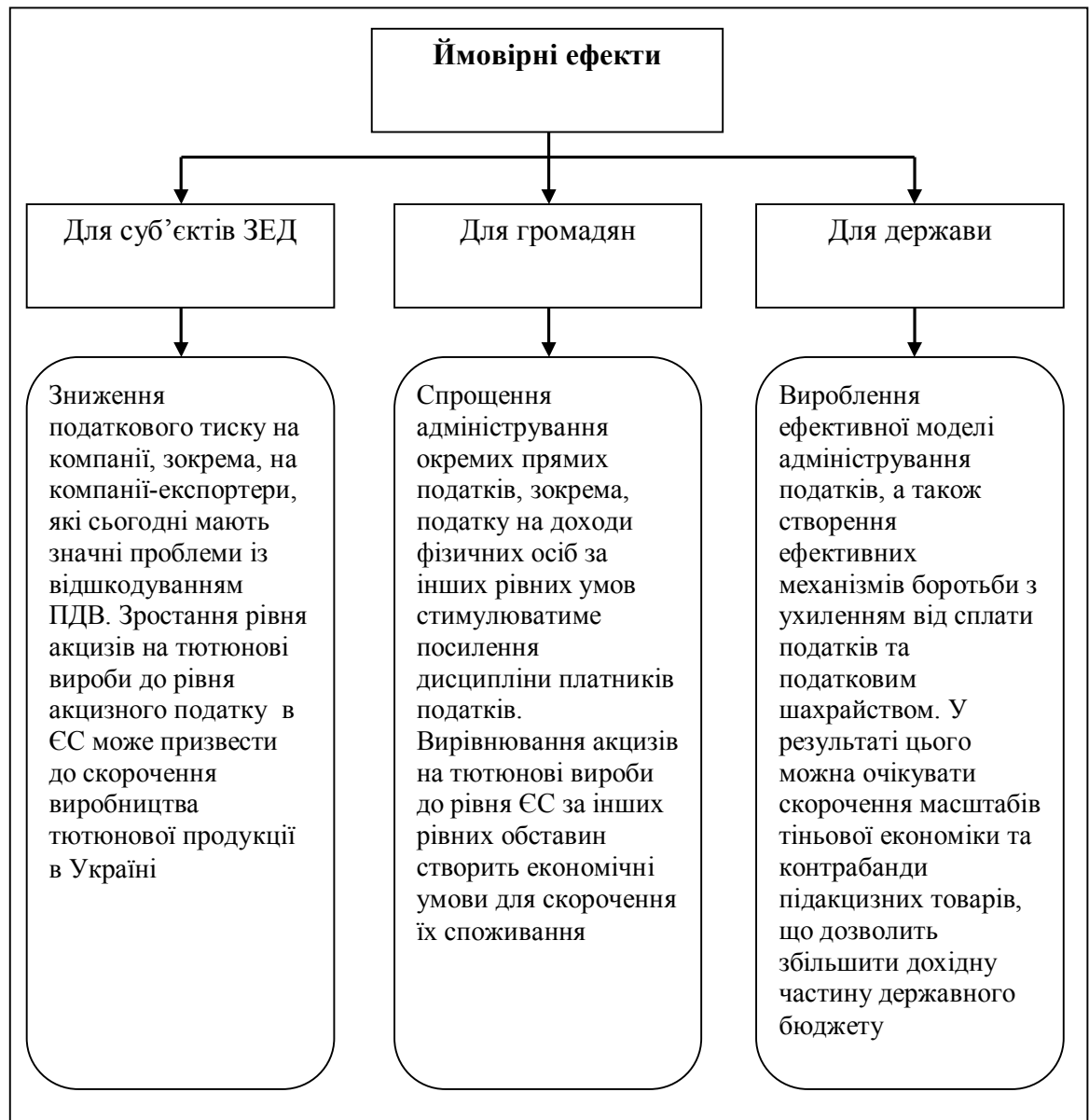

Рис. 2.15. Ймовірність настання ефектів від підписання економічної частини Угоди Про асоціацію між Україною та ЄС

Джерело: автор склав на основі [89, 91]

Оцінка впливу участі України у зоні вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС [91] на ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, яка є головною частиною Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. ЗВТ є також частиною ширшої політики ЄС, спрямованої на

встановлення стабільних і сприятливих сусідських стосунків шляхом зміцнення економічних зв'язків. ЗВТ покликана наблизити Україну до ЄС через відкриття ринків для товарів і послуг, а також за допомогою усунення перешкод для торгівлі, особливо беручи до уваги так звані питання, що виникають «поза кордонами» держав, як наприклад, бюрократія та невиправдані бар'єри, спричинені нею. Приведення української регуляторної системи у низці економічних галузей до вимог ЄС наблизить для українських експортерів внутрішній ринок ЄС.

ГВЗВТ є найбільш амбіційною двосторонньою угодою, що ЄС коли-небудь укладав з торговельним партнером. Її імплементація відкриє внутрішні ринки ЄС та України шляхом усунення митних зборів і нетарифних торговельних бар'єрів, окреслить план модернізації двосторонніх торговельних та інвестиційних відносин, а також запропонує Україні таку модель економічного розвитку, що матиме позитивний прямий вплив на розвиток бізнесу і життя громадян України.

Майже 95% тарифних ліній (позицій) буде встановлено на рівні нуля, а для решти митні тарифи будуть знижені. Це матиме особливо важливе значення для аграрного та металургійного секторів України, які є традиційно найбільш сильними і такими, що можуть збільшити експорт своєї продукції в країні ЄС.

Зниження тарифів приведе до посилення конкуренції, що у свою чергу дозволить знизити ціни для споживачів. У сфері послуг ЗВТ приведе до лібералізації торгівлі і узгодження відповідних стандартів України та ЄС. В Україні це матиме особливо позитивний вплив на роздрібну та оптову торгівлю, а також на сектор комунікацій.

Вільний рух капіталу сприятиме економічному зростанню, надаючи легший доступ до фінансових ресурсів і дозволить ефективніше використовувати наявний капітал, з чого матиме велику користь не лише фінансовий сектор України, але також і бізнес.

На сьогодні однією з найважливіших проблем, з якою стикаються українські і європейські компанії, є проблема відмінності технічних норм і стандартів, що ускладнює транскордонну торгівлю. ЗВТ передбачає узгодження українських та європейських стандартів для промислових товарів і сільськогосподарської продукції, а це означає, що кожен матиме змогу виробляти та продавати за єдиними правилами.

Узгодження правил стосовно державних закупівель, політики конкуренції і прав інтелектуальної власності буде також сприяти поліпшення бізнес-середовища в Україні, що відбуватиметься через усунення корупції та відкриття нових можливостей для інвестицій і модернізацію економіки.

Вважаємо за потрібне згрупувати наслідки запровадження митної політики режиму вільної торгівлі з ЄС для економіки України (рис. 2.16).

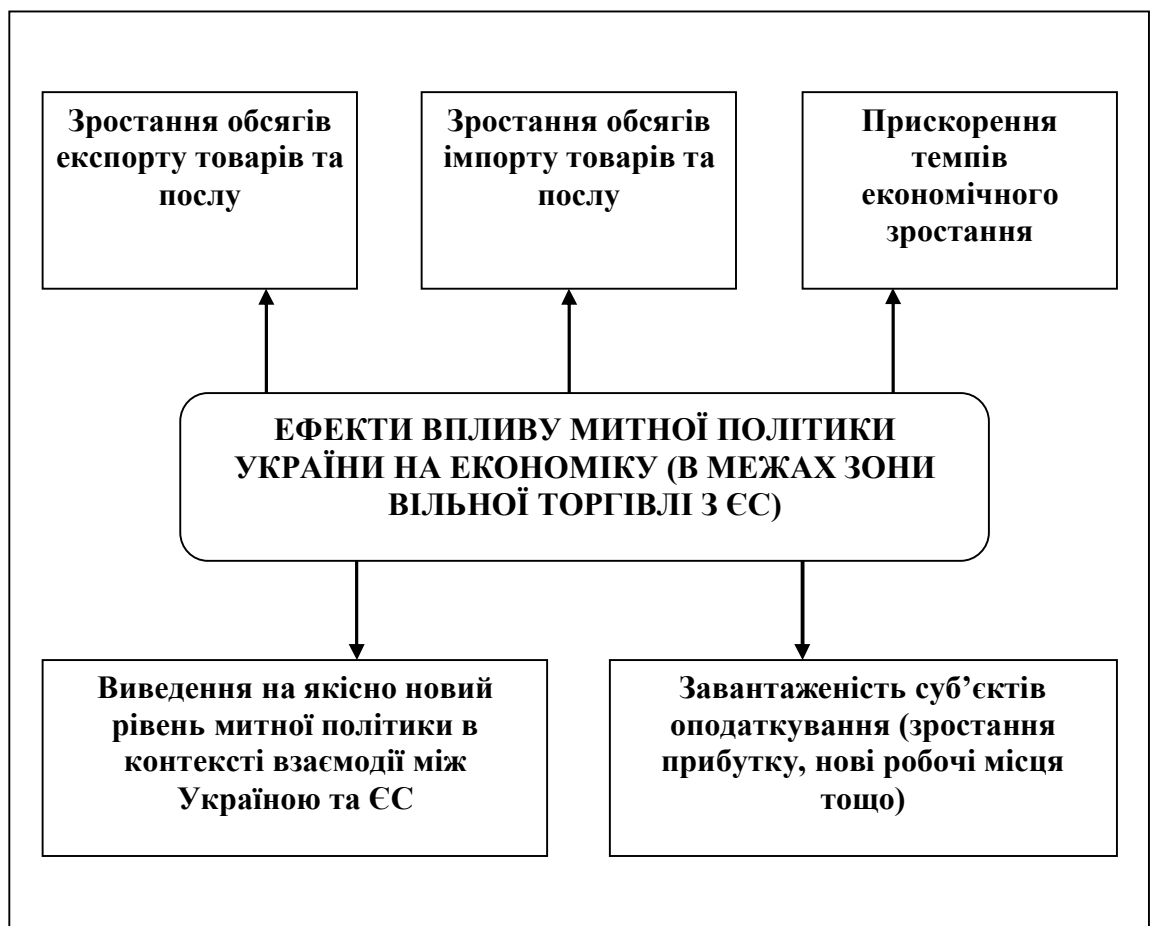

Рис. 2.16. Ймовірність настання митних ефектів від участі України в Зоні вільної торгівлі з ЄС

Джерело: автор склав самостійно

Деталізація систематизованих аспектів характеризується так:

- очікуваний додатковий приріст за рахунок лібералізації умов торгівлі становитиме 2-3% (найбільш помітно може зрости експорт продукції сільського господарства та харчової промисловості; помітно – експорт продукції текстильної та шкіряної промисловості, металургії та обробки металу, хімічного виробництва, послуг транспорту і послуг юридичним особам);
- додаткове зростання, що обумовлене новими умовами торгівлі за рахунок зменшення мита, становитиме 0,8-1,5% (очікується найбільше зростання імпорту продукції хімічної промисловості та машинобудування; помітне зростання - продукції харчової промисловості та сільського господарства, виробництва неметалевих мінеральних виробів, текстильної та шкіряної промисловості, інших видів виробництва, послуг транспорту та фінансового посередництва);
- приріст реального ВВП відносно базового рівня в межах 0,7-0,9% (додаткове зростання очікується в основному за рахунок таких видів економічної діяльності, як сільське господарство та харчова промисловість, текстильна та шкіряна промисловість, металургія та оброблення металу, транспортні послуги, послуги юридичним особам);
- приріст відносно базового рівня в межах 130-190 тис. осіб (в основному за рахунок таких видів економічної діяльності, як сільське господарство, харчова промисловість, торгівля та ремонт, транспорт; очікується незначне зменшення кількості зайнятих у хімічній промисловості, виробництві машин і устаткування);
- на темпи лібералізації торгівлі послугами значний вплив матиме стан регуляторної співпраці у сферах фінансових послуг, корпоративного права та управління, бухгалтерського обліку та

аудиту. Крім того, плідна співпраця у сферах транспорту, аудіовізуальної політики та інформаційного суспільства може стати додатковим чинником, що сприятиме темпам та обсягам відкриття з боку Євросоюзу відповідних сегментів ринків транспортних, аудіовізуальних послуг та електронної комерції.

Також слід зазначити, що важливим чинником у вільній торгівлі товарами, зокрема з огляду усунення нетарифних бар'єрів, має стати належна взаємодія у сферах аграрної політики та сільського розвитку, рибальства та морської політики, захисту прав споживачів.

На загальний стан розвитку взаємодії сторін у форматі «бізнес-бізнес», розширення присутності на ринках малих і середніх підприємств, підвищення інвестиційної привабливості України, а також підтримки експортної спроможності нашої держави, впливатиме співпраця у сфері промислової політики.

Імплементация інших положень Угоди про асоціацію та, як наслідок, зміцнення зв'язків у сферах охорони навколишнього природного середовища, соціальної політики, політики у сфері зайнятості, науки, інновацій та освіти також надаватимуть додаткового сприяння цілям розширення торгівлі та поглиблення економічної інтеграції між Україною та ЄС.

Дослідження впливу участі України у ЗВТ з ЄС дало змогу систематизувати такі позитивні ефекти:

- збільшення доступу українських товарів і послуг на ринок ЄС;
- зростання обсягів двосторонньої торгівлі із поступовим поліпшенням структури українського експорту у бік зменшення сировинних складників і збільшення частки високотехнологічних товарів зі значною часткою доданої вартості, виробленої в Україні;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у межах співпраці у сфері санітарних і фітосанітарних заходів;

- наближення технологічної структури економіки України до структури держав-членів ЄС;
- створення гармонізованого правового поля для забезпечення діяльності суб'єктів ЗЕД шляхом наближення законодавства України до законодавства ЄС;
- спрощення процесів залучення технологічних та інноваційних рішень, що реалізуються у країнах ЄС;
- збільшення надходження валютних коштів за рахунок активізації зовнішньоекономічної діяльності;
- збільшення надходжень до державного бюджету від сплати ПДВ при митному оформленні імпорту;
- стимулювання розвитку конкуренції, яка створюватиме умови для збільшення та розширення пропозиції, що сприятиме уповільненню інфляційних процесів;
- гармонізація митних процедур і підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі;
- зростання обсягів продажу сільськогосподарської продукції традиційних експортоорієнтованих галузей;
- підвищення ефективності розміщення трудових ресурсів;
- розширення номенклатури товарів і послуг на внутрішньому ринку;
- поліпшення доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо;
- збереження суверенітету у визначенні та здійсненні зовнішньоекономічної політики.

Висвітлюючи позитивні сторони участі України у ЗВТ, важливо сконцентрувати увагу на потенційних ризиках для суб'єктів ЗЕД та держави (табл. 2.8). Оскільки структурні особливості української економіки та вузька база для її модернізації формують ризики, що можуть спричинити поглиблення диспропорційності розвитку окремих галузей. Зокрема, в умовах швидкого збільшення пропозиції імпортової продукції на

внутрішньому ринку українські виробники, які втрачатимуть цінні конкурентні переваги, можуть не встигнути модернізувати виробництво з метою збереження позиції на внутрішньому ринку.

Тим не менше, за експертними оцінками, зазначені ризики матимуть місце переважно у короткостроковому періоді, в середньо- та довгостроковій перспективі прогноуються в цілому позитивні наслідки.

Таблиця 2.8

**Потенційні ризики та диспропорції функціонування суб'єктів ЗЕД
та держави від участі України в ЗВТ**

Ризики	Диспропорції
втрати для окремих галузей промисловості України через низький рівень їх конкурентоспроможності;	переоснащення та зміни технологій виробництва, що потребуватиме додаткових витрат;
загроза витіснення національного виробника з деяких секторів внутрішнього ринку;	залучення коштів, а також пошуку партнерів й інвесторів з метою модернізації виробництв;
зростання негативного для України сальдо двосторонньої торгівлі через погіршення структури експорту у зв'язку із переорієнтацією українських експортерів з експорту готової продукції на експорт сировини та напівфабрикатів;	дисбаланси надходжень до бюджету внаслідок зменшення ставок митних платежів, з одного боку, та згортання українських виробництв, з іншого;
збільшення рівня безробіття за рахунок скорочення виробництва суб'єктами господарювання і підвищенням мотивації робочої сили до міграції в інші країни.	залучення значних ресурсів, у т. ч. фінансових, для забезпечення адаптації та імплементації нових актів законодавства.

Джерело: автор склав самостійно

Низька ефективність «широкої» інтеграції в межах СНД привела до активних субрегіональних інтеграційних процесів [92]. Зокрема, це привело до підписання серії двосторонніх угод про вільну торгівлю між членами Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан, в тому числі угоди між Україною і Білоруссю (підписана в 1992 році), між Україною і Росією (у 1993), а також між Україною та Казахстаном (у 1994). Формування

Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан розпочалося 1 січня 2010 року із запровадженням спільної схеми тарифів. Наступний великий крок було зроблено 1 липня 2010 року, коли вступив в силу Митний кодекс Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан. Нарешті, в середині 2011 року був створений спільний прикордонний контроль Митного союзу [93].

Тексти угод досить подібні [94]. Вони передбачають безмитну торгівлю всіма товарами, в той же час дозволяючи невизначені потенційні винятки. Основні винятки, які часто вводяться в протоколи двосторонніх угод, охоплюють цукор, тютюн і сигарети, алкоголь, а іноді й безалкогольні напої. Крім того, існує практика взаємних винятків у відповідь на експортні мита, встановлені торговим партнером. Наприклад, на даний час перелік російських експортних мит, що застосовуються до продукції, експортованої з Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан (і таким чином звільненої від режиму вільної торгівлі), нараховує в себе 359 позицій з 26 категорій товарів, у тому числі рибну продукцію, мінеральні продукти, добрива, деякі кольорові метали, металобрухт і т.д. [95].

Країни інтенсивно використовують заходи для захисту окремих секторів від недобросовісної конкуренції (антидемпінгові заходи) і надмірного зростання імпорту (захисні заходи). Починаючи з 2011 року Україна застосовує п'ять антидемпінгових заходів стосовно імпорту з Російської Федерації і дві проти імпорту з Білорусі. Україна також розпочала два антидемпінгові розслідування стосовно імпорту шиферу і термічно полірованого скла з Білорусі та два розслідування відносно імпорту метанолу і термічно полірованого скла з Росії. Крім того, Україна застосовує два захисних заходи незалежно від країни походження.

У 2014 році відносини України та Росії досягли кризового характеру з ряду об'єктивних причин, яких було багато як в історії новітнього політичного й соціального розвитку обох країн, так й у речах більш звичних – економіці та фінансовій сфері [96].

Тим не менше, проведені дослідження дають підстави резюмувати інформацію, що стосується втрат від участі України в митному союзі РБК та можливих компенсаційних заходів України як ціни за ці втрати (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Потенційні втрати та заходи їх компенсації від участі України в митному союзі Росія-Білорусь-Казахстан

Потенційні втрати		
1.	Втрата незалежності в сфері торгової політики	Комісія Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан має право проводити нові переговори щодо зовнішньоторговельної політики від імені країн-членів. Таким чином, Україна може змарнувати усі зусилля, спрямовані на переговори з ЄС щодо ЗВТ, і втратити можливість отримати пільговий доступ до найбільшого ринку світу
2.	Сповільнення темпів модернізації	Підвищення тарифів на інвестиційний імпорт з третіх країн, включаючи ЄС, буде перешкоджати відновленню основних фондів та імпорту нових технологій, ноу-хау тощо
3.	Тягар перегляду зобов'язань і компенсацій в межах СОТ	В Україні зв'язані імпортні тарифи в цілому нижче, ніж в Митному союзі – Росія, Білорусь, Казахстан. Перегляд цих зобов'язань теоретично можливий, але коштуватиме, бо інші країни-члени СОТ мають право вимагати компенсації або накладати додаткові мита на українські товари або послуги, щоб компенсувати втрати, викликані зміною зобов'язань
Компенсаційні заходи		
1.	Дешевша енергія	Росія планує дерегулювання внутрішнього ринку, отже внутрішні ціни підуть вгору. Більш того, світові ціни на енергоносії зростають, а запаси викопного палива кінцеві. Підвищення енергетичної ефективності та диверсифікація поставок є більш обґрунтованою економічною стратегією, ніж пошук короткострокових знижок
2.	Скасування митного контролю	Цей крок призведе до зниження витрат на торгівлю, але порівнюваного скорочення витрат можна досягнути шляхом спрощення митних процедур в рамках ЗВТ. Більше того, у разі реформи митниці зростає торгівля з усіма партнерами, не викликаючи жодних ефектів згортання торгівлі, що можливо у випадку приєднання до Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан
3.	Посилення позиції на переговорах	Як член митного союзу Україна зіткнулась би з багатоступеневим переговорним процесом. Було б потрібно спочатку збалансувати свої інтереси з інтересами інших членів Митного союзу – Росія, Білорусь, Казахстан, а не тільки з інтересами третіх країн, що беруть участь в переговорах щодо ЗВТ з Митним союзом – Росія, Білорусь, Казахстан. Виникають сумніви, що в цьому випадку угоди про вільну торгівлю були б вигіднішими для України.

Джерело: автор склав на основі [95, 97]

Першочергово, важливо акцентувати митну політику України на пріоритетах модернізації інституційного забезпечення економіки, контролем над торгівельною політикою, розробленні заходів фіскального стимулювання суб'єктів господарювання енергетичної галузі тощо.

Для формування масштабнішого оцінювання векторного націлення України до участі у міжнародних митних організаціях вважаємо за доцільне розглянути сценарії орієнтування та тяжіння економіки України, які пропонують фахівці Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (рис. 2.17). Модель, використана в цьому дослідженні, була розроблена в межах проекту «Аналіз економічних наслідків вступу України до СОТ», який був реалізований консорціумом у складі Копенгаген Економікс, Данія; Інституту східноєвропейських досліджень Мюнхен, Німеччина; та Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, Україна, у 2005 році (Copenhagen Economics et al., 2005) та пізніше модифікована Веронікою Мовчан [97].

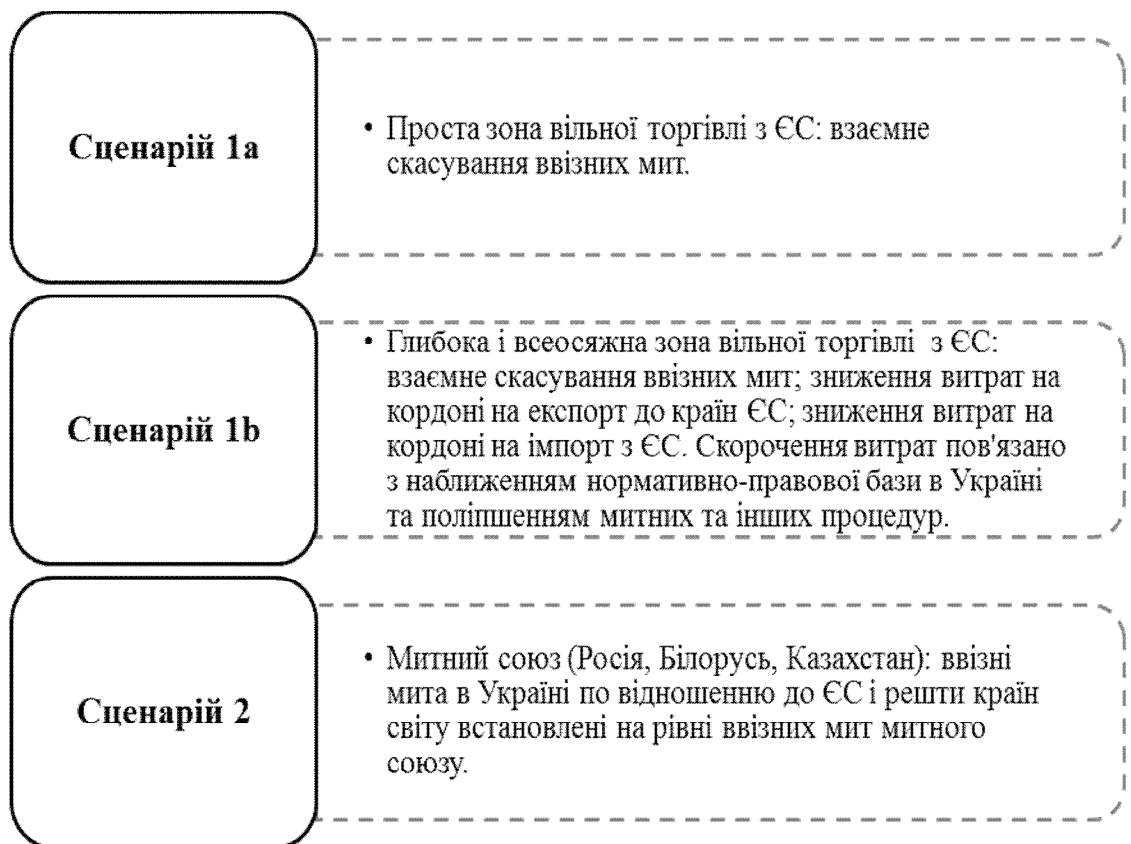

Рис. 2.17. Сценарії участі України у ЗВТ ЄС та РБК МС

Джерело: автор склав на основі [95, 97, 98]

Характеристика двох основних сценаріїв регіональної інтеграції України показує чисте зростання добробуту для України у разі ЗВТ між Україною та ЄС, причому вигаши зростають у випадку підписання глибокої та всеосяжної ЗВТ. Водночас, приєднання до РБК МС та запровадження його торговельних бар'єрів призводить до чистої втрати добробуту. Зокрема, у випадку створення простої ЗВТ з ЄС сукупний добробут Україні зросте на 1,3% в середньостроковій перспективі і на 4,6% в довгостроковій перспективі за інших рівних умов, а у випадку глибокої та всеосяжної ЗВТ зростання добробуту становило б 4,3% і 11,8% відповідно. У разі приєднання до РБК МС Україна втратить 0,5% в сукупному добробуту в середньостроковій перспективі і 3,7% у довгостроковій перспективі (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Макроекономічні наслідки різних сценаріїв регіональної інтеграції
України, % кумулятивної зміни**

	<i>Сценарій 1a</i>		<i>(Сценарій 1b</i>		<i>Сценарій 2</i>	
	Статична модель	Модель стабільного стану	Статична модель	Модель стабільного стану	Статична модель	Модель стабільного стану
<i>Сукупний добробут</i>						
Зміна у добробуті	1,3	4,6	4,3	11,8	-0,5	-3,7
<i>Торгівля</i>						
Зміни в імпорті	1,0	2,4	2,6	5,9	-2,9	-4,3
Зміни в експорті	1,0	2,5	2,8	6,3	-3,1	-4,6
<i>Доходи від чинників виробництва</i>						
Зміна зарплати некваліфікованої робочої сили	0,5	2,5	1,2	5,7	-0,9	-2,8
Зміна зарплати кваліфікованої робочої сили	0,4	2,3	1,2	5,5	-0,9	-2,8
Зміна доходу від капіталу	1,2	0,1	2,2	-0,4	-0,6	0,6
<i>Переміщення чинників виробництва</i>						
Переміщення некваліфікованої робочої сили	2,3	2,5	2,9	3,5	0,5	0,5
Переміщення кваліфікованої робочої сили	0,8	0,9	1,0	1,3	0,2	0,2
Переміщення капіталу	0,8	0,4	0,9	0,2	0,2	3,2
<i>Капітал у моделі стабільного стану</i>						
Зміна обсягу капіталу	-	3,6	-	8,1	-	-3,4

Джерело: автор склав на основі [95, 97]

Виграші у сфері торгівлі і доходів від праці (заробітної плати) і капіталу також спостерігалися лише у випадку сценаріїв ЗВТ з ЄС. Приєднання до РБК МС призведе до втрат у зовнішній торгівлі і зниження заробітної плати кваліфікованих і некваліфікованих робітників, а також доходів від капіталу у середньо- і довгостроковій перспективі (за винятком доходу від капіталу у довгостроковій перспективі).

Результати також можна порівняти з результатами інших досліджень впливу зміни торговельного режиму в Україні. За оцінками CEPS (2006) [99], проста ЗВТ з ЄС зумовлює незначне підвищення добробуту, тоді як створення поглибленої ЗВТ означатиме 4-7% зростання добробуту. Крім того, CASE (2007) [100] зробив висновок, що позитивні ефекти добробуту є найбільшими в розширеній ЗВТ між Україною та ЄС. Використовуючи статичну модель, вони оцінили, що інтеграція приводить до 2% збільшення добробуту в Україні.

Поряд з цим, на нашу думку, орієнтир української економіки на європейський розвиток, зокрема на поглиблення відносин в зоні вільної торгівлі вважається найбільш сприятливим сценарієм для держави та суб'єктів ЗЕД і продукує появу в комплексі з розглянутими й таких переваг:

- підвищення добробуту українського народу за рахунок розширення доступу до більшого асортименту продукції, посилення вимог до безпеки продукції на внутрішньому ринку і вищих доходів завдяки новим можливостям для бізнесу та поліпшенню розподілу внутрішніх ресурсів;
- безмитний доступ до найбільшого у світі ринку для більшості українських продуктів, що уможлиблює експорт. Зазначимо, що потенційні економічні вигоди від будь-якого регіонального інтеграційного проекту позитивно корелюють з розміром ринку, з яким ця інтеграція відбувається;

- поліпшення доступу на ринки третіх країн через гармонізацію стандартів з ЄС і, отже, перехід на визнані у світі стандарти;
- кращий внутрішній інвестиційний клімат, оскільки пристосування до норм і правил ЄС буде означати зміни в національному законодавстві. Разом з тим, ці зміни приведуть до прозорих правил, знайомих для іноземних інвесторів, що зробить умови на внутрішньому ринку більш привабливим для них, а отже забезпечать підвищення потенціалу економічного зростання.

Отже, створення глибокої і всеосяжної ЗВТ з ЄС, безумовно, буде в економічних інтересах країни. Експортери України отримають ширший доступ до великого і стабільного ринку, тоді як українські компанії зможуть імпортувати передові інвестиційні товари за нижчими цінами, тим самим підвищуючи свою конкурентоспроможність. Переваги від участі України в митному союзі з Росією, Білоруссю і Казахстаном будуть досить обмеженими, оскільки Україні вже користується режимом вільної торгівлі з країнами СНД.

Висновки до розділу 2

Оцінка фіскальних наслідків оподаткування зовнішньоекономічних операцій відіграє досить важливу роль, оскільки податки на ЗЕД становлять суттєву частку надходжень Державного бюджету України. Проведені дослідження свідчать, що на стан надходження ПДВ із ввезених на територію України товарів у 2013 році негативно вплинуло уповільнення темпів зростання економіки України, що призвело до значного скорочення обсягу імпорту товарів і послуг. Невиконання затвердженого показника з акцизного податку із ввезених товарів виникло у зв'язку зі скороченням обсягів імпорту підакцизних товарів. А що стосується позитивної динаміки надходження митних платежів, то вона, на нашу думку, пов'язана з двома основними чинниками: динамікою експортно-імпортних операцій; удосконаленням

діяльності митних органів України, а саме – підвищенням ефективності боротьби із «сірим імпортом».

Аналіз щомісячних даних стосовно зовнішньої торгівлі товарами України свідчить, що позитивна динаміка експортно-імпортних операцій поступово відновлюється після різкого падіння внаслідок світової фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. Зростання експортних поставок відбувалося як за рахунок цінового фактора (на 18,1%), так і завдяки нарощуванню фізичних обсягів зовнішніх поставок (на 9,7%). Насамперед це пов'язано з відновленням зовнішнього попиту: за оцінками експертів МВФ, обсяги світової торгівлі в 2010 році зросли на 12 %. При цьому варто зауважити, що членство України у СОТ сприяло обмеженню нетарифних бар'єрів становить українського експорту.

Безумовно, основними митними інструментами, які спрямовані на захист національного товаровиробника, та регулювання внутрішнього споживання, є митний тариф та особливі види мита. Після вступу до СОТ Україна розпочала коригувати митні тарифи, щоб привести їх до рівня, встановлених у країнах - учасниках СОТ. Україна приєдналася до домовленостей про зниження ставок на такі групи товарів: сталь, іграшки, медичне обладнання, будівельна техніка, деревина, кольорові метали, фармацевтичні препарати, папір, сільськогосподарська техніка, меблі, інформаційні технології, дистильовані спирти та ін. Тим не менше, динамізм структури експорту чи імпорту приводить до загострення конкуренції. При цьому, при зниженні ввізних мит зростає конкуренція на внутрішньому ринку. Як наслідок, частина українських підприємств виявляється неконкурентоспроможною та змушена підвищувати власну ефективність.

Що стосується членства України в Митному союзі з Росією, Білоруссю і Казахстаном, то воно фактично не сумісне з зобов'язаннями України перед СОТ, а також зі створенням глибокої і всеосяжної ЗВТ з ЄС, оскільки Митний союз має свій власний орган, який має право проводити нову регіональну інтеграцію від імені країн-членів Союзу.

Підсумовуючи, з економічної точки зору вважаємо недоцільно Україні ставати членом Митного союзу, приєднуючись до Росії, Білорусі і Казахстану в цій ініціативі регіональної інтеграції. Отже, стратегічне рішення стосовно майбутньої політики України в сфері торгівлі та регіональної інтеграції має бути чітко спрямовано на створення ЗВТ з ЄС.

Основні наукові результати цього розділу висвітлено у працях [101, 102, 103, 104, 105]

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Моделювання та прогнозування основних показників фінансової ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності

Дослідження регулюючого потенціалу зовнішньоекономічних процесів вимагає враховувати математично-статистичні підходи, зокрема, за допомогою пакета «Описова статистика» [106] було проаналізовано структуру складників доходів до бюджету від зовнішньоекономічної діяльності (відсоткові частки кожного показника в загальному обсязі), що дало змогу виявити регулюючий вплив митних платежів та оподатковуваних операцій на формування дохідної частини бюджету, тобто скорельовано зв'язок між регулюючим потенціалом та фінансовою ефективністю (табл. 3.1)

Таблиця 3.1.

Результати впливу регулюючої компоненти митних платежів на фінансову ефективність оподаткування ЗЕД

Показник	Статистичні характеристики			
	Середнє значення	максимальне значення	мінімальне значення	варіація
Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів	64,66614%	72,50984%	55,97248%	7,78%
Податок на додану вартість із імпортованих на територію України робіт, послуг	0,00061%	0,00250%	0,00005%	139,12%
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	4,16383%	6,07828%	2,00812%	40,31%
Спирт	0,00000%	0,00001%	0,00000%	166,08%
Лікєро-горілочна продукція	0,20286%	0,47882%	0,05217%	77,38%
Виноробна продукція	0,04287%	0,09764%	0,01222%	69,88%
Пиво	0,01329%	0,02615%	0,00350%	64,57%

Показник	Статистичні характеристики			
	Середнє значення	максимальне значення	мінімальне значення	варіація
Тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції))	0,24309%	0,45561%	0,04715%	61,86%
Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обігу з реалізації товару (продукції)	0,21268%	0,44475%	0,07535%	60,64%
Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)	0,49339%	0,70914%	0,25139%	41,94%
Мотоцикли і велосипеди	0,00308%	0,00452%	0,00177%	29,67%
Кузови для моторних транспортних засобів	0,05653%	0,18535%	0,01898%	104,77%
Скrapлений газ	0,04054%	0,11920%	0,00000%	128,66%
Інші підакцизні товари іноземного виробництва	0,01231%	0,03539%	0,00121%	96,69%
Бензин моторний для автомобілів	1,83233%	2,72406%	0,65782%	43,99%
Інші нафтопродукти	1,01086%	1,69438%	0,62054%	43,86%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	9,07514%	13,47778%	6,86815%	23,74%
Ввізне мито	8,64113%	12,87528%	6,27298%	25,01%
Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності	6,24854%	7,08529%	5,17613%	11,17%
Мито на товари, що ввозяться (пересилаються) громадянами	0,23259%	0,52837%	0,09774%	73,09%
Інші збори з імпорту	0,00158%	0,00345%	0,00000%	86,35%
Додатковий митний збір за митне оформлення нафтопродуктів, що імпортуються на митну територію України	0,00000%	0,00000%	0,00000%	264,58%
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами	2,12666%	5,43550%	0,69651%	77,65%
Тимчасова надбавка до чинних ставок ввізного мита на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності	0,03105%	0,21733%	0,00000%	264,53%
Тимчасова надбавка до чинних ставок ввізного мита на товари, що ввозяться (пересилаються) громадянами	0,00072%	0,00503%	0,00000%	264,57%
Вивізне мито	0,32409%	0,89210%	0,05041%	86,76%
Мито на товари, що вивозяться суб'єктами підприємницької діяльності	0,32409%	0,89210%	0,05041%	86,76%

Джерело: автор склав самостійно

Як бачимо з таблиці, частки показників, коефіцієнт варіації яких є меншим від 30%, є стабільними. Їх коливання є незначним. Тому вони можуть використовуватися для регулювання потоків надходжень до бюджету стосовно формування вагової частки дохідної частини. Зокрема, це стосується регулюючого потенціалу ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України, податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (насамперед ввізного мита).

Частки показників, коефіцієнт варіації яких є меншим від 70% і більшим від 30% можна вважати помірно варійованими. Тому їх бюджетоутворюючий вплив є меншим. Мова йде про використання таких важелів як адміністрування акцизного податку на підакцизну продукцію, що імпортується. Тут також присутня парадоксальність: обсяги підакцизної продукції можуть зменшуватися з урахуванням чинника соціальної шкідливості, проте зростання ставок акцизного податку може компенсувати певні втрати від загального товаропотоку. У дослідженні зазначений коефіцієнт стосувався такої продукції як пиво, тютюн і тютюнові вироби, транспортні засоби та бензин моторний.

Решта показників різко змінювалися протягом досліджуваного періоду (2009-2013 рр.), що засвідчує їх приналежність до групи з високим рівнем варіації та дає підстави стверджувати про низький бюджетоутворюючий чинник.

Отже, регулюючий потенціал зовнішньоекономічних операцій з урахуванням розглянутих умов може спиратися на такі митні платежі як ПДВ при імпорті та ввізне мито. Це стосується, насамперед, впливу на фіскальну ефективність, проте варто розглядати математичні прийоми прогнозування надходжень розглянутих митних платежів до бюджету на перспективу.

Зокрема, на основі проведеного аналізу формування дохідної частини бюджету за рахунок митних платежів та за допомогою пакета обробки статистичних даних STADIA, процедури «Простая регрессия / тренд» [52] на базі статистичних даних за період 2009 – 2013 рр. створені числові

економіко-математичні моделі динаміки (Додаток Е). Побудовані моделі адекватні до експериментальних даних, мають велике значення статистичних оцінок (див. табл. 3.2). Моделювання – це метод, а модель – форма, засіб наукового пізнання. Метод моделювання володіє загальністю, оскільки змоделювати можна будь-який об’єкт: така можливість рівнозначна визнанню принципової їх пізнаваності [108].

Таблиця 3.2

Динаміка та прогнозні значення акумуляції митних податків до бюджету

Показник	Вид залежності та статистичні оцінки, <i>t</i> - часовий інтервал, рік	Прогнозні значення	
1	2	3	
Податок на додану вартість із ввезених на територію України товарів <i>Маємо позитивну динаміку показника. Темп цього зростання сповільнений (про це свідчить степенева та логарифмічна модель). На нашу думку, це зумовлено динамікою обсягів операцій зовнішньоекономічної торгівлі</i>	$y = 47350 + 17200 \ln(t), R = 0,90277$	2014	103900
		2015	107100
		2016	110000
		2017	112600
		2018	114900
		2014	109800
	$y = e^{10,77} \cdot t^{0,4012}, R = 0,8990$	2015	115100
		2016	120000
		2017	124700
		2018	129100
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) <i>Середньорічне зростання 1461 од. Темп зростання сповільнений</i>	$y = -291,3 + 1461t, R = 0,9645$	2014	11400
		2015	12860
		2016	14320
		2017	15780
		2018	17240
		2014	10960
	$y = e^{7,212+1,0059t}, R = 0,9817$	2015	12340
		2016	13720
		2017	15100
		2018	16470
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції <i>Сповільнене зростання</i>	$y = \frac{t}{-1,446 \cdot 10^{-6} + 0,148 \cdot 10^{-3}t - 1,44 \cdot 10^{-5}t^2}, R = 0,8930$	2014	16230
		2015	19420
		2016	24160
		2017	31970
		2018	47260

Показник	Вид залежності та статистичні оцінки, <i>t</i> - часовий інтервал, рік	Прогнозні значення	
1	2	3	
Мито на товари, що ввозять суб'єкти підприємницької діяльності <i>Середньорічне зростання 933,5 од.</i> <i>Темп зростання сповільноспадний</i>	$y = 4037 + 933,5t, R = 0,8854$	2014	11500
		2015	12440
		2016	13370
Мито на товари, що ввозять (пересилають) громадяни <i>Зменшення обсягів</i>	$y = e^{8,493} \cdot t^{0,3509}, R = 0,8060$	2014	10130
		2015	10550
		2016	10950
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозять суб'єкти підприємницької діяльності та громадяни <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{t}{-6,232 \cdot 10^{-7} + 0,213 \cdot 10^{-3}t + 1,795 \cdot 10^{-5}t^2}, R = 0,9277$	2014	14430
		2015	19460
		2016	29910
Вивізне мито <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{t}{-6,65610^{-5} + 0,326710^{-3}t + 0,43410^{-3}t^2}, R = 0,9630$	2014	148,6
		2015	139,6
		2016	131,6
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозять суб'єкти підприємницької діяльності та громадяни <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{1}{1359 + \frac{2769}{t}}, R = 0,7783$	2014	1705
		2015	1667
		2016	1636
Вивізне мито <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{t}{0,662410^{-3} + 7,529 \cdot 10^{-3}t + 2,506 \cdot 10^{-3}t^2}, R = 0,8975$	2014	79,36
		2015	66,23
		2016	56,83
Вивізне мито <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{t}{0,662410^{-3} + 7,529 \cdot 10^{-3}t + 2,506 \cdot 10^{-3}t^2}, R = 0,8975$	2017	49,76
		2018	44,25

Джерело: автор склав самостійно

Практичні аспекти дослідження оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті фіскального забезпечення потреб держави

продемонстрували домінування ознак приросту на найближчі п'ять років. Зокрема, на основі проведеного аналізу показників статистичних даних за період 2009 – 2013 рр., що формують дохідну частину бюджету за рахунок митних платежів та за допомогою математичного моделювання і методів екстраполяції було розроблено модель прогнозування, яка уможливила виявити наявність зростання тренду надходжень у грошовому вимірі на найближчі 5 років. Прогнозний тренд базувався на логарифмічній функції, яка засвідчила стабільний приріст надходжень від сплати ПДВ при імпорті товарів на найближчі 5 років (рис. 3.1).

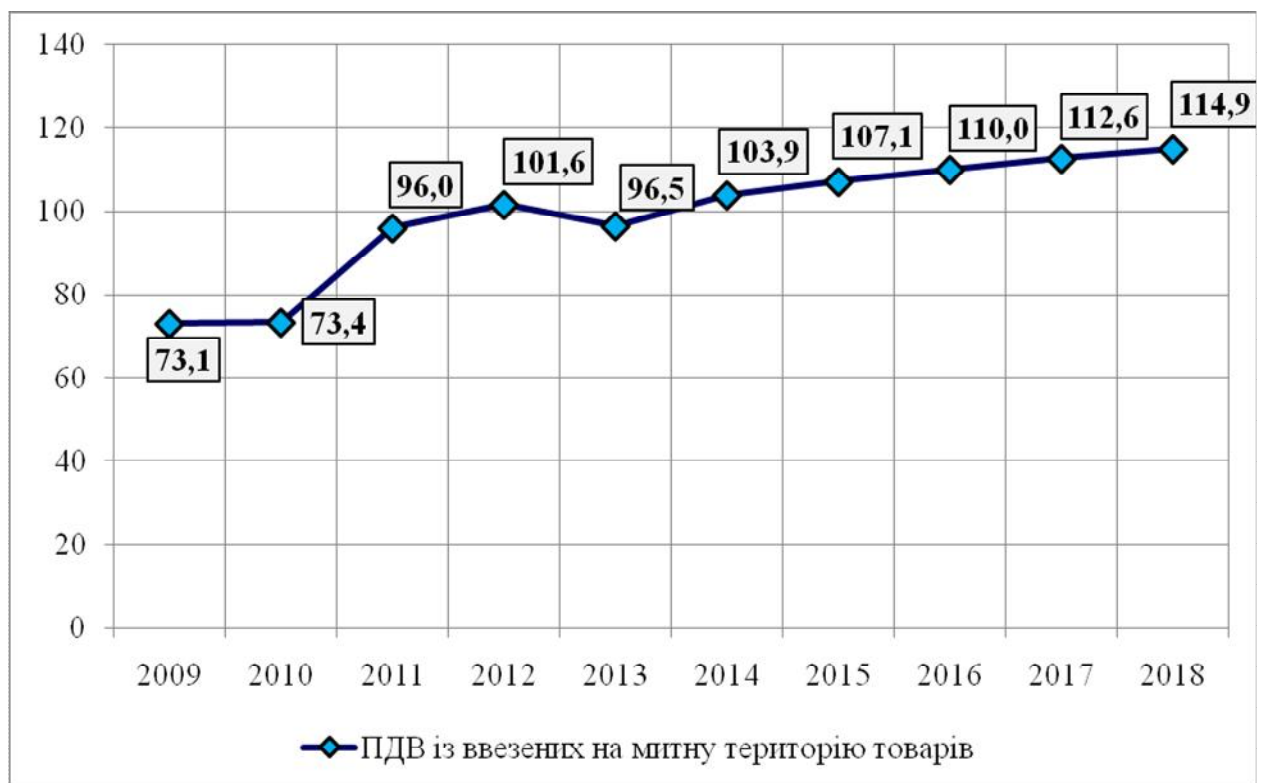

Рис. 3.1. Динаміка та прогнозування показників виконання дохідної частини Державного бюджету України за рахунок ПДВ при імпорті товарів (млрд. грн.)

Джерело: автор склав самостійно

Власне за допомогою засобів математичного моделювання пакета обробки статистичних даних STADIA побудували функції, які дають змогу спрогнозувати та оцінити обсяги податкових втрат. На основі такого аналізу побудовані економіко-математичні моделі динаміки досліджуваних

показників (*Додаток Ж*). Досліджувані інформаційні масиви описано за допомогою декількох видів моделей і характеризуються високим значенням коефіцієнтів множинної кореляції, що свідчить про точну достовірність отриманих результатів. Як бачимо з даної таблиці, середньорічний темп зростання обсягів від надходження ПДВ до бюджету становить 17200 одиниць на рік та описуємо таким рівнянням (формула 3.1):

$$y = 47350 + 17200 \ln(t), R = 0,90277 \quad (3.1)$$

Як показав нам рис. 3.1, незважаючи на певний спад показника у 2013 році та враховуючи позитивну динаміку до 2011 року надходження від ПДВ з ввезених на митну територію України товарів за нормального розвитку соціально-економічних процесів будуть характеризуватися поступовим збільшенням до 2018 року.

Середньорічний темп зростання обсягів від надходження акцизного податку до бюджету дещо менший за ПДВ і становить 1461 одиниць на рік та описуємо таким рівнянням (формула 3.2.):

$$y = -291,3 + 1461t, R = 0,9645 \quad (3.2)$$

Середньорічний темп зростання обсягів від надходження ввізного мита до бюджету дещо менший і становить 933,5 одиниць на рік та описуємо таким рівнянням (формула 3.3):

$$y = 4037 + 933,5t, R = 0,8854 \quad (3.3)$$

Зважаючи на те, що частка надходжень до Державного бюджету України від сплати акцизного податку при імпорті та ввізного мита є нижчою відносно частки надходжень від ПДВ з ввезених на митну територію України товарів, для зазначених податкових платежів було побудовано окремі прогностні тренди, логарифмічна функція яких продемонструвала вищу варіативність, проте також засвідчила тенденцію зростання на найближчі 5 років (рис. 3.2).

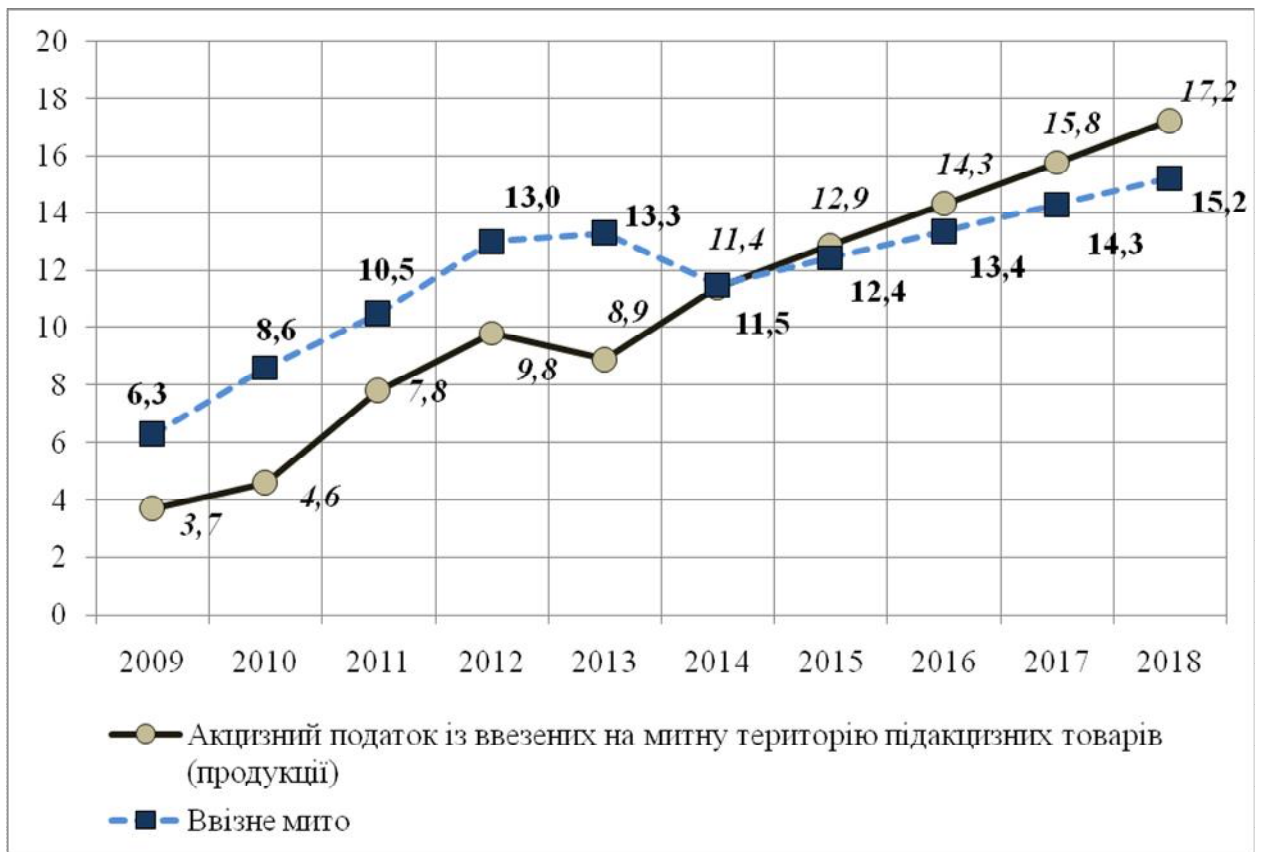

Рис. 3.2. Динаміка та прогнозування показників виконання доходної частини Державного бюджету України за акцизного податку при імпорті та ввізного мита (млрд. грн).

Джерело: автор склав самостійно

Як бачимо, математичний підхід до прогнозування зазначених показників характеризується позитивною тенденцією, але зауважимо, що це за умови стабільних і нормальних соціально-економічних процесів в Україні.

Використовуючи математично-статистичні прийоми та моделювання, зазначимо, що порівняння структури статистичних сукупностей і кількісної оцінки динамічних структурних змін (структурних зрушень) здійснено за допомогою показника структурних зрушень. Розрахунок величини індексу В. Рябцева дає можливість отримати узагальнену кількісну оцінку (формула 3.4.

$$I_R = \sqrt{\frac{(d_{1i} - d_{0i})^2}{(d_{1i} + d_{0i})^2}} \quad (3.4)$$

де d_{1i} і d_{0i} – порівняльні структурні складники; i – вид структурного складника, $i = \overline{1, 13}$ (види акцизного податку).

Шкала Рябцева (Додаток 3) дає можливість оцінити структурні відмінності. (Див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Характеристика показників шкали Рябцева

Інтервали значень критерію	Характеристика структурних відмінностей
до 0,030	Тотожність структур
0,031 – 0,070	Дуже низький рівень структурних відмінностей
0,071 – 0,150	Низький рівень відмінностей
0,151 – 0,300	Суттєвий рівень відмінностей
0,301 – 0,500	Значний рівень відмінностей
0,501 – 0,700	Дуже значний рівень відмінностей
0,701 – 0,900	Протилежний тип структур
0,901 і більше	Повна протилежність структур

Джерело: автор склав на основі [109]

Багатофакторні економіко-математичні моделі залежності обсягів надходжень y (млн. грн.) до бюджету від зовнішньоекономічної діяльності від обсягів експорту x_1 та імпорту, x_2 визначено у формулах 3.5 та 3.6.

$$y = -64610 + 13,35x_1 - 8,299x_2, R = 0,9136 \quad (3.5)$$

$$y = 0,002046 \cdot x_1^{8,071} \cdot x_2^{-6,327}, R = 0,9232 \quad (3.6)$$

Проаналізувавши інформацію, вважаємо, що згідно з індексом Рябцева оцінка структурних зрушень в обсягах імпортних та експортних операцій за 2010-2011 роки характеризувалася значним рівнем відмінностей, а з 2011 по 2013 – дуже низьким рівнем структурних відмінностей (табл. 3.4).

Результати оцінювання структурних зрушень показників експорту та імпорту за методикою Рябцева у 2010-2013 рр.

Оцінка структурних зрушень	Період		
	2010-2011 рр.	2011-2012 рр.	2012-2013 рр.
Значення індексу В. Рябцева	0,3692	0,0312	0,04254
Оцінка	Значний рівень відмінностей	Дуже низький рівень структурних відмінностей	Дуже низький рівень структурних відмінностей

Джерело: автор склав самостійно

Таким чином, одночасне збільшення обсягів експорту та імпорту на одиницю сприяє зростанню обсягів надходжень на 5,151 одиницю. Збільшення обсягів імпорту не має відчутної дії на обсяги надходжень. Збільшення обсягів експорту на одиницю при фіксованих обсягах імпорту призводить до зростання обсягів надходжень на 13,35 одиниць.

Одночасне збільшення обсягів експорту та імпорту на 1 відсоток приводить до зростання обсягів надходжень на 1,75 %. Збільшення обсягів експорту на один відсоток при фіксованих обсягах імпорту приводить до зростання обсягів надходжень на 8,36 %.

Водночас, реалізація потенціалу зростання українського експорту впродовж 2008-2013 рр. гальмувалася низкою чинників внутрішнього та зовнішнього походження, серед яких:

- різке погіршення стану світових товарних ринків у другій половині 2008 року-першій половині 2009 року під час загострення світової фінансової кризи, що виявилось, зокрема, у зниженні цін на чорні метали та одночасному підвищенні рівня цін на енергоносії (природний газ, нафту) в результаті зростання світового енергетичного попиту та підвищення Російською Федерацією експортного мита на вуглеводні;

- зниження попиту на міжнародних ринках продукції інвестиційного спрямування (через зниження обсягів виробничої діяльності) у країнах торговельних партнерів України, зокрема, в країнах СНД та ЄС;

- девальвація національних валют у країнах світу (разом з Україною) протягом 2008-2009 рр., з наступним переважанням ревальваційних тенденцій на українському валютному ринку (реальний ефективний курс гривні зріс протягом 2010 р. на 9 %), а також стагнації окремих сегментів світового ринку, що призвело до зниження рівня цінової конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках;

- активізація протекціоністських заходів на світових ринках та, зокрема, з боку торговельних партнерів стосовно України;

- зниження обсягів експорту сільськогосподарської продукції у 2010р. на 0,8 % порівняно з 2009 р. (в тому числі пшениці – на 30,6 %), та на 5,5 % у 2012 р. відносно 2011 року у результаті низької врожайності зернових і запровадження зовнішньоторговельних обмежень;

- низька пропускна спроможність прикордонної транспортної інфраструктури, що суттєво обмежила можливості швидкого реагування на пошавлення зовнішнього попиту, зумовивши високі альтернативні втрати українських експортних виробництв [110].

Отже, проведений аналіз оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні дав можливість з'ясувати, що митні платежі переважно виконують фіскальну функцію, аніж регулювальну. Крім того, вдалося окреслити основні позитивні та негативні властивості податків на міжнародну торгівлю.

До позитивних рис митних платежів належать такі:

- мито, акцизний податок з імпортованих товарів та ПДВ з імпортованих товарів характеризуються високою швидкістю надходження до бюджету, оскільки їх перерахування відбувається до або відразу після подання митної декларації для митного оформлення;

- митні податки застраховані від ризику несплати у разі нерентабельної діяльності, оскільки не залежить від прибутку підприємства. Наявний факт значних обсягів фактичної несплати митних платежів більше зумовлений свідомим порушенням митних правил і фактичним заниженням митної вартості експортованих (імпортованих) товарів;
- митним податкам властива постійність надходжень, зважаючи на наявність сталої потреби населення у споживанні товарів і послуг. Певні структурні зрушення у джерелах їх надходження можуть виникати лише з причин, що формують структуру індивідуального та групового споживання (зміна рівня платоспроможності населення, цінові деформації під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників і т. ін.);
- митні податки характеризуються незалежністю надходжень у територіальному розрізі, адже товари переміщені через митний кордон України, можуть доставити у будь-яку точку митної території України, а платежі повною мірою спрямувати до Державного бюджету України, хоча основна кількість розмитнень здійснюється у великих митних органах (так, наприклад, близько 30% імпортопотoku та відповідних сум митних платежів надходить лише від однієї митниці, зоною діяльності якої є м. Київ – Київської регіональної митниці);
- шляхом оподаткування зовнішньоекономічної діяльності держава отримує можливість регулювати рівень споживання населенням певних груп товарів, що імпортуються (експортуються) з (на) митну територію України, здійснювати функцію захисту (протекціонізму) окремих галузей народного господарства, що виробляють ці товари;
- мито, акциз та ПДВ як непрямі податки, не формують у кінцевого споживача імпортованого товару так званого «фіскального» синдрому, тобто є для нього менш помітними, оскільки

сплачуються не як податки, а шляхом включення до ціни купованого товару. На суб'єкта ж ЗЕД визначений синдром поширюється практично повною мірою, адже сплата мита відбувається до або на момент подання Вантажної митної декларації до митного оформлення і чинить прямий тиск на фінансовий стан платника – суб'єкта ЗЕД, особливо, якщо мито має заборонений та протекціоністський характер.

Слід зазначити, що рівень позитивного вияву тієї чи іншої властивості митних платежів не є стабільною величиною, а визначається ступенем розвитку соціально-економічної системи в конкретний період часу. Більше того, те, що було перевагою в одних умовах, може бути недоліком в інших, і навпаки.

Аналізуючи ті властивості митних платежів, які загалом характеризують його з негативного боку, слід, насамперед, виділити такі [111, с. 70]:

- сплата митних податків ґрунтується на правильному вартісному визначенні бази оподаткування – митній вартості товарів. У багатьох випадках суб'єктами ЗЕД занижується ця величина, а тому Державний бюджет України недоотримує певну суму митних платежів (в т.ч. великий обсяг мита). Правильне визначення митної вартості – одна з проблем митно-тарифного регулювання на сучасному етапі;
- пряме ухилення від сплати мита, акцизного податку та ПДВ у вигляді вияву такого, що дестабілізує зовнішньоекономічну діяльність явища як контрабанда. Тому митні органами разом з іншими компетентними органами державної влади проводять заходи, спрямовані на боротьбу з контрабандою та порушенням митних правил;

До інших недоліків митних податків належать: відносна (порівняно з прямими податками) висока вартість їх адміністрування, інертність платників

податку щодо податкової політики держави через відсутності безпосередніх відсутність з ними податкових органів (це стосується фактично кінцевої стадії споживання товару), недостатня ефективність стосовно поліпшення структури споживання, властивий інфляційно-утворювальний елемент імпортного мита і такий, що дестабілізує галузь – експортне оподаткування.

Проте зазначені недоліки за умов ефективної організації діяльності фіскальних органів, спрямовані на створення сприятливих умов розвитку суб'єктів ЗЕД та нагромадження бюджетних ресурсів, можливо усунути та попередити, а підсилити цей ефект доцільно прикладами ефективного оподаткування суб'єктів ЗЕД у світовій практиці.

3.2. Можливості імплементації світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у митну систему України

Поглиблення інтеграційних процесів передбачає подальше взаємне зближення економік незалежних держав, що приводить до зростання обсягів міжнародної торгівлі, розширення номенклатури товарів, які є на світовому ринку, усунення торговельних бар'єрів, спрощення умов торгівлі та виникнення нових її форм. Разом з тим, зазначені процеси створюють ряд загроз зовнішньоекономічній безпеці окремих держав і загострюють потребу використання ефективних інструментів митної політики.

Митна політика України зводиться до потреби забезпечення її єдності на всій території, координації зусиль усіх митних органів на виконання її пріоритетних напрямів, удосконалення нормативно-правової бази, взаємодію на тісну співпрацю із митними органами інших країн. У ринковій економіці держава здійснює регулювання зовнішньоекономічної діяльності для гарантування безпеки країни і захисту загальнонаціональних інтересів. Діяльність державних органів стосовно регулювання ЗЕД здійснюється майже у всіх країнах світу, але її масштаби, форми і методи, конкретна мета і

завдання визначаються кожною країною з врахуванням її масштабів, становища в сучасному світі, зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема, європейські стратегічні цілі розвитку митної політики і ключові показники їх досягнення відображено в *(Додатку К.)*

Для прикладу, зовнішня торгівля – одна з найдинамічніших галузей економіки Німеччини, стимулятор її економічного зростання. Зовнішньоекономічні зв'язки Німеччини є найважливішим експортером і імпортером у світі. Стимулюванню німецького експорту сприяє розвинута система фінансування і страхування зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, з метою сприяння зовнішньоекономічній діяльності німецьким фірмам надається державна фінансова підтримка для їх участі в зарубіжних виставках і ярмарках, завдяки чому ініціюється близько 20% усього німецького експорту, розширюється мережа німецьких зовнішньоторговельних палат [112, с. 18].

Висока конкурентоспроможність німецької промисловості на світових ринках забезпечується, як правило, за рахунок переваг в її нецінових параметрах, зокрема, переваг в якості і технічному рівні продукції, зразковому сервісі, чіткому дотриманні термінів поставок і ін.

Країна є одним з найбільших у світі експортерів капіталу. Німецькі компанії займають третє місце в міжнародному рейтингу ОЕСР за обсягом інвестицій за кордон. Експорт капіталу з Німеччини був офіційно дозволений у 1952 р. Зворотну тенденцію має динаміка прямих інвестицій. Частка прямих капіталовкладень німецьких фірм за кордон у загальному обсязі зарубіжних інвестицій останніми роками становить від 25 до 35%, тоді як аналогічний показник для іноземних капіталовкладень в економіку ФРН не перевищує 5 %. Головні її інвестори ФРН – кредитні інститути, інвестиційні і страхові компанії. У виробничому секторі найбільша інвестиційна активність спостерігається в хімічній промисловості та автомобілебудуванні. Уряд ФРН надає гарантії для прямих інвестицій німецьких компаній за кордон і цим підвищує свою експансію на світовому ринку [113, с. 92].

В умовах структурної перебудови, що відбувається в економіці Франції, усе більше значення мають зовнішньоекономічні зв'язки, перш за все зовнішня торгівля, що є однією з найбільш динамічних галузей і головною формою участі країни в системі світогосподарських відносин. Французький уряд якийсь час підвищував протекціоністські митні збори. Там переважав імпорт товарів. Відставання експорту в 1,6 рази пояснювалося вільним розвитком господарства. Франція відігравала роль світового кредитора. До 70-х рр. XIX ст. капітали спрямувалися в облігації, акції промислових підприємств. З кінця XIX ст. Франція вивозила капітал переважно в позиковій формі, тобто надавала його у вигляді державних позик і цінних паперів [114, с. 115]. Зростання доступності французької економіки виявляється в збільшенні експортної спрямованості виробництва в провідних галузях промисловості. Експортна квота в оброблювальній промисловості перевищує 36% за переваги галузей електротехнічного та транспортного машинобудування [115, с. 272-273].

За роки відбуваються значні зміни в механізмі державного регулювання зовнішньої торгівлі країни, і, передусім, експорту. Регулювання спрямоване на підвищення конкурентоспроможності французьких товарів, має комплексний характер і зачіпає, крім сфери реалізації товарів, і стадію експортного виробництва. Значно розширені методи і засоби державного втручання, що вирізняється селективністю і цілеспрямованістю. Крім того, зростає взаємозв'язок його основних важелів у кредитно-фінансовій та адміністративній сферах. Загалом експорт Франції в інші країни ЄС складається в основному з товарів високого ступеня спеціалізації, тоді як високоякісне устаткування і продукти масового споживання в його структурі представлені недостатньо. Також країни Європейського Союзу є її основною сферою французького зарубіжного інвестування капіталів (близько 70% від обсягу зарубіжних інвестицій). Основні обсяги французького капіталу інвестовані в економіку Німеччини і Великобританії [116, с. 571 - 573].

Розглядаючи французьку модель державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, потрібно відзначити, що її становлення протягом післявоєнного періоду характеризується незвичайно широкими для ринкової економіки масштабами діяльності держави. Ринкові регулятори в країні традиційно слабші, ніж у німецькій і тим більше в англійській економіці. Це зближує господарський механізм, що склався у Франції, з його південно-європейськими варіантами (відносна слабкість національних підприємців, функції яких значною мірою бере на себе держава, у соціальному відношенні – наявність впливових лівих політичних сил). У довгостроковому плані французький господарський механізм еволюціонує в бік посилення потужності підприємств і відповідного перерозподілу функцій між ними і державою. Проте через суспільство і підприємництво, "рух до ринку" відрізняється сповільненістю і непослідовністю. Роль держави в економіці і зараз надзвичайно потужна, діяльність підприємств надмірно регламентована [117, с. 96].

У Грузії здійснюється єдина митна політика, що є невід'ємним складником внутрішньої та зовнішньої економічної політики держави, визначеної парламентом. До завдань митної політики Грузії належать: захист економічного суверенітету та економічної безпеки держави, стимулювання розвитку економіки, захист внутрішнього ринку та ін. Правовим та організаційним підґрунтям реалізації митної політики є Митний кодекс Грузії, який встановлює права та обов'язки митних та інших органів державної влади, фізичних та юридичних осіб в процесі регулювання та здійснення зовнішньоекономічної діяльності. На сьогодні митна політика Грузії розвивається у напрямі активної міжнародної співпраці та гармонізації й уніфікації з міжнародними правовими нормами та практикою.

У Грузії митну справу здійснює Митний департамент, що має статус правоохоронного органу. Митний департамент складається з центрального апарату, митних управлінь Аджарської та Абхазької автономних республік, регіональних митниць, митних постів і митних пунктів пропуску. З метою

здійснення експертизи та інших видів дослідження товарів Митний департамент може створювати митні лабораторії, науково-дослідні, навчальні заклади та інші установи.

Позитивним моментом, на нашу думку, є те, що в Грузії митна служба не є фіскальним органом та адмініструє ввізне мито, відповідно до загальних директив Міністерства економічного розвитку. Зважаючи на це, Міністерство фінансів Грузії не встановлює митним органам планових показників стосовно надходжень митних платежів до бюджету. Основною функцією митних органів є не фіскальна, а регулювальна, що передбачає контроль за структурою внутрішнього товарного ринку та використання інструментів протекціонізму в інтересах національних товаровиробників.

Перелік митних податків та зборів, що застосовуються в Грузії подано на рис. 3.3. Товари і транспортні засоби, виходячи з-під митного контролю, підлягають оподаткуванню митом, податком на додану вартість та акцизами відповідно до Податкового кодексу Грузії.

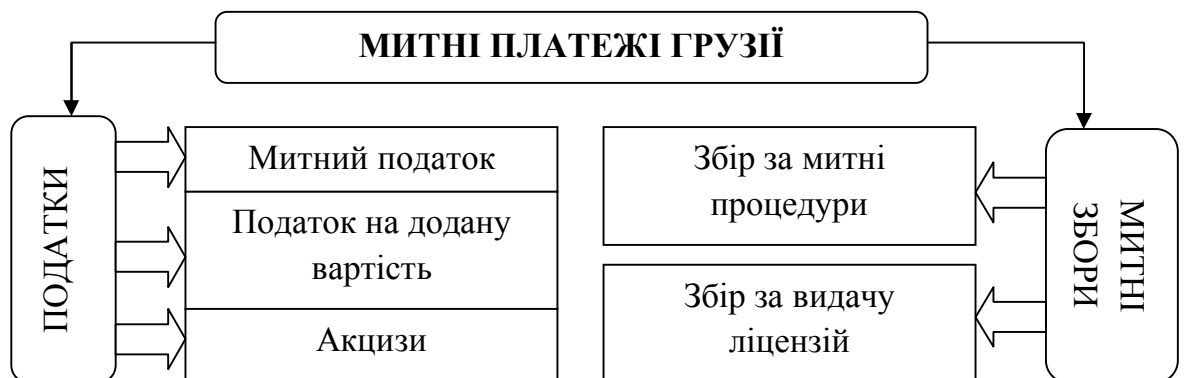

Рис. 3.3. Склад митних платежів Грузії

Джерело: автор склав на основі [120]

Законодавством Грузії передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12 %. Перелік товарів, що належать до кожної із трьох тарифних категорій визначає Міністерство економічного розвитку. Така система тарифікації дає можливість скоротити випадки порушення митного законодавства та зниження митної вартості.

У Грузії максимально спрощено митні процедури та формальності. Так, за даними Enterprise Surveys, Грузія перебуває на першому серед країн Східної Європи та Центральної Азії за часом, який затрачається на вирішення та узгодження спірних питань з державними органами регулювання [118].

У країні діє система автоматичної обробки декларацій «ASYCUDA», згідно з якою передбачаються такі режими пропуску вантажів:

- Червоний коридор (фізичний контроль);
- Жовтий коридор (документальний контроль);
- Зелений коридор (пропуск без контролю);
- Синій коридор (пропуск без контролю, однак передбачається пост-аудит).

Для прикладу, процес митного оформлення на митно-пропускних пунктах за умови попереднього електронного декларування товарів у випадку застосування стандартних митних процедур займає в середньому 15 хвилин, у випадку «червоного коридору» – в середньому 45 хвилин, у випадку «зеленого коридору» – в середньому 5 хвилин [119].

Варто зауважити, що суттєвим кроком у реформуванні митної системи Грузії стало прийняття у 2006 році Закону, який регулює митно-тарифну діяльність у державі. З прийняттям Закону відбулися такі зміни (табл. 3.5).

Варто зауважити, що уряд Грузії в односторонньому порядку відкриває свою країну для зовнішньоторговельних відносин, не чекаючи підписання двосторонніх та багатосторонніх міжнародних угод.

Підсумовуючи, можна констатувати про відкриті та недискримінаційні торговельні стосунки Грузії із країнами світу. Вільна торгівля здійснюється на основі низьких митних тарифів, або взагалі без їх застосування та відмови від нетарифного регулювання ЗЕД. Митні процедури стосовно імпорту та експорту є максимально спрощені та реалізуються із мінімумом затрат коштів і часу.

Основні результати реформування митної системи Грузії

№	Реформаторський захід	Наслідки та результати
1	Об'єднання митної та податкової служб	Зменшення кількості органів контролю, оптимізація державних видатків на їх утримання;
2	Спрощення усіх митних документів та скорочення їх кількості	Для оформлення експортних операцій кількість потрібних документів скоротилася з 52 до 4, а імпорتنих – з 54 до 5 документів;
3	Запровадження єдиних правил та строків видачі митних документів за принципом «єдиного вікна»	Видача дозволів на здійснення певних видів діяльності (операцій) повинна бути здійснена протягом 20 днів, видача ліцензій – протягом 30 днів з моменту отримання запиту;
4	Автоматизація окремих митних процедур	Он-лайн декларування та розмитнення поштових посилок; інформування із використанням SMS імпортерів про поточний стан вантажу на кожному етапі митного очищення тощо;
5	Запровадження автоматизованої системи обробки митних даних ASYCUDA WORLD,	Розроблена UNCTAD та використовується у більш ніж 80 країнах світу в сфері поліпшення організації та здійснення митних процедур;
6	Відміна квот на імпорту та експорту	Збільшення експортно-імпортних потоків і як наслідок поліпшення рівня задоволення дохідної частини бюджету;
7	Лібералізація правил імпорту лікарських препаратів	Підвищення конкурентоспроможності галузі, розгалуження і диверсифікація якісних лікарських препаратів.

Джерело: автор склав на основі [120].

Досить важливо зазначити, що Канада на сьогодні користується сприятливою для неї кон'юктурою на світових товарних ринках: економічне піднесення, що продовжується, в США і країнах Європи створює попит на канадську продукцію, особливо на інвестиційні товари. Приріст канадського експорту в середині 1990-х рр. становив близько 20%. Криза в азіатському й латиноамериканському регіонах в кінці 1990-х рр. дещо послабила позиції канадських виробників на ринках цих країн, але із закінченням кризи в 1999 р. відбулася нова хвиля канадського експорту [121, с. 178]. Канада також є найбільшим постачальником сировини нафти до США: близько половини всієї канадської нафти і газу надходить до Сполучених Штатів. Крім того, за обсягом двостороннього обміну товарами і послугами США і Канада є найбільшими зовнішньоторговельними партнерами у світі. Слід зазначити,

що, незважаючи на сировинну орієнтацію економіки, частка готових виробів в товарному експорті переважає. Географічно, крім США (83%), канадський експорт розподіляється також за такими країнами і регіонами як Європейський Союз (4,5%, у т.ч. Великобританія – 1,5%) і Японія (4,5%). Зовнішньоторговельна стратегія Канади побудована на участі країни як у процесі глобалізації світової економіки (участь у Великій сімці, СOT), так і на регіональній орієнтації розвитку (велика частина зовнішньої торгівлі припадає на США) [112, с. 19].

Багато економістів схильні вважати, що "пік" у розвитку зовнішньої торгівлі Канади вже минув, і підтримувати колишні темпи зростання експорту їй буде досить важко. Починаючи з 1996 р., окреслилася тенденція до плавного скорочення експорту. Відповідно, й економічна ситуація у відкритій економіці Канади повинна незабаром зазнати зміни. Резерви зростання тепер слід шукати в збільшенні споживання на внутрішньому ринку. Канаді просто вдалося вдало скористатися короткостроковими ефектами утворення Північноамериканської Зони Вільної Торгівлі і порівняно низьким курсом канадського долара в середині 1990-х рр. [121, с. 178-181]. При цьому в науковій літературі існують й інші більш оптимістичні прогнози розвитку зовнішньоторговельних відносин цієї країни, які базуються на тому, що Канада є потужною промисловою державою з багатими сировинними запасами і має всі необхідні умови для посилення своєї експансії на міжнародному ринку [122, с. 84].

Після вступу Польщі до ЄС (1 травня 2004 р.) митна політика була передана на рівень наднаціональної компетенції, а відтак зник її національний характер, і було створено реформовану державну митну систему.

Напрямок змін у митній політиці Польщі визначався пристосуванням до принципу вільного та необмеженого товарообміну в Євросоюзі, що є однією з засад його існування. Основою вільного товарообміну є три найголовніші елементи [123]:

- усунення тарифного бар'єра (утворення митного союзу між країнами-членами);
- усунення фіскальних обмежень;
- усунення нетарифних обмежень (кількісних та якісних).

Основним документом, який регулював процес інтеграції Польщі до ЄС, була Угода про асоціацію (Європейська угода), де зазначалася можливість повноправного членства за умови виконання поставлених вимог.

З приєднанням до ЄС Польща відмовилася від права до незалежного встановлення митних ставок у торговельних обігах з іншими країнами, а також приєдналася до спільної митної зони. У митній сфері найголовнішим було скасування нетарифного обмеження (уніфікація процесу сертифікації, стандартизації, а також процедурних оплат за виконання митної діяльності) [124].

Прослідкуємо процес інтеграції митної політики Польщі до умов Європейського Союзу.

Загалом митну політику Польщі можна охарактеризувати як «поміrkований протекціонізм». На початку 90-х років ХХ ст. Польща становила високі ставки мита на продукцію промислового виробництва та сільського господарства для забезпечення підтримки власного товаровиробника. Із 1995 р. Польща є членом СОТ і митна політика країни формується відповідно до вимог цієї організації. Так, до 2000 р. ставки мита на промислову продукцію були знижені в середньому на 40%, а на сільськогосподарську – на 36% [125].

Із вступом до Європейського Союзу Польща втратила право самостійно визначати митну політику та встановлювати митні тарифи, а значна частка зібраних митних платежів перераховується до бюджету ЄС. Найбільших втрат від приєднання Польщі до ЄС зазнали підприємства легкої та харчової промисловості, оскільки нові ставки мита на їх продукцію були нижчими на 6% від тих, які діяли до вступу. Це стало чинником значного зростання імпорту взуття та текстильної продукції з Китаю, а також продуктів харчової

промисловості з країн Східної Європи. Значна лібералізація імпорту призвела до від'ємного сальдо торговельного балансу – 3 млрд. дол. США у торгівлі товарами і 4 млрд. дол. США разом із послугами у 2005 році [126].

З метою зменшення втрат від лібералізації ставок мита Польща отримала від Європейського Союзу ряд преференцій, а саме:

- 1) право пільгового оподаткування сектору житлового будівництва;
- 2) встановлення грошової компенсації сільськогосподарським виробникам у відсотковому вираженні до середнього рівня дотацій, які надавалися представникам аграрної сфери об'єднаної Європи (у перший рік членства в ЄС вони становили 55%, у другий – 60%, у третій – 65%). [127].

Потреба надання преференцій саме сектору сільськогосподарського виробництва зумовлювалася низьким рівнем його розвитку, а отже – неконкурентоспроможністю на ринку ЄС. Також у чинному митному тарифі Польщі визначено преференції, що захищають галузі автомобілебудування та нафтопереробки. Ставки імпорتنих мит на автомобілі та низку нафтопродуктів із країн, яким Польща надала режим найбільшого сприяння, залишаються на достатньо високому рівні [128, с. 147].

Значних змін зазнали завдання і функції митної служби, що відобразилося на її організаційній структурі (рис. 3.4).

Після вступу Польщі до ЄС функціонують 14 митниць, 52 митних управління і 175 митних відділів (з них 55 прикордонних) [129, с. 23].

Організаційно-структурні зміни полягали у зменшенні кількості митних управлінь і митних відділів, тому відбулися зміни у штатному складі митних постів. Наслідком ліквідації митних кордонів між Польщею і ЄС була ліквідація митних постів на заході й півдні Польщі.

На сьогодні в Польщі діє чотирирівнева система управління митною справою з чітким розподілом компетенції між її рівнями.

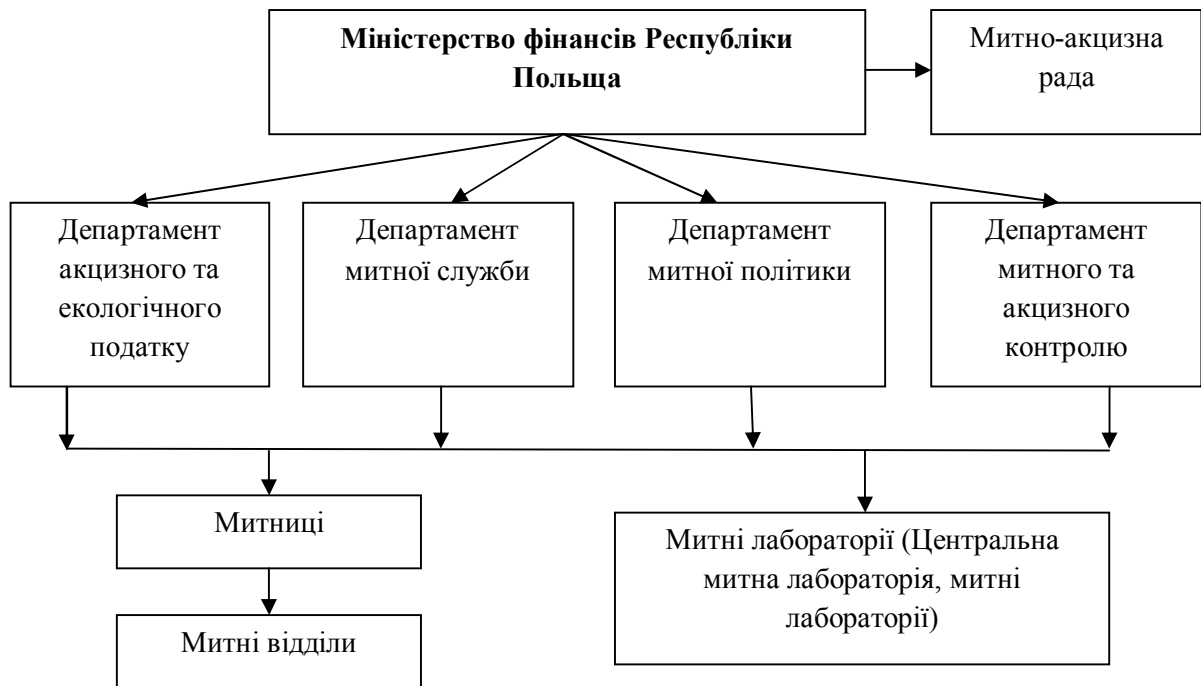

Рис. 3.4. Організаційна структура митної служби Польщі

Джерело: автор склав на основі [128]

Зі вступом Польщі до ЄС в митній адміністрації запроваджено інформаційну систему, яка вдосконалила обслуговування підприємців і самої митної адміністрації та слугує засобом обміну даними з митною системою Європейської комісії та інших країн-членів [130, с. 4].

Отже, основними тенденціями реформування митної системи можна назвати спрощення організаційної структури та зменшення кількості структурних підрозділів при одночасному розширенні функцій і завдань, чіткий розподіл повноважень і відповідальності між управлінськими рівнями, значне скорочення кількості митників.

До митних органів Сполучених Штатів Америки можна долучити Митно-прикордонну службу США та Бюро з митних питань та охорони кордонів США.

Митно-прикордонна служба США входить до структури Міністерства національної безпеки США та об'єднує в собі функції цілого ряду агентств (інституцій) таких як митна служба, імміграційна служба, служба контролю здоров'я рослин і тварин, прикордонні війська та ін. Основною метою

діяльності Митно-прикордонної служби є недопущення проникнення терористів та зброї на територію США. Служба також виконує завдання з недопущення ввезення на митну територію наркотичних засобів, контрабандних товарів, сільськогосподарських шкідників, а також має право на затримання осіб, які перебувають у розшуку.

Бюро з митних питань та охорони кордонів США (Бюро) є однією з найбільших і комплексних агенцій Департаменту Національної безпеки США, пріоритетними завданнями якого є запобігання тероризму, регулювання та спрощення міжнародної торгівлі, стягування митних платежів, захист торговельного законодавства та економічних інтересів США.

Організаційна структура управління Бюро з митних питань та охорони кордонів США відображена на рис. 3.5.

Гарантування безпеки вздовж кордонів США вимагає ефективної координації та інтеграції всіх оперативних підрозділів Бюро. Для виконання своїх подвійних цілей – гарантування безпеки та спрощення митних процедур, розвиває та впроваджує програми, що прискорюють переміщення осіб і товарів через митний кордон США в сухопутних пунктах пропуску, аеропортах і морських портах, водночас сприяючи глобальній торгівлі та підсилюючи безпеку ланцюгів постачання.

Бюро з митних питань та охорони кордонів США застосовує заснований на управлінні ризиками багатогранний правоохоронний підхід завдяки використанню точної інформації, найпрогресивнішої інспекції, доступних технологій сканування, модернізованих систем обробки вантажів і міжнародних партнерських програм. Сучасна торговельна практика ставить першочерговим завданням для Бюро забезпечення виконання заснованих на управлінні ризиками прогнозованих, прозорих процедур митного оформлення товарів.

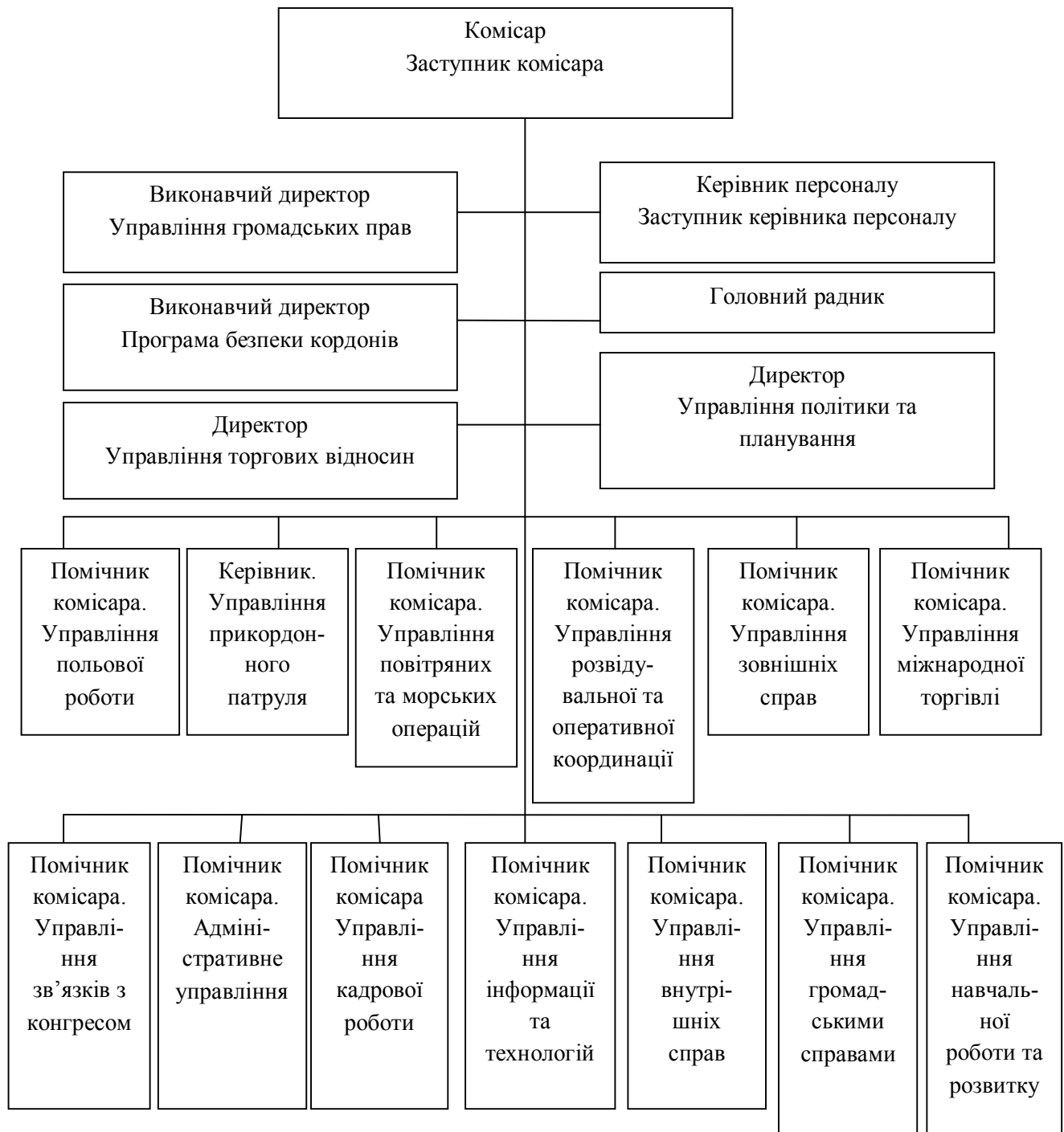

Рис. 3.5. Організаційна структура управління Бюро з митних питань та охорони кордонів США

Джерело: автор склав на основі [131]

Персонал Бюро з митних питань та охорони кордонів США нараховує понад 56 тис. працівників, на яких покладено виконання стратегічних і тактичних завдань митних органів (табл. 3.6).

Стратегічні цілі та завдання Бюро з митних питань та охорони кордонів США

Стратегічні цілі	Завдання
<p align="center">Захист національних кордонів США від в'їзду небезпечних осіб та проникнення небезпечних товарів; запобігання незаконним торгівлі та пересуванню</p>	1. Організувати та забезпечити ефективний контроль повітряних, сухопутних та морських кордонів США за допомогою використання та відповідного поєднання інфраструктури, технологій і персоналу
	2. Використовуючи підхід, заснований на управлінні ризиками, впровадити найефективніші технології сканування, доступні в сухопутних пунктах пропуску, аеропортах, морських портах, станціях прикордонного патруля та міжнародних територіях, для виявлення та запобігання проникненню в США небезпечних речовин, товарів та інструментів терору
	3. Використовуючи підхід, заснований на управлінні ризиками, гарантувати використання, найкращу якість та кількість біометричної та біографічної інформації в призначених сухопутних пунктах пропуску, аеропортах, морських портах, станціях прикордонного патруля та міжнародних територіях для визначення та запобігання в'їзду в США небезпечних осіб
	4. Реалізовувати безперервне навчання персоналу та забезпечити потрібними ресурсами спеціальні підрозділи Бюро з митних питань та охорони кордонів США на місцях для виконання широкого спектру покладених на них завдань
	5. Визначати та планувати критичні точки в життєвому циклі імпорту, для уникнення ввезення неякісних і небезпечних для здоров'я споживачів товарів
<p align="center">Забезпечувати ефективні потоки законної торгівлі та пересування через кордони США</p>	1. Використовуючи точну прогресивну інформацію та сучасні системи обробки даних, скоротити час митного оформлення товарів і транспортних засобів у сухопутних пунктах пропуску, аеропортах та морських портах
	2. Повною мірою та з максимальною ефективністю здійснювати управління ризиками та планування для визначення та недопущення торговельних невідповідностей
	3. Здійснювати контроль за здійсненням зовнішньоторговельних операцій для забезпечення своєчасності та повноти надходження митних платежів

Джерело: автор склав на основі [131]

До їх посадових обов'язків входять: виконання ключової ролі в антитерористичній діяльності Бюро з митних питань та охорони кордонів США; виконання фізичної перевірки і контролю пасажирів, вантажів і транспортних засобів у міжнародних аеропортах, морських портах і сухопутних пунктах пропуску; використання прогресивних технологій разом

із традиційними методами перевірки та контролю; співпраця із представниками інших правоохоронних органів США.

Будь-який товар, що ввозиться на територію Сполучених Штатів Америки повинен пройти визначену кількість формальностей, призначених не лише для правильного застосування митного тарифу, а також для того, щоб переконатися, що імпортери дотримуються американських правил визначення країни походження, технічних норм, правил гігієни, безпеки та наявності етикеток. Тільки після цього товар може бути ввезений на митну територію країни. Американська митна служба накладає збір, пов'язаний із компенсацією витрат, пов'язаних з її діяльністю. Цей збір становить 0,21% від вартості імпортованих товарів (ставка може змінюватися за рішенням Міністра фінансів, при цьому вона не повинна перевищувати 0,21% та бути нижчою ніж 0,15% від вартості товарів). Також стягується фіксований збір на вантажні автомобілі, контейнери і вагони, що в'їжджають або ж ввозяться на територію США.

Обов'язки заповнення потрібних документів при ввезенні товарів на територію США покладаються на відповідального імпортера. Як правило, ним є власник вантажу, покупець або ж митний брокер. На практиці документи також може заповнювати особа, зазначена в коносаменті або сертифікаті перевізника. Іноземні юридичні або фізичні особи також мають право виконувати адміністративні формальності з імпорту. У такому випадку потрібно надати американську гарантію для забезпечення сплати митних платежів, а також призначити місцевого представника, уповноваженого на отримання будь-яких документів в інтересах іноземця.

Важливе значення у митному регулюванні США відіграє Північно-Американська угода про вільну торгівлю (НАФТА) [132], яка відміння мито на досить значну частину товарних груп, які ввозять до Канади, Мексики та США. Для країн-членів цієї угоди (США, Мексика Канада) НАФТА повністю відміння мито негайно або ж поступово (від 5 до 10 років для

деяких видів товарів). Значна частина митних платежів була відмінена у 2003 році.

У США використовується митний тариф на основі Гармонізованої системи найменування та кодифікації товарів (HTS – Harmonized Tariff Shedule) [133], розробленої за участі Ради митної співпраці. Гармонізована система складається з трьох частин: 1) структурована товарна номенклатура; 2) загальні правила трактування; 3) правові коментарі.

Ставки ввізного мита зазначені в двох стовпчиках, в першому з яких – дві графи. Перша графа – пільговий тариф (для товарів, які ввозяться з країн, до яких США застосовує пільгові умови). У другій графі зазначені повні ставки мита на товари, яких застосовується режим найбільшого сприяння. Зважаючи на те, що для надання режиму найбільшого сприяння не потребується укладання спеціальних договорів, ним можуть користуватися практично усі країни, крім тих, перелік яких зазначено в законодавстві США (Куба, Лаос, Північна Корея). Саме до товарів останніх застосовуються окремі ставки мита, зазначені у другому стовпчику митного тарифу.

Федеральне законодавство США передбачає стосовно імпортих товарів велику кількість вимог, спрямованих на захист здоров'я та безпеки людей, тварин і рослин, а також на правильне застосування митного законодавства. Також митні органи США здійснюють перешкоду для ввезення товарів, виготовлених з порушенням авторських прав, товарних знаків і патентів.

Досить цікавим є досвід Італії, особливо з приводу її зовнішньої політики у сфері регулювання торгівлі, де ще 50 років тому переважали настрої, спрямовані проти економічної інтеграції країн у міжнародну торгівлю.

Експортує Італія продукцію машинобудування і металообробної промисловості, швейні, текстильні і взуттєві вироби, хімічну продукцію, продовольство, будівельні матеріали, офісну оргтехніку, руди чорних і кольорових металів. Асортимент імпорту, мабуть, за винятком енергоносіїв,

повністю збігається з експортом. Основними зовнішньоторговельними партнерами Італії є країни ЄС, головним чином, Німеччина, Франція і Великобританія, а також Швейцарія і США [134, с. 593].

Італійській моделі властиві: переважання "сімейного" типу власності, що супроводжується високим рівнем концентрації капіталу у верхній ланці виробничої структури при надзвичайному його розпорощенні в нижньому, базовому ешелоні; пряма й активна участь держави у виробничому процесі; випереджувальні темпи зростання ВВП протягом усього післявоєнного періоду, разом з прискореною модернізацією соціальної сфери; експортна спеціалізація на галузях середнього технологічного рівня, включаючи деякі види послуг (туризм), при хронічно негативному сальдо обміну технологією з країнами-лідерами. Разом з тим, у регіоні зберігаються національні особливості [111, с. 70].

Державне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків Японії в основному будується з врахуванням тих же принципів, що й в інших розвинених країнах. Основною метою державного втручання в зовнішньоекономічну сферу є забезпечення сприятливих зовнішніх умов для економічного розвитку країни. Серед конкретних завдань, що вирішуються з використанням державних механізмів регулювання, можна відзначити створення ефективної юридичної основи та організаційної структури для зовнішньоекономічної діяльності підприємств і фірм, підтримання прийняттого стану торговельного і платіжного балансів країни і відносно стабільного курсу національної валюти, запобігання небажаних перешкод нормальному здійсненню зовнішньоекономічних операцій, своєчасне залагодження торговельних конфліктів з основними партнерами за кордоном, надання потрібних гарантій учасникам зовнішньоекономічних зв'язків та ін.. Найважливішим напрямом діяльності держави в цій сфері є визначення загальнонаціональних пріоритетів у зовнішньоекономічній діяльності та забезпечення виконання розробляються для досягнення поставлених цілей державних заходів.

Держава активно використовує різноманітні засоби прямого і непрямого впливу на здійснення зовнішньоекономічної діяльності всіх суб'єктів. Не можна не підкреслити, що державне регулювання в Японії в останні десятиліття все більше еволюціонує у бік максимально широкого використання механізмів ринкового саморегулювання, та поступово відмовляючись від найбільш жорстких форм впливу на зовнішньоекономічні зв'язки. Природно, що така переорієнтація здійснюється дуже виважено, а основним критерієм для зміни важелів управління служить забезпечення потрібної стабільності в економіці країни. У практику державного регулювання все більш інтенсивно впроваджуються реєстраційні принципи контролю, що замінюють дозвільний порядок зовнішньоекономічної діяльності [135].

Важливо висвітлити специфіку проведення Китайського митного контролю над переробкою імпортованих товарів – нової моделі митного управління, який засвідчує, що після отримання зобов'язань від підприємств, що не буде ніякої втрати національного доходу, митники не стягують мита на товари імпорту, але здійснюють контроль над усім процесом переробки, поки перероблені товари не реекспортують [136]. Поряд з цим, потрібно врахувати основні постулати стратегії розвитку митної та акцизної служби Індії [137], яка охоплює:

- збільшення використання інформаційних технологій;
- прискорення митних і акцизних процедур;
- стимулювання згоди і добровільної дії платників мита і акцизу;
- допомога у формуванні тарифної політики;
- боротьба з ухиленням від сплати мита і акцизу, комерційними фальсифікаціями і соціальною загрозою;
- відповідність стандартам надання митних послуг;
- розвиток професіоналізму і відповідальності.

Отже, найбільш показовим для України стосовно реформування митної системи є досвід Грузії, яка налагодила відкриті та недискримінаційні

торговельні стосунки із країнами світу (табл. 3.7). Вільна торгівля здійснюється на основі низьких митних тарифів, або взагалі без їх застосування та відмови від нетарифного регулювання ЗЕД. Митні процедури стосовно імпорту та експорту є максимально спрощені та реалізуються із мінімумом затрат коштів і часу [138].

Таблиця 3.7

Рекомендації стосовно удосконалення митної системи України на основі досвіду Грузії, Польщі та США

Країна	Досвід для України	
<i>Грузія</i>	Мінімізувати ставки мита на основі грузинської практики, де передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12 %. Перелік товарів, що належать до кожної із трьох тарифних категорій визначає Міністерство економічного розвитку. Така система тарифікації уможливує скоротити випадки порушення митного законодавства.	Налагодити процес запровадження автоматизованої системи обробки митних даних ASYCUDA WORLD, яка розроблена UNCTAD та використовується у понад 80 країнах світу тощо
<i>Польща</i>	Удосконалити розвиток інформаційних систем та зробити акцент на обміні інформацією перед прибуттям товару, що поліпшить аналіз ризиків і полегшить розпізнавання легального товарообігу, який здійснюється суб'єкти підприємницької діяльності. Інформація, що аналізується перед прибуттям і контролем товару, дозволяє істотніше розпізнавати можливі загрози і приймати рішення про збільшення або зменшення кількості митних процедур, що приводить до економії коштів і часу оформлення товару.	Передбачити встановлення грошової компенсації сільськогосподарським виробникам у відсотковому вираженні до середнього рівня дотацій, які надаватимуться представникам аграрної сфери (практика Польщі свідчить, що у перший рік членства в ЄС вони становили 55%, у другий – 60%, у третій – 65%)
<i>США</i>	Залучити до співпраці спеціалістів з сільського господарства, які прикладом у США працюють понад 300 пунктах пропуску для запобігання завданню шкоди сільському господарству США, біо- та агротероризму. Вони виконують широкий спектр завдань, у тому числі визначають можливість допуску продуктів сільського господарства в США, захищають американське сільське господарство від шкідливих паразитів і хвороб, а також потенційного агротероризму.	На законодавчому рівні узгодити та передбачити по відносно до імпортних товарів велику кількість вимог, спрямованих на захист здоров'я та безпеки людей, тварин та рослин, а також на правильне застосування митного законодавства.
<i>Італія</i>	Розвиток вітчизняної системи стимулювання суб'єктів ЗЕД податковими та митними преференціями	Зважене поєднання політики протекціонізму і лібералізації

<i>Китай</i>	Застосувати нову модель митного управління, яка засвідчує, що після отримання зобов'язань від підприємств, що не буде ніякої втрати національного доходу, митники не стягують мита на товари імпорту, але здійснюють контроль над усім процесом переробки, поки перероблені товари не реекспортують	Запровадити процедури реалізації дієвого пост митного контролю, аналогічного системі пост-аудиту.
--------------	---	---

Джерело: автор склав на основі [111, 117, 123, 130]

Тим не менше, сьогодні в Україні зроблено перші кроки до реформування митної служби, тобто об'єднання усіх фіскальних органів в одну структуру. Створено Державну фіскальну службу України, функціями якої є забезпечення формування єдиної державної податкової, державної митної політики стосовно адміністрування податків і зборів та митних платежів, підвищення ефективності оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у розрізі окремих податкових платежів.

3.3. Вектори удосконалення регулюючого потенціалу зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності

Сучасний етап розвитку економіки характеризується для України постійним зростанням обсягів міжнародної торгівлі, ускладненням динаміки торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій стосовно забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар'єрів. З метою гарантування безпеки країни і захисту загальнонаціональних інтересів будь-яка держава здійснює регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зважаючи на зазначені обставини, проблема удосконалення системи оподаткування, в тому числі і оподаткування ЗЕД, є однією з основних та вимагає формування чітких параметрів подальшої трансформації, визначення конкретних шляхів її досягнення та окреслення кола різнопланових питань національного

податкового законодавства, які потребують негайного вирішення, в тому числі і через внесення відповідних змін до Податкового та Митного кодексів та інших законодавчих актів, що регулюють адміністрування податків до бюджету.

Оподаткування зовнішньоторговельних потоків є одним з найбільш значущих важелів управління ринковою економікою держави. На жаль, сьогодні, наявне в нашій державі регулювання не повністю відповідає стандартам ГАТТ/СОТ. На сьогодні залишається ряд суттєвих проблем, які впливають на стан податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема [139, с. 143]:

- надмірна деталізація та значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари;
- наявність значної кількості пільг зі сплати ввізного мита для окремих галузей та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- ігнорування галузевими міністерствами та відомствами основних принципів і підходів для підготовки законодавчих актів з питань податкового регулювання, зокрема підготовка ними пропозицій щодо деталізації товарів за комерційними назвами, маркою та призначенням для споживання в окремій галузі;
- значні зловживання суб'єктами ЗЕД при визначенні митної вартості товарів;
- не до кінця врегульований механізм відшкодування ПДВ підприємствам-експортерам.

Стосовно мита як одного з податків на міжнародну торгівлю, то основною проблемою його адміністрування залишається заниження митної вартості товарів. Однією з найбільш нагальних залишається проблема визначення митної вартості. Розраховуючи митну вартість, що є базою оподаткування імпортованих товарів, іноді виникають розбіжності митних органів та інтересів учасників ЗЕД. Нерегулярне надання торговельно-промисловою палатою потрібної інформації до митних органів України та

недотримання порядку заповнення сертифікатів створюють багато спірних питань при визначенні країни походження товарів. Усе згадане вище, а також корупційні діяння в митних органах призводять до зменшення надходжень митних платежів до Державного бюджету.

Варто підкреслити, що використання тіньових схем імпортерами майже неможливе без підтримки іноземних виробників, які з метою захоплення ринку свідомо беруть участь у їх реалізації. Оскільки для визначення митної вартості згідно із законодавством використовується контактна ціна, іноземний виробник зазначає в інвойсі, що виходить за межі Євросоюзу, реальну ціну, а при ввезенні на митну територію України надається інвойс з іншою ціною, яка може в кілька разів бути меншою від попередньої. Це створює нерівні конкурентні умови на українському ринку та завдає значної шкоди українським галузям економіки.

Найбільші розходження у цінах на товар зафіксовані при його імпорті з таких країн як Німеччина, Китай, Польща, Туреччина, Угорщина. Використанню тіньових схем сприяють такі чинники: прогалини в законодавстві, які з успіхом використовують імпортери для ухиляння від податків та мита; недосконала система визначення та контролю митної вартості; зловживання службовців під час виконання професійних обов'язків.

Чинники ризику визначення митної вартості, а також можливі шляхи їх подолання подані у табл. 3.8.

З метою усунення проблеми заниження митної вартості при нарахуванні митних платежів потрібно запровадити активну співпрацю між суб'єктами ЗЕД та митними органами, для повноцінного запровадження положень чинного митного законодавства у сфері визначення митної вартості, чітко дотримуватися митними органами своїх функціональних повноважень у цьому питанні, активізувати позиції суб'єктів ЗЕД і декларантів у відстоюванні своїх прав у сфері визначення митної вартості з використанням механізмів, закладених у міжнародних договорах, які виконує Україна (Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних

процедур, Угода про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі).

Таблиця 3.8

Чинники ризику визначення митної вартості та можливі шляхи їх подолання

№ з/п	Метод визначення митної вартості	Чинники ризику	Можливі шляхи подолання
1.	Товари, призначені для експорту	Документи	Верифікація документів
2.	За ціною угоди імпортованих товарів	Порогова митна вартість	Формування цінової бази товару з урахуванням країни походження, виробника, наявності посередників тощо, сукупність ознак для порівняння товарів (Імпортованого та обраного як опорний)
		Діапазони відхилень цін	Визначення діапазону можливого коливання цін імпортованого товару відносно опорних значень
		Документи, що підтверджують додаткові витрати	Верифікація документів
3.	За ціною угоди стосовно ідентичних товарів	Сукупність характеристик товару для порівняння Показники якості та діапазон їх коливань Репутація на споживчому ринку України	Визначення чисельних значень характеристик груп товарів за ТН ЗЕД. Визначення чисельних показників, якості порівнюваних товарів. Маркетингове дослідження за визначеною сукупністю показників
4.	За ціною угоди стосовно подібних товарів	Фактори ризику за п. 3 Комерційна взаємозамінність	Шляхи подолання за п. 3. Розробка показників комерційної взаємозамінності товарів та методика їх застосування
5.	На основі віднімання вартості	Фактори ризику за пунктами 3, 4	Шляхи подолання за пунктами 3, 4
6.	На основі додавання вартості	Фактори ризику за пунктами 3, 4 Технологічна схема переробки	Шляхи подолання за пунктами 3, 4. Запити у відповідні посольства та консульства за визначеним колом показників
7.	Резервний	Залежно від обраного методу визначення цінних показників опорного товару	

Джерело: автор склав на основі [140]

З метою вирішення згаданих проблем та удосконалення оподаткування ЗЕД потрібно впроваджувати електронне декларування і документообіг, створивши при цьому уніфіковану базу нормативних і довідкових документів, систему автоматизованого збору, збереження і обробки інформації, а також запровадити автоматизацію митних процедур. Це дозволить швидше та якісніше здійснювати зовнішньоекономічні операції, що, в свою чергу, збільшить обсяг надходжень до Державного бюджету.

Позитивним кроком до прискорення здійснення митних процедур є впровадження в роботу оформлення товарів за митними деклараціями типу «ЕА» [141]. Особливістю такого декларування є можливість здійснення митного оформлення імпортованих в Україну товарів без їх фізичного подання митниці призначення.

Застосування такої процедури є дуже зручним для суб'єктів ЗЕД, оскільки сприяє прискоренню товарообігу, скороченню затрат часу і фінансових витрат на здійснення митних процедур, так, якщо у 2013 році митниця оформила 32 митні декларації типу ЕА, то лише за червень 2014 року - 229 таких митних декларацій. Тобто одразу після перетину митного кордону товар випускається у заявлений підприємцем митний режим.

Підвищений інтерес до використання технології оформлення декларацій типу «ЕА» свідчить про її позитивну оцінку з боку суб'єктів ЗЕД та подальшу перспективність. Адже застосування такої процедури є дуже зручним для бізнесу, оскільки сприяє прискоренню товарообігу, скороченню затрат часу і фінансових витрат на здійснення митних процедур. Крім того, всі процедури оформлення товарів та взаємодії з декларантами максимально автоматизовані, а це, мінімізує «людський» чинник.

Декларація типу «ЕА» дозволяє випуск товарів у таких митних режимах як імпорт, реімпорт, тимчасове ввезення, переробка на митній території. Водночас такі декларації не можуть бути використані для випуску підакцизних товарів та інших товарів визначених законодавством (рис. 3.6).

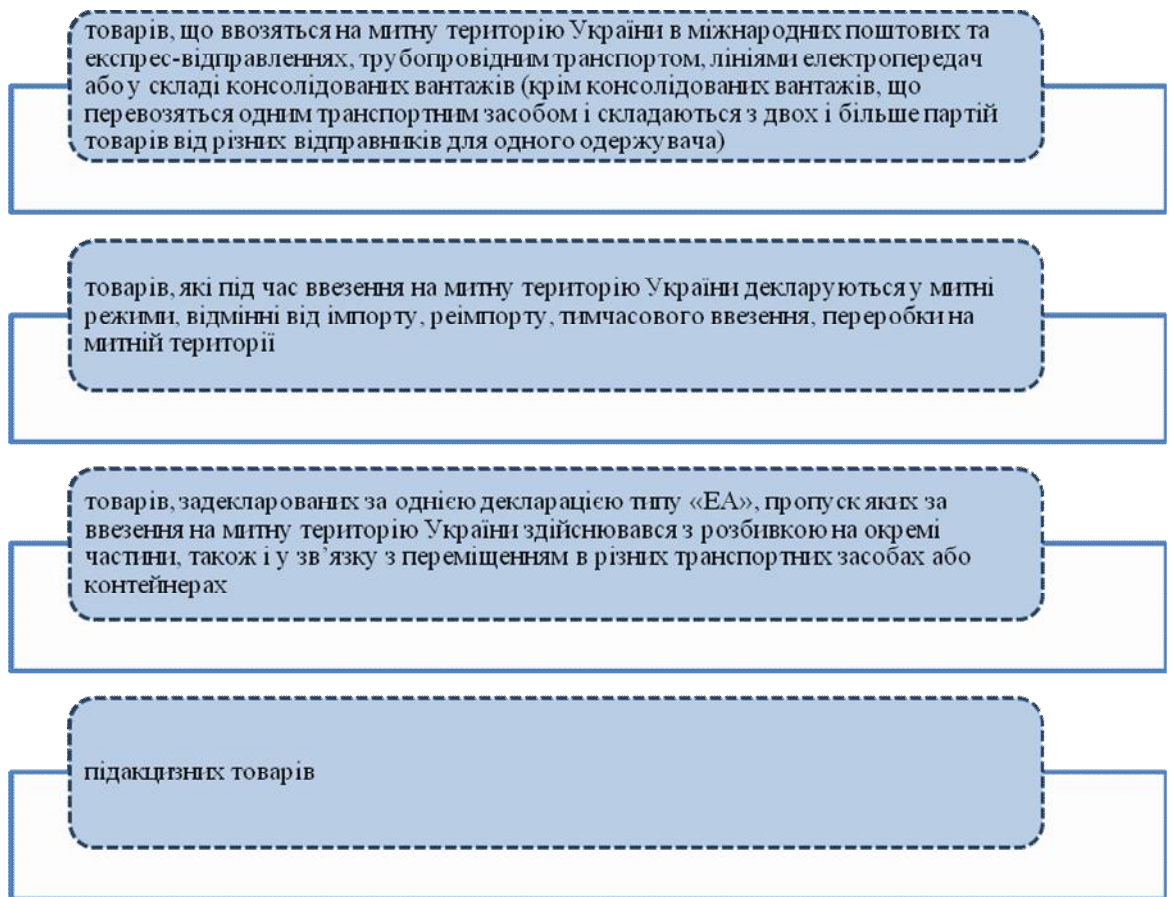

Рис. 3.6. Товарні обмеження стосовно використання сервісу подання декларацій типу «ЕА»

Джерело: автор склав на основі [142]

Технології електронного попереднього митного декларування на митницях Державної фіскальної служби України почали діяти з травня 2014 року. Для здійснення митного оформлення за такою процедурою підприємцю ще до фактичного ввезення товару в Україну достатньо надіслати до митниці призначення попередню митну декларацію, яка і буде підставою для випуску товару у митний режим після перетину ним кордону.

Ще однією важливою проблемою оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є умисне віднесення товарів до неправильної класифікаційної групи. На сьогодні, основною проблемою класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України, можна вважати складність визначення коду певних їх груп за УКТЗЕД. Неправильне кодування імпортованих товарів призводить до ухилення

суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від сплати податків у повному обсязі і, як наслідок, – до зменшення обсягів митних платежів, що надходять до державного бюджету.

З метою прискорення строків митного оформлення товарів і забезпечення правильності їх кодування згідно з УКТЗЕД, насамперед, потрібно підвищити ефективність діяльності відділів номенклатури та удосконалити класифікацію товарів митних органів України. Крім того, до термінових заходів, які сприятимуть вирішенню вищезазначених завдань, варто зарахувати:

- потребу періодичного затвердження та оновлення митними органами переліку товарів «групи ризику», що можуть бути об'єктами неправильної класифікації при здійсненні імпорту товарів;
- посилення контролю за повнотою надання митниці документів, що підтверджують характеристику товарів, які є визначальними для кодування згідно з УКТЗЕД;
- оперативне здійснення класифікації товарів згідно з УКТЗЕД у разі виникнення у підрозділах митного оформлення складних і спірних питань стосовно їх ідентифікації та кодування;
- виявлення під час митного огляду таких товарів, що заявляються у вантажній митній декларації як частини та комплектуючі готових виробів з метою їх перевірки стосовно можливості складання із зазначених частин готових виробів.

Удосконалення процесів класифікації та кодування товарів, що імпортуються на митну територію України, сприятиме підвищенню прозорості та контрольованості міжнародного товарообігу, а також захисту національних інтересів та гарантування економічної безпеки нашої держави.

Одне із найвагоміших місць у податковій системі України як і в більшості провідних країн світу, займає індивідуальний акциз (акцизний

податок). Крім того, такому виду податку на споживання надається дедалі більша роль у формуванні дохідної частини бюджету країни.

Вихідним положенням реформування індивідуальних акцизів в Україні є формування ефективної системи такого оподаткування з використанням економічно обґрунтованого рівня і структури ставок податку, забезпечення виконання ним функції, пов'язаної з обмеженням споживання окремих товарів, що досягається шляхом поступового збільшення частки акцизу в ціні реалізованих підакцизних товарів. Саме зростання акцизного складника в ціні тютюнових виробів є суттєвим ресурсом для збільшення надходжень податку до бюджету, а активна цінова і акцизна політика України стосовно тютюнових виробів має всі передумови для успішного продовження, адже одним з найбільш ефективних важелів впливу на скорочення куріння є політика високих цін і акцизів на тютюнові вироби.

Важливою проблемою, що потребує нагального вирішення є зниження величини об'єкта оподаткування акцизним податком шляхом:

- ввезення підакцизних товарів поза митним контролем;
- здійснення «псевдоекспорту» підакцизних товарів;
- декларування товарів на фіктивні фірми;
- зниження митної вартості імпортованих товарів;
- переміщення товарів за фіктивними документами;
- використання підроблених марок акцизного податку;
- зміна при маркуванні безпосереднього об'єкта оподаткування.

Зважаючи на особливості специфічних акцизів, переваги та недоліки їх застосування, показниками ефективності їх використання є фіскальна достатність, співвідношення надходжень від оподаткування окремих груп підакцизних товарів, наявність і достатність інструментів стимулювання зростання споживчого ринку, рівень застосування специфічних акцизів в обмеженні споживання окремих груп підакцизних товарів (143, с. 255).

Отже, напрямами подальшого вдосконалення оподаткування акцизним податком зовнішньоекономічних операцій в Україні є:

- обґрунтоване зростання ставок акцизного податку на лікєро-горілчані та тютюнові вироби;
- розширення переліку підакцизних товарів, залучення до оподаткування таким податком товарів, які за своєю сутністю є підакцизними;
- вдосконалення державного контролю за обігом підакцизних товарів;
- збалансування фіскального та регулюючого складника використання акцизного податку з лікєро-горілчаної та тютюнової продукції;
- створення системи оперативного обміну інформацією між податковими та митними органами стосовно зовнішньоекономічних операцій з підакцизною продукцією;
- запровадження єдиної автоматизованої електронної системи моніторингу та контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, що дозволить як підвищити ефективність державного контролю, так і оцінити реальну картину сучасного стану цього ринку.

Стосовно податку на додану вартість, то основними його недоліками при оподаткуванні зовнішньоекономічних операцій є:

- 1) значна за розміром ставка та відсутність її диференціації для різних груп товарів;
- 2) недосконалий механізм відшкодування ПДВ (у т.ч. і для підприємств-експортерів).

Частково проблему диференціації ставок ПДВ було врегульовано шляхом прийняття Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» [144]. В якому передбачено запровадження ставки ПДВ у розмірі 7% на операції з постачання лікарських засобів і виробів медичного призначення. Прийняття такої норми зумовлено тим, що відсутність ПДВ на імпортовані лікарські засоби та вироби медичного призначення створювала нерівні умови для українських виробників порівняно з виробниками імпортованих лікарських

засобів і виробів медичного призначення за рахунок отримання останніми відшкодування ПДВ при експорті продукції в Україну.

Це призвело до неконкурентоспроможності цін на ліки та вироби медичного призначення українських виробників порівняно із цінами закордонних виробників. Останнє пов'язано з тим, що всі витрати українських виробників, що містять ПДВ, збільшували собівартість та відповідно ціни на продукцію [145].

Також зазначимо, що світова практика свідчить, що спеціальна ставка ПДВ на лікарські засоби та вироби медичного призначення діє у багатьох країнах, наприклад, в Австралії, Болгарії – на рівні 20 %, у Данії, Швеції, Норвегії його рівень становить 25%. Одночасно в цих країнах діє система компенсації вартості придбаних лікарських засобів (у тому числі компенсації ПДВ) за рахунок держави, що нівелює негативні соціальні наслідки.

Своєчасне відшкодування ПДВ є надзвичайно важливим для суб'єктів господарювання. Передусім слід відшкодувати ПДВ експортерам. Як відомо ПДВ є внутрішнім податком, що оплачує покупець. Держава повертає експортеру ту частину ПДВ, яка сплачена ним постачальникам всередині країни. Завдяки цьому експортований товар вирівнюється в цінах з товаром місцевих виробників. Не відшкодування ПДВ (фактично це включення ПДВ, сплаченого постачальникам, в ціну товару) призведе до автоматичного збільшення ціни товару для умов експорту, а отже, різко знизить на зовнішньому ринку конкурентоспроможність вітчизняних товарів [146, с. 92].

Під тиском Міжнародного валютного фонду та з метою вирішення проблеми заборгованості з бюджетного відшкодування ПДВ українська влада пропонувала процедуру автоматичного відшкодування податку. Однак, як свідчить практика, процедура автоматичного відшкодування ПДВ, закріплена в ПКУ, поки що залишається для вибраних підприємств. У критеріях, визначених чинним законодавством, яким має відповідати платник податків для отримання права автоматичного відшкодування ПДВ, міститься

ряд вимог, що є вкрай важко здійсненими для більшості українських підприємств.

Перспективи повного переходу на автоматичний режим відшкодування ПДВ для всіх підприємств є сумнівними. У зв'язку із цим вважаємо, що пріоритетним напрямом удосконалення системи адміністрування ПДВ має бути доопрацювання механізму автоматичного відшкодування податку з метою повного переходу на автоматичний режим відшкодування, адже за офіційними даними Державної казначейської служби України, сума заборгованості з відшкодування ПДВ неухильно зростає.

Це питання викликає все більше нарікань на адресу фіскальних органів через велику заборгованість перед справжніми експортерами. Заходами врегулювання зазначених проблем можна вважати ініціативу органів державної влади стосовно відшкодування ПДВ векселями, проте Державна фіскальна служба України станом на 01.01.2014 року не видала жодного векселя як форми відшкодування платежів з ПДВ, однак процес приймання заявок на отримання векселів вже почався.

Отже, з метою подальшого спрощення ведення бізнесу в Україні стосовно удосконалення системи адміністрування митних платежів доцільно також впровадити такі заходи:

- створення сучасної платіжної системи сплати за допомогою платіжної картки та запровадження в дослідну експлуатацію новітньої системи управління фінансовими потоками, що дозволить автоматизувати процес розрахунків з бюджетом з одночасним зведенням до мінімуму впливу суб'єктивного «людського» чинника, удосконалити систему обліку та контролю руху коштів;

- удосконалення процедури адміністрування митних платежів з урахуванням вимог і правил міжнародної практики (СОТ та інших країн) шляхом внесення змін до Митного та Податкового кодексів України стосовно оптимізації та скорочення податкових пільг, посилення платіжної дисципліни що сприятиме збільшенню податкових надходжень до бюджету;

– створення єдиної системи аналізу, звітності та прогнозування надходжень митних платежів шляхом вироблення програмного продукту з обробки даних єдиної автоматизованої системи митних і податкових даних. Це дозволить вдосконалити аналітичну роботу митниць стосовно проведення аналізу чинників, що впливають на надходження митних платежів, а також автоматизувати процес прогнозування основних показників діяльності Департаменту митної справи надходження до бюджету від експортно-імпортних операцій;

– максимальна автоматизація процедури контролю визначення митної вартості з метою нівелювання людського чинника на прийняття рішень.

Поряд з цим, важливо сконцентруватися безпосередньо на митно-тарифному регулюванні ЗЕД, до якого зарахуємо, крім визначення митної вартості та митних тарифів, також рівень митних пільг.

На базі проведеного дослідження було з'ясовано, що значна невідповідність ефективних і номінальних митних тарифів пояснюється наявністю великих обсягів пільгового імпорту, який не обкладається митом взагалі або обкладається за заниженим тарифом. На нашу думку, використання пільгових тарифів повинно бути обмежено. На користь цього спрямована загальна тенденція зниження тарифів відповідно до вимог СОТ.

Аналіз сучасних ефективних митних тарифів, дозволяє зробити такі висновки стосовно наявних тенденцій митно-тарифного регулювання обсягів імпорту. Загалом, ефективні ставки митних тарифів практично по жодній з класифікаційних товарних позицій не перевищували 15% (до впровадження додаткового 13-процентного підвищення).

Якщо порівняємо середньозважену ставку митних тарифів в Україні до вступу в СОТ з індійським аналогом в умовах членства в СОТ, то побачимо, що Україна занадто лібералізувала ЗЕД, що в умовах відсутності стратегічних пріоритетів розвитку та дієвих структурних реформ набрало більше негативних рис, ніж позитивних. Відкритість української економіки не дозволила сформувати конкурентоспроможність української продукції.

Процес лібералізації, який відбувався протягом двох останніх десятиріч, призвів до суттєвого зменшення тарифів у країнах, що розвиваються, і так створив потенціал для їх збільшення в межах визначених СОТ рівнях (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

**Чинні тарифи на імпорт і тарифи, які можна встановити в межах
СОТ для високо-, середньо- та низькорозвинених країн**

	Високодохідні країни	Середньодохідні країни	Низькодохідні країни
Наявні тарифи	4,6 %	4,6 %	4,0 %
Потенційний рівень підвищення тарифів в межах СОТ	9,0 %	8,9 %	11,7 %

Джерело: автор склав на основі [147]

У період економічної кризи країни більш схильні до збереження неринкових форм обмеження ЗЕД. Особливо це стосується країн, що розвиваються, або транзитивних економік. Наприклад, у деяких країнах внаслідок останньої продовольчої кризи відбулося обмеження експорту та цінове регулювання. Більше того, збільшення встановлених стандартів викидів у навколишнє середовище та стандартів праці стимулює високорозвинені країни до впровадження стандартів і вимог для їх торговельних партнерів, що в подальшому ускладнює конкурентоспроможність цих країн.

Хоча не існує досить широкого та систематичного підтвердження збільшення нетарифних заходів, фрагментарно такі підтвердження були (наприклад, кількість країн, які впровадили більш жорстке ліцензування імпортованої продукції (зокрема, продукції зі сталі). Більше того, виявилось, що використання заходів безпеки та антидемпінгових заходів збільшується в усіх країнах. Відповідно до доповіді СОТ кількість антидемпінгових розслідувань збільшилася на 27% у 2008 році порівняно з 2007 роком.

Антидемпінгові заходи є найбільш деструктивним інструментом з потенційно значним негативним ефектом на світову торгівлю. Для країн, які вживають таких заходів, надзвичайно важливо розглядати вплив на користувачів цих товарів, особливо малі та середні підприємства і враховувати економічні наслідки таких дій [148, с. 5-6].

З іншого боку, при виваженій і продуманій стратегічній політиці, існує певний резерв у підвищенні митних тарифів на окремі види продукції (продукцію тваринництва (за умови субсидування вітчизняного виробника), мінеральні продукти, легкові транспортні засоби).

На перший погляд формування дохідної частини бюджету визначається динамікою імпорту. Однак, як було зазначено раніше, обсяги експорту та імпорту тісно пов'язані. Крім того, завжди існує умова збереження торговельного балансу України, про яку Уряд часто забуває, що вносить певні макроекономічні та структурні деформації в розвиток української економіки. Тому наповнюваність бюджету залежить від попиту світового ринку на продукцію нашої країни.

У Митному кодексі України передбачено звільнення від оподаткування митом окремих товарів при ввезенні їх на митну територію України, а саме: тих, які ввозяться в межах міжнародної технічної допомоги відповідно до міжнародних договорів; документів і видань, які надсилаються для міжнародного обміну до освітніх, наукових або культурних закладів, у тому числі бібліотек та ін. Зазначена пільга спрямована на забезпечення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату в державі, а також – оновлення науково-технічної бази виробничого процесу.

Зважаючи на невідкладну потребу пошуку альтернативних джерел енергії та впровадження новітніх енергозберігаючих технологій, звільняються від оподаткування митом при ввезенні на митну територію держави устаткування, і працюють на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючі обладнання і матеріали, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та

матеріали для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії.

Крім того, звільняються від оподаткування митом товари, які ввозяться в Україну згідно із зареєстрованими договорами з метою інвестування або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємств з іноземними інвестиціями. Такі товари повинні бути призначені для використання або реалізації тільки з метою провадження підприємницької діяльності та ввозитися на територію України на строк не менше ніж три роки. Порушуючи зазначені умови ввізне мито сплачується на загальних підставах згідно з Митним Кодексом України [39].

На формування митної політики в контексті регулювання зовнішньоекономічних та інвестиційно-інноваційних процесів в Україні впливає багато внутрішніх і зовнішніх чинників, першочергово сам процес регулювання відбувається на основі використання певного митного режиму. Слід зазначити, що будь-які зміни в нормативній базі торкаються інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Тому при формуванні митної політики значну роль набуває формування регуляторних митних режимів, у межах яких декларант здійснює всі операції стосовно митного контролю та оформлення. Від виду митного режиму залежать заходи тарифного та нетарифного регулювання, внутрішні податки, які в деяких випадках можна зарахувати до нетарифних заходів, а в інших – ні (збори за використання доріг). При формуванні кожного митного режиму закладаються обмежувальні та стимулюючі заходи, тобто певні умови, які дозволяють стимулювати деякі види діяльності, корисні для держави. Так, створення сприятливих умов у межах режиму транзиту дозволить поліпшити використання транзитного потенціалу України, сприятиме підвищенню надходжень від податків стосовно користування дорогами, трубопроводами тощо [149].

Також зазначимо, що за результатами аналізу вирішального впливу норм, правил і законів на формування сприятливого середовища для

діяльності суб'єктів ЗЕД в Україні, Європейському Союзі, митному союзі Росія, Білорусь, Казахстан було з'ясовано, що в Україні існує три основних режими, які мають більше заборон, ніж стимулів, а саме – це режим знищення та руйнування, реекспорт, реімпорт (табл. 3.10) [150].

Таблиця 3.10

Порівняльна характеристика регуляторного впливу митних режимів на зовнішньоекономічну діяльність

<i>Режими</i>	<i>Україна</i>	<i>ЄС</i>	<i>Митний Союз РБК</i>
Імпорт	Н	Н	З
Реімпорт	З	Н	Н
Експорт	С	З	З
Реекспорт	З	С	С
Транзит	Н	С	Н
Митний склад	Н	С	С
Тимчасове ввезення (вивезення)	Н	С	З
Вільна митна зона	Н	С	Н
Безмитна торгівля	С	—	С
Переробка на митній території	С	С	З
Переробка за межами митної території	Н	З	З
Знищення та руйнування	З	—	З
Відмова на користь держави	Н	—	Н

*Примітка: Н — нейтральний, С — у ньому більше стимулів, З — у режимі більше заборон та обмежень.

Джерело: автор склав на основі [150]

Пільги мають відповідати певним вимогам (рис. 3.7) тоді можуть надаватися у вигляді скасування чи зменшення величини мита, податку на додану вартість, акцизу, збільшення часових меж використання режиму, скорочення чи зменшення нетарифних заходів, відсутності дозвільної системи для певного режиму, спрощення механізму використання цього режиму. Так при оформленні товарів у режимі експорту майже на всі групи товарів не сплачується мито, податок на додану вартість, акциз, практично відсутні нетарифні обмеження, використання товару не обмежується, країна походження та митна вартість не мають суттєвого впливу. При наданні таких

пільг держава переслідує інтереси збільшення сальдо торговельного балансу за рахунок розвитку експортного потенціалу.

Пільги повинні відповідати таким вимогам: 1) не заперечувати норми міжнародного права та Конституції України; 2) пільги не можуть носити індивідуальний характер; 3) надання пільг повинні стимулювати корисну діяльність (експорт товарів, використання давальницької сировини); 4) надання пільг має бути пов'язане з національними інтересами країни.

Рис. 3.7. Вимоги стосовно надання фіскальних преференцій суб'єктам ЗЕД

Заборони та обмеження пов'язані також з державними інтересами стосовно локалізації використання певного режиму. Обмеження можуть бути у вигляді тарифних і нетарифних бар'єрів, додаткової системи контролю, надання дозвільних документів (сертифікат походження, відповідності), скорочення термінів перебування режиму, встановлення додаткової процедури, контролю (наприклад, фотографування та присвоєння серійних номерів давальницької сировини), скорочення термінів використання певного режиму, створення прихованої системи внутрішніх податків [151].

Обмеження повинні бути економічно обґрунтовані урядом та не можуть бути запроваджені з порушенням норм міжнародного права.

Отже, в Україні три основних режими, які мають більше заборон ніж стимулів, а саме – це режим знищення та руйнування, реекспорт, реімпорт. При цьому слід зазначити, що механізми реалізації режимів транзит та спеціальна митна зона треба зробити більш привабливими для здійснення підприємницької діяльності. Труднощі оформлення товарів у режимі транзиту завдають великих збитків урядові, а відсутність юридичної можливості використання режиму "спеціальна митна зона" сповільнює розвиток експортного потенціалу.

Режимів, які містять в собі більше стимулів ніж заборон в Україні три. Це експорт, магазин безмитної торгівлі та режим переробки на митній території. Слід зазначити, що відсутність чіткої системи контролю давальницької сировини в режимі переробки породжує тіньові схеми, за якими товари ввозяться та вивозяться в незрівнянно великих обсягах, тобто залишок сировини після переробки належно не контролюється. Кількість нейтральних режимів – п'ять. Їх використання не сповільнює зовнішньоекономічні операції, але й не створює додаткових мотивів до їх використання. Треба посилювати мотиваційні чинники при використанні пріоритетних для України митних режимів з метою активізації інвестиційно-інноваційної діяльності та створення позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Отже, режими переробки на митній території та транзит для України потрібно зробити більш стимулюючими, ніж в ЄС або Митному союзі РБК, що сприятиме активізації зовнішньоекономічної діяльності.

Доцільно внести зміни до Митного кодексу України стосовно спрощення процедур контролю за режимом переробки на митній території. Ці дозволи можуть здійснювати відповідно до режиму найбільшого сприяння на підставі двосторонніх домовленостей між країнами .

Для підвищення ефективності використання режиму транзит Україні доцільно приєднатися до ряду міжнародних конвенцій та угод, які сформовані в Програмі утвердження України як транзитної держави [152].

Спростити систему митного контролю на кордоні та перевести її на період митного пост-аудиту у відповідності до міжнародних домовленостей [153, с. 337].

На державному рівні потрібно здійснити перегляд умов ліцензування в напрямі спрощення їх для митних перевізників, власників митних ліцензійних складів з метою розвитку супутньої митної інфраструктури та забезпечення створення робочих місць, а також розширення асортименту транзитних послуг для суб'єктів ЗЕД.

Важливим інструментом державної фіскальної політики стосовно інтенсифікації залучення іноземних інвестицій та освоєння інновацій повинні стати такі митні режими як спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ). Вони зарекомендували себе як ефективне залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій та територіальний розвиток в розвинутих державах і в країнах, що розвиваються [154].

Отже, проведені теоретико-методичні дослідження специфіки оподаткування зовнішньоекономічної діяльності на основі комплексного підходу до моніторингу світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічного простору дали нам змогу сформулювати чіткі підходи до удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності стосовно забезпечення фіскальної ефективності, зокрема до них належать такі:

На основі проведених теоретико-методичних досліджень специфіки оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та з урахуванням моніторингу світового досвіду у цій сфері сформульовано науково-практичні пропозиції стосовно удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, зокрема:

– мінімізувати та уніфікувати ставки мита на основі грузинської практики, де передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12%;

- удосконалити розвиток фінансово-інформаційних систем, особливо процедури обміну інформацією перед прибуттям товару;
- посилити застосування технічних бар'єрів в частині законодавчого закріплення нормативних вимог, спрямованих на захист здоров'я та безпеки людей, тварин та рослин;
- активізувати електронне декларування і документообіг, створивши при цьому уніфіковану базу нормативних і довідкових документів, систему автоматизованого збору, збереження і обробки інформації, а також запровадити автоматизацію митних процедур за допомогою інноваційних підходів з використанням прогресивної методики і техніки;
- підвищити ефективність діяльності управлінь (відділів) митної вартості, класифікації товарів і заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності фіскальних органів України за рахунок підвищення кваліфікації працівників, посилення контролю за їх діяльністю та забезпечення потрібними матеріально технічними засобами;
- налагодити дієвий моніторинг дотримання фіскальними органами законодавчих норм, що стосуються спрощеної процедури відшкодування ПДВ, згідно з антикризовими ініціативами уряду;
- забезпечити максимально можливий рівень автоматизації процедури контролю визначення митної вартості з метою нівелювання впливу людського чинника на прийняття фіскальних рішень;
- спростити систему митного контролю на кордоні та перевести її на період митного пост-аудиту відповідно до міжнародних домовленостей.

Разом з цим слід зазначити, що з метою активізації зовнішньоекономічної діяльності та стимулювання розвитку реального сектору економіки України за допомогою митно-податкового регулювання потрібно не забувати про вже зроблені кроки стосовно удосконалення та реформування його сучасної практики в контексті задоволення фіскальних і суспільних потреб і сконцентрувати увагу і сили всіх учасників зовнішньоекономічних відносин на їх ефективне виконання.

Висновки до розділу 3

У процесі моніторингу світового досвіду оподаткування зовнішньоекономічної діяльності увагу було акцентовано на країнах з подібним рівнем розвитку економіки та з високим. Спираючись на міжнародну практику, результати аналізу дали змогу систематизувати орієнтири для вдосконалення національного механізму оподаткування зовнішньоекономічних процесів. Зокрема, реорганізація змін у митній політиці Польщі визначалася пристосуванням до принципу вільного та необмеженого товарообміну в Євросоюзі, що є однією із засад його існування. Основою вільного товарообміну виступали три найголовніші елементи: усунення тарифного бар'єра (утворення митного союзу між країнами-членами); усунення фіскальних обмежень; усунення нетарифних обмежень (кількісних та якісних). Такі дії є досить актуальними для України в сучасних євро інтеграційних умовах і мають тактичний характер, а для стратегічного характеру варто тримати орієнтир на функціонування митної політики в сфері ЗЕД у США, де в першу чергу фігурує захист національних кордонів від в'їзду небезпечних осіб та проникнення небезпечних товарів, що досить важливо для українського сьогодення, а також запобігання незаконній торгівлі та пересуванню та забезпеченні ефективних потоків законної торгівлі та пересування через кордони.

Поряд з цим, доведено важливість врахування досвід у Грузії налагодження процесу запровадження автоматизованої системи обробки митних даних ASYCUDA WORLD, яка розроблена UNCTAD та використовується понад 80 країнах світу. Важливо удосконалити розвиток інформаційних систем та акцент уваги на обміні інформацією перед прибуттям товару, що поліпшить аналіз ризиків і полегшить розпізнавання легального товарообігу, який здійснюється суб'єктами підприємницької

діяльності, і товарообігу, який може нести небезпеку або загрожувати національній безпеці.

Результати дослідження свідчать, що сьогодні в Україні частково використовується електронне декларування, проте основною потребою є створення єдиної системи, яка забезпечувала б ефективний взаємозв'язок всіх інститутів і структур митної політики. Організація і проведення цієї роботи потребує єдиного підходу та комплексного вирішення. Перш за все, ця система повинна стати елементом електронного урядування держави, тобто вона повинна бути головним механізмом митно-тарифного регулювання замість додатку до митних процедур, як це було з електронним декларуванням.

Варто зазначити, що з метою прискорення строків митного оформлення товарів та забезпечення правильності їх кодування згідно з УКТЗЕД, насамперед, потрібно підвищити ефективність діяльності відділів номенклатури та класифікації товарів митних органів України в структурі Державної фіскальної служби України. У сфері удосконалення адміністрування митних платежів важливо збалансувати фіскальний та регульовальний складники використання акцизного податку з лікеро-горілчаної та тютюнової продукції; створити систему оперативного обміну інформацією між податковими та митними органами стосовно зовнішньоекономічних операцій; налагодити ефективні процеси в сфері автоматичного відшкодування ПДВ тощо.

Аналіз наявних ефективних митних тарифів довів, що ефективні ставки митних тарифів практично з жодної з класифікаційних товарних позицій не перевищували 15% (до впровадження додаткового 13-процентного підвищення). На перший погляд формування дохідної частини бюджету визначається динамікою імпорту. Однак, обсяги експорту та імпорту тісно пов'язані. Крім того, завжди існує умова збереження торговельного балансу України, про яку Уряд часто забуває, що вносить певні макроекономічні та структурні деформації в розвиток української економіки. Тому

наповнюваність бюджету залежить від попиту світового ринку на продукцію нашої країни.

Отже, регулюючий потенціал зовнішньоекономічних операцій з урахуванням розглянутих умов може спиратися на такі митні платежі як ПДВ при імпорті та ввізне мито. Це стосується, передусім, впливу на фіскальну ефективність, проте варто розглядати й процеси удосконалення регулюючого впливу на зовнішньоекономічні процеси, зокрема, на міжнародні аспекти стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку України за рахунок ефективної фіскальної політики.

Основні наукові результати даного розділу висвітлено у працях [155, 156, 157, 158]

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади оподаткування зовнішньоекономічної діяльності та розроблено науково-практичні рекомендації щодо підвищення його фіскальних ефектів і регулюючого потенціалу. У результаті проведеного дослідження сформульовано концептуальні, методичні та науково-практичні висновки, спрямовані на реалізацію мети дослідження, які розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми та характеризують теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи.

1. Аналіз концептуальних підходів до дослідження оподаткування зовнішньоекономічної діяльності дав змогу виявити ключові його аспекти, які базуються на процесі встановлення, утримання та умовах сплати податкових платежів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також сформулювати сутність фіскально-регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності через призму обґрунтованого набору фінансово-економічних інструментів, що здатні вплинути на зміну показників митного та податкового регулювання з метою активізації зовнішньоекономічних відносин у контексті наповнення бюджету України і, як наслідок, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави.

2. На основі типологізації інструментарію оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічного простору виокремлено з-поміж наявного арсеналу адміністративних та економічних інструментів фіскальні, що застосовуються до експортно-імпортних операцій та мають на меті створити умови максимальної ефективності функціонування конкурентного середовища в національній економіці. Саме митні платежі, які класифіковано на митні податки, митні плати та єдиний збір у пунктах пропуску через державний кордон, відіграють ключову роль у процесах фіскального регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

3. Запропоновано фіскально-регулюючі інструменти узгодження інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності розглядати в контексті таких критеріїв, як фіскальна ефективність митних платежів, що характеризує залежність бюджету від ефективності діяльності митних органів та відображає спроможність митних платежів наповнити дохідну частину державного бюджету задля виконання суспільних завдань; а також з урахуванням критерію регулюючого потенціалу митних платежів, що відображає реакцію національної економіки на зміну параметрів митного регулювання.

4. Найвищу фіскальну ефективність оподаткування зовнішньоекономічної діяльності має ПДВ із ввезених на митну територію товарів і послуг, що відіграє ключову роль у наповненні дохідної частини Державного бюджету України. Розрахунок коефіцієнта бюджетної ефективності ПДВ характеризувався найвищими значеннями у 2011 році – 49,4% та 2012 році – 49,26%, тоді як у 2013 році коефіцієнт бюджетної ефективності знизився до рівня 33,16% (для порівняння, середній показник бюджетної ефективності ПДВ у країнах ЄС складає 51%). Комплексність проведеного оцінювання продемонструвала, що майже половина податкових надходжень до бюджету формувалася за рахунок митних платежів від здійснення зовнішньоекономічної діяльності (55,8% у 2009 році та 45,2% у 2013 році).

5. Моніторинг регулюючого потенціалу митного оподаткування зовнішньоекономічних операцій підтвердив присутність реальних дисбалансів і проблем у національній економіці, які зменшують можливості українського експорту та імпорту. Це створює передумови для корекції пільгової політики в сфері митного оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки встановлено, що така політика характеризується дилемою: з одного боку – урізання бюджетних надходжень від надання пільг, а з іншого – перспективою отримання більших фіскальних вигод від розширення обсягів діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Відтак при удосконаленні процесу пільгового оподаткування зовнішньоекономічної діяльності важливо враховувати перспективи інтенсифікації фіскальних ефектів.

6. Імплементация економічної складової Угоди Про асоціацію між Україною та ЄС передбачає врахування фіскальних ефектів щодо реорганізації системи митного оподаткування, основними з яких є покращення доступу українських товарів та послуг на ринку ЄС та збільшення надходжень до державного бюджету від сплати ПДВ при митному оформленні імпорту. Доведено, що тяжіння вітчизняної митної системи до європейського розвитку продукуватиме низку переваг. Характеристика двох основних сценаріїв регіональної інтеграції України показала чистий приріст добробуту для України у разі створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, причому фіскальні ефекти зростуть у випадку реалізації сценарію щодо глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі.

7. Результати економіко-математичного моделювання та прогнозування відображають домінування ознак приросту на найближчі п'ять років надходжень до Державного бюджету платежів від оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, підтвердивши визначену в дисертаційній роботі гіпотезу, згідно з якою митні платежі в більшій мірі виконують фіскальну функцію, аніж регулюючу.

8. Дослідження зарубіжної специфіки оподаткування зовнішньоекономічних операцій дозволили систематизувати можливості імплементации світового досвіду в українську практику. Передусім йдеться про удосконалення розвитку інформаційних систем, що безпосередньо впливають на митні процедури зовнішньоекономічної діяльності та застосування стимулюючого механізму встановлення грошової компенсації сільськогосподарським виробникам – суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності (як у Польщі), а також про мінімізацію і уніфікацію ставок мита

(як у Грузії, де передбачено лише три ставки ввізного мита – 0%, 5% та 12%).

9. Запропоновано вектори удосконалення регулюючого потенціалу оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в контексті забезпечення фіскальної ефективності, зокрема: мінімізація ставок мита на основі грузинської практики; удосконалення фінансово-інформаційних систем; покращення ступеня використання технічних бар'єрів; розвиток та удосконалення електронного декларування і документообігу; налагодження дієвого механізму відшкодування ПДВ; забезпечення максимального рівня автоматизації процедур контролю визначення митної вартості з метою нівелювання впливу людського фактора на прийняття фіскальних рішень; спрощення системи митного контролю, використання митного пост-аудиту у відповідності з міжнародними домовленостями.

Таким чином, дієві заходи щодо формування ефективної системи реалізації митних та податкових регуляторів зовнішньоекономічних відносин мають базуватися на якісно новій парадигмі задоволення фіскальних потреб, враховуючи інтереси як держави, так і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

ДОДАТКИ

Додаток А

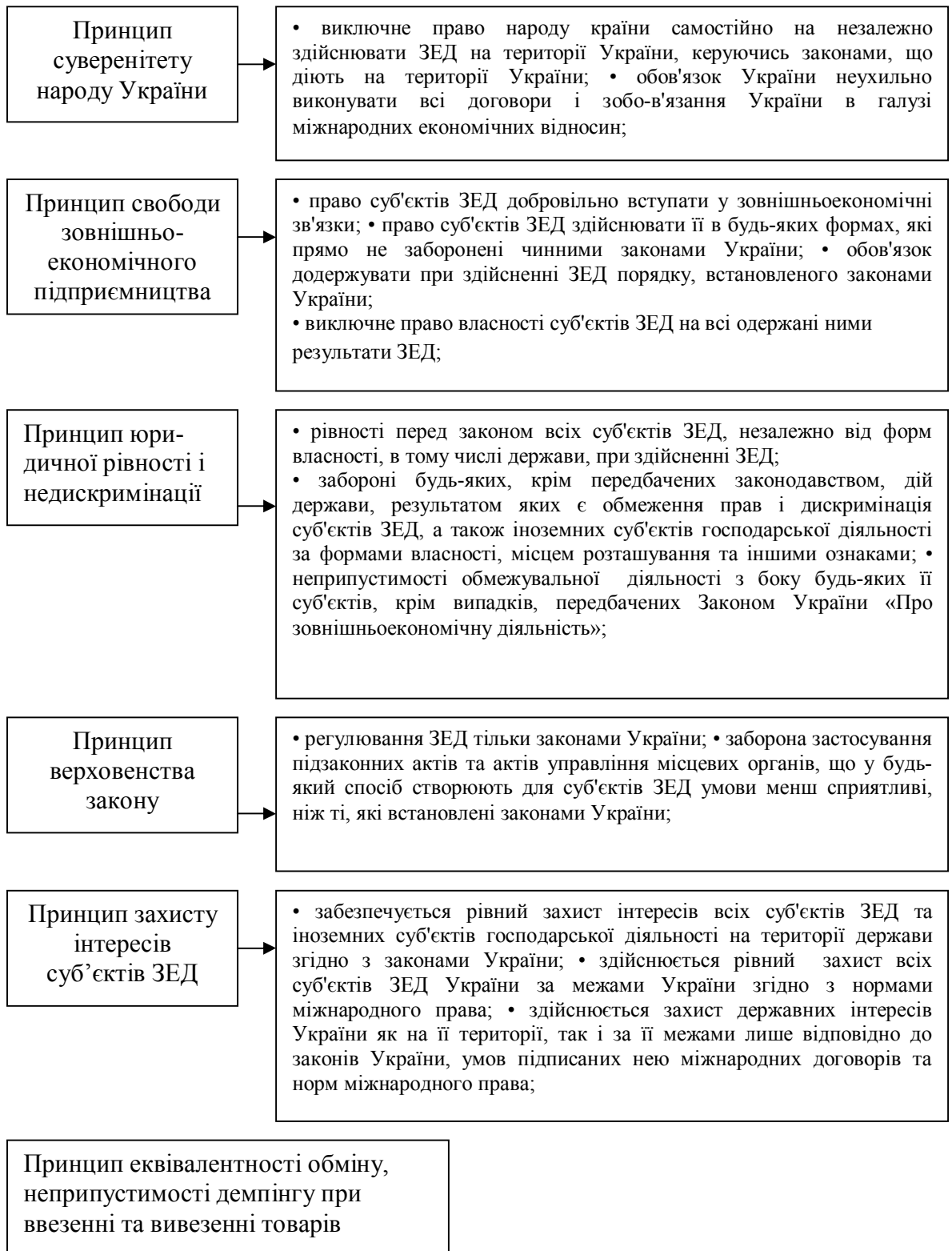
Види зовнішньоекономічної діяльності

Імпорт	Експорт	
надання суб'єктами ЗЕД України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності		міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності
наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі		орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності
кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних та страхових установ на території та за межами України		підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД за межами України
спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами		здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів ЗЕД; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках
операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку		

Джерело: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ (редакція від 03.-8.2012) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

Принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ (редакція від 03.-8.2012) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

Мета та суб'єкти регулювання ЗЕД В Україні

<i>Мета регулювання ЗЕД</i>		
забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;	стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД України	створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн
<i>Суб'єкти регулювання</i>		
Державні органи України, що діють від її імені в межах компетенції	Недержавні органи управління економікою (товарні, фондові, валютні біржі, торговельні палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів)	Самі суб'єкти ЗЕД на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними

Джерело: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ (редакція від 03.-8.2012) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс].
 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

Додаток Г

**Динаміка податкових надходжень в розрізі окремих митних платежів до
бюджету України за 2009-2013 рр. (тис. грн.)**

	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів</i>	73 350 302 081,45	73 350 302 081,45	96 024 959 667,47	101 604 246 300,95	96 543 738 712,46
<i>Податок на додану вартість із імпортованих на територію України робіт, послуг</i>	464 343,33	464 343,33	368 380,84	304 373,57	865 815,16
<i>Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)</i>	4 600 812 584,97	4 600 812 584,97	7 822 056 990,74	9 767 772 988,29	8 946 841 068,46
<i>Спирт</i>	0,00	0,00	0,00	156,77	9 246,66
<i>Лікєро-горілчана продукція</i>	182 739 817,70	182 739 817,70	387 830 761,13	495 764 921,22	739 620 209,34
<i>Виноробна продукція</i>	29 395 468,91	29 395 468,91	63 821 659,78	108 742 869,75	150 824 303,84
<i>Пиво</i>	16 117 080,10	16 117 080,10	25 460 678,11	32 051 311,69	40 396 370,33
<i>Тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції))</i>	432 054 805,13	432 054 805,13	300 958 800,85	351 167 507,66	703 754 680,82
<i>Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обороту з реалізації товару (продукції)</i>	486 232 951,65	486 232 951,65	324 815 291,52	333 081 213,82	223 550 252,62
<i>Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів)</i>	609 789 725,85	609 789 725,85	947 757 145,32	1 131 750 630,52	1 095 385 152,17
<i>Мотоцикли і велосипеди</i>	2 431 937,47	2 431 937,47	4 188 856,65	5 911 282,19	6 983 672,44
<i>Кузови для моторних транспортних засобів</i>	29 908 000,00	29 908 000,00	27 904 531,59	36 212 174,29	53 963 723,28
<i>Скраплений газ</i>			111 959 483,85	142 091 895,38	184 117 271,92
<i>Інші підакцизні товари іноземного виробництва</i>	6 655 362,96	6 655 362,96	21 081 722,23	30 575 811,26	54 671 477,10
<i>Бензин моторний для автомобілів</i>	2 011 835 680,00	2 011 835 680,00	3 836 129 212,54	4 377 556 808,74	3 414 142 938,65
<i>Інші нафтопродукти</i>	793 651 755,20	793 651 755,20	1 770 148 847,17	2 722 866 405,00	2 279 421 769,29
<i>Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції</i>	9 071 895 851,85	9 071 895 851,85	11 774 036 184,42	13 186 515 615,19	13 342 503 209,10

Продовження Додатку Г

Ввізне мито	8 556 410 702,83	8 556 410 702,83	10 462 776 274,79	12 985 787 930,04	13 264 637 624,78
<i>Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності</i>	7 063 872 160,12	7 063 872 160,12	8 123 981 583,01	10 408 359 327,55	10 944 351 720,30
<i>Мито на товари, які ввозяться (пересилаються) громадянами</i>	167 201 047,06	167 201 047,06	190 858 605,40	196 063 200,24	150 969 817,98
<i>Інші збори з імпорту</i>	2 038 774,32	2 038 774,32	1 088 409,99	357 366,81	0,00
<i>Додатковий митний збір за митне оформлення нафтопродуктів, що імпортуються на митну територію України</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами</i>	1 323 262 739,24	1 323 262 739,24	2 146 847 676,39	2 381 008 035,44	2 169 316 086,50
<i>Тимчасова надбавка до діючих ставок ввізного мита на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності</i>	35 877,14	35 877,14	0,00	0,00	0,00
<i>Тимчасова надбавка до діючих ставок ввізного мита на товари, що ввозяться (пересилаються) громадянами</i>	104,95	104,95	0,00	0,00	0,00
Вивізне мито	294 796 063,09	294 796 063,09	1 311 306 184,58	200 770 340,91	77 865 584,32
<i>Мито на товари, що вивозяться суб'єктами підприємницької діяльності</i>	294 796 063,09	294 796 063,09	1 311 306 184,58	200 770 340,91	77 865 584,32
<i>Мито на товари, які вивозяться (пересилаються) громадянами</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	

Джерело: Звіт про виконання Державного бюджету України за 2009-2013 рр. / Державна казначейська служба України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

Показники розрахунку ефективної ставки ПДВ (млн. грн.)

	2009	2010	2011	2012	2013
Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств	602,70	680,20	858,90	950,20	1043,60
Обсяги надходження ПДВ	84,60	86,30	130,10	138,80	128,30
Ефективна ставка ПДВ	14,04	12,69	15,15	14,61	12,29
Стандартна ставка ПДВ	20,00	20,00	20,00	20,00	20,00
Продуктивність ПДВ	70,18	63,44	75,74	73,04	61,47

Математична методика розрахунку прогнозних показників надходження до бюджету ПДВ, акцизного податку та ввізного мита

1. Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів

Переменные: x9, x1

Модель: линейная $Y = a_0 + a_1 * x$

Модель: логарифмическая $Y = a_0 + a_1 * \ln(x)$

Коэфф.	a0	a1
Значение	4,735E4	2,72E4
Ст.ошиб.	7964	5800
Значим.	0,0026	0,0061

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 2,082E9 1 2,082E9

Остаточн 4,733E8 5 9,466E7

Вся 2,556E9 6

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
0,90267 0,81481 0,77777 9729,4 22 0,0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,039E5	1,274E4	3,258E4
9	1,071E5	1,388E4	3,551E4
10	1,1E5	1,516E4	3,878E4
11	1,126E5	1,655E4	4,233E4
12	1,149E5	1,802E4	4,608E4

Модель: степенная $Y = \text{EXP}(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	10,77	0,4012
Ст.ошиб.	0,12	0,08739
Значим.	0	0,0066

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 0,4529 1 0,4529

Остаточн 0,1075 5 0,02149

Вся 0,5604 6

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим
0,89902 0,80824 0,76989 0,1466 21,07 0,0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,098E5	1,378E4	3,525E4
9	1,151E5	1,502E4	3,842E4
10	1,2E5	1,64E4	4,196E4
11	1,247E5	1,79E4	4,579E4
12	1,291E5	1,949E4	4,985E4

2. Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)

Переменные: x9, x3

Модель: линейная $Y = a_0 + a_1 * x$

Коэфф.	a0	a1
Значение	-291,3	1461
Ст.ошиб.	800,3	178,9
Значим.	0,7283	0,0009

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	5,979E7	1	5,979E7
Остаточн	4,483E6	5	8,966E5
Вся	6,427E7	6	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,96449	0,93025	0,9163	946,89	66,68	0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,14E4	1240	3171
9	1,286E4	1351	3456
10	1,432E4	1476	3774
11	1,578E4	1611	4119
12	1,724E4	1753	4484

Модель: степенная $Y = EXP(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	7,212	1,005
Ст.ошиб.	0,1197	0,08716
Значим.	0	0,0003

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	2,842	1	2,842
Остаточн	0,1069	5	0,02138
Вся	2,949	6	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,98171	0,96376	0,95651	0,1462	133	0

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,096E4	1270	3249
9	1,234E4	1384	3540
10	1,372E4	1512	3867
11	1,51E4	1650	4220
12	1,647E4	1796	4595

3. Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності

Переменные: x11, x19

Модель: линейная $Y = a_0 + a_1 * x$

Коэфф.	a0	a1
Значение	4037	933,5
Ст.ошиб.	980,1	219,2
Значим.	0,0097	0,0086

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	2,44E7	1	2,44E7
Остаточн	6,724E6	5	1,345E6
Вся	3,112E7	6	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,88541	0,78395	0,74074	1159,7	18,14	0,0001

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Xпрогн	Yпрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,15E4	1518	3884
9	1,244E4	1655	4232
10	1,337E4	1807	4622
11	1,431E4	1972	5045
12	1,524E4	2147	5492

Модель: степенная $Y = EXP(a_0) * x^{a_1}$

Коэфф.	a0	a1
Значение	8,493	0,3509
Ст.ошиб.	0,1582	0,1152
Значим.	0	0,0284

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	0,3464	1	0,3464
Остаточн	0,1868	5	0,03737
Вся	0,5333	6	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,80601	0,64966	0,57959	0,1933	9,272	0,0006

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Xпрогн	Yпрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,013E4	1815	4641
9	1,055E4	1977	5058
10	1,095E4	2160	5524
11	1,132E4	2357	6029
12	1,167E4	2566	6564

Модель: оптимума $Y = x / (a_0 + a_1 * x + a_2 * x^2)$

Коэфф.	a0	a1	a2
Значение	-6,232E-7	0,000213	-1,795E-5
Ст.ошиб.	3,217E-5	2,253E-5	4,505E-6
Значим.	0,9831	0,0016	0,0173

Источник	Сум.квадр.	Степ.св	Средн.квадр.
Регресс.	1,684E-7	2	8,419E-8
Остаточн	2,728E-8	4	6,82E-9
Вся	1,957E-7	6	

Множеств R	R^2	R^2прив	Ст.ошиб.	F	Значим
0,92767	0,86057	0,790868	2,583E-5	12,34	0,0212

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	1,443E4	1361	3781
9	1,946E4	1483	4120
10	2,991E4	1620	4500
11	6,456E4	1768	4912
12	-4,068E5	1925	5347

4. Мито на товари, які ввозяться (пересилаються) громадянами

Переменные: x11, x20

Модель: линейная $Y = a_0 + a_1 * x$

Модель: оптимума $Y = x / (a_0 + a_1 * x + a_2 * x^2)$

Коэфф. a0 a1 a2

Значение -6,656E-5 0,003267 0,000434

Ст.ошиб. 0,001978 0,001385 0,000277

Значим. 0,9735 0,0774 0,1915

Источник Сум.квадр. Степ.св Средн.квадр.

Регресс. 0,001318 20,0006588

Остаточн 0,0001031 4 2,578E-5

Вся 0,001421 6

Множеств R R^2 R^2прив Ст.ошиб. F Значим

0,96302 0,92741 0,891110,0050778 25,55 0,007

Гипотеза 1: <Регрессионная модель адекватна экспериментальным данным>

Хпрогн	Упрогн	Ст.ошиб	Довер.инт
8	148,6	160,8	446,6
9	139,6	175,2	486,7
10	131,6	191,4	531,6
11	124,5	208,9	580,2
12	118,1	227,4	631,6

Динаміка та розрахунок прогнозних значень надходжень митних платежів до бюджету

Показник	Вид залежності та статистичні оцінки, <i>t</i> - часовий інтервал, рік	Прогнозні значення	
1	2	3	
Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів <i>Маємо позитивну динаміку показника. Темп цього зростання сповільнений (про це свідчить степенева та логарифмічна модель). На мою думку, це зумовлено динамікою обсягів операцій зовнішньо-економічної торгівлі</i>	$y = 47350 + 17200 \ln(t), R = 0,90277$	2014	103900
		2015	107100
		2016	110000
		2017	112600
		2016	114900
	$y = e^{10,77} \cdot t^{0,4012}, R = 0,8990$	2014	109800
		2015	115100
		2016	120000
		2017	124700
		2016	129100
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) <i>Середньорічне зростання 1461 од. Темп зростання сповільнений</i>	$y = -291,3 + 1461t, R = 0,9645$	2014	11400
		2015	12860
		2016	14320
		2017	15780
		2016	17240
	$y = e^{7,212+1,0059t}, R = 0,9817$	2014	10960
		2015	12340
		2016	13720
		2017	15100
		2016	16470
Лікоро-горілчана продукція <i>Середньорічне зростання 114,1 од. або 59,71%</i>	$y = -170,1 + 114,1t, R = 0,93596$	2014	743
		2015	857,1
		2016	971,2
		2017	1085
		2016	1199
	$y = e^{3,339+0,4682t}, R = 0,9409$	2014	1193
		2015	1906
		2016	3044
		2017	4862
		2016	7765
Виноробна продукція <i>Середньорічне зростання 21,41 од. або 43,75%</i>	$y = -26,31 + 21,41t, R = 0,8874$	2014	145
		2015	166,4
		2016	187,8
		2017	209,2
		2016	230,7
	$y = e^{2,288+0,3629t}, R = 0,8637$	2014	179,8
		2015	258,4
		2016	371,4
		2017	534
		2016	767,6

Пиво <i>Середньорічне зростання 6,589 од. або 58,8%</i>	$y = -7911 + 6,589t, R = 0,9783$	2014 44,8 2015 51,39 2016 57,98 2017 64,57 2016 71,16
	$y = e^{0,7723} \cdot t^{1,454}, R = 0,9751$	2014 44,53 2015 52,84 2016 61,59 2017 70,75 2016 80,29
	$y = e^{0,6933+0,4625t}, R = 0,9782$	2014 80,9 2015 128,5 2016 204 2017 324 2016 514,4
Тютюн та тютюнові вироби (за ставкою у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції)) <i>Темп зростання сповільнений</i>	$y = e^{3,743} \cdot t^{1,397}, R = 0,9498$	2014 771,3 2015 909,2 2016 1053,0 2017 1203,0 2016 1359,0
	$y = \frac{1}{-0,00429 + \frac{0,03132}{t}}, R = 0,9800$	2014 871,3 2015 919,2 2016 1033,0 2017 1103,0 2016 1249,0
Тютюн та тютюнові вироби за ставкою у процентах до обороту з реалізації товару (продукції) <i>Темп зростання сповільнений</i>	$y = e^{4,29843} \cdot t^{0,8901}, R = 0,8851$	2014 468,2 2015 520,0 2016 571,1 2017 621,7 2016 671,7
Транспортні засоби (крім мотоциклів і велосипедів) <i>Середньорічне зростання 176,3 од. або 36,18%</i>	$y = -46,94 + 176,3t, R = 0,9582$	2014 1364 2015 1540 2016 1716 2017 1893 2016 2069
	$y = e^{5,144} \cdot t^{0,9498}, R = 0,9374$	2014 1235 2015 1381 2016 1527 2017 1671 2016 1815
	$y = e^{5,065+0,3088t}, R = 0,9614$	2014 1874 2015 2552 2016 3476 2017 4733 2016 6446

Мотоцикли і велосипеди <i>Середньорічне зростання</i> <i>0,7124 од.</i>	$y = 1,104 + 0,7124t, R = 0,7988$		
Кузови для моторних транспортних засобів <i>Темп зростання</i> <i>сповільноспадний</i>	$y = \frac{1}{12,29 + \frac{124,5}{t}}, R = 0,9336$	2014 2015 2016 2017 2016	27,85 26,12 24,74 23,61 22,66
Інші підакцизні товари іноземного виробництва <i>Середньорічне зростання</i> <i>7,908 од. або 64,93 %</i>	$y = -13,92 + 7,908t, R = 0,8788$	2014 2015 2016 2017 2016	49,34 57,25 65,16 73,07 80,98
	$y = e^{0,2422+0,5004t}, R = 0,8213$	2014 2015 2016 2017 2016	69,76 115,1 189,8 313 516,2
Бензин моторний для автомобілів <i>Середньорічне зростання</i> <i>618,8 од</i> <i>Темп зростання</i> <i>сповільнений</i>	$y = -29,07 + 618,8t, R = 0,9142$	2014 2015 2016 2017 2016	4922 5540 6159 6778 7397
	$y = e^{6,221} \cdot t^{1,12}, R = 0,9737$	2014 2015 2016 2017 2016	5172 5901 6641 7389 8146
Інші нафтопродукти <i>Середньорічне зростання</i> <i>370,8 од або 33,78 %</i>	$y = -122,3 + 370,8t, R = 0,9014$	2014 2015 2016 2017 2016	2844 3215 3586 3956 4327
	$y = e^{5,862+0,291t}, R = 0,9375$	2014 2015 2016 2017 2016	3603 4820 6447 8624 11540
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції <i>Сповільнене зростання</i>	$y = \frac{t}{-1,446 \cdot 10^{-6} + 0,148 \cdot 10^{-3}t - 1,44 \cdot 10^{-5}t^2}, R = 0,8930$	2014 2015 2016 2017 2016	16230 19420 24160 31970 47260
Мито на товари, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності <i>Середньорічне зростання</i> <i>933,5 од.</i>	$y = 4037 + 933,5t, R = 0,8854$	2014 2015 2016 2017 2016	11500 12440 13370 14310 15240

Темп зростання сповільноспадний	$y = e^{8,493} \cdot t^{0,3509}, R = 0,8060$	2014 2015 2016 2017 2016	10130 10550 10950 11320 11670
	$y = \frac{t}{-6,232 \cdot 10^{-7} + 0,213 \cdot 10^{-3}t + 1,795 \cdot 10^{-5}t^2}, R = 0,9277$	2014 2015 2016 2017 2016	14430 19460 29910 64560 70680
Мито на товари, які ввозяться (пересилаються) громадянами <i>Спад обсягів</i>	$y = \frac{t}{-6,656 \cdot 10^{-5} + 0,32671 \cdot 10^{-3}t + 0,4341 \cdot 10^{-3}t^2}, R = 0,9630$	2014 2015 2016 2017 2016	148,6 139,6 131,6 124,5 118,1
Інші збори з імпорту <i>Середньорічний спад - 0,5449 од. або 31,89 %</i>	$y = 3,836 - 0,5449t, R = 0,8247$		
	$y = e^{1,772 - 0,3845t}, R = 0,8647$	2014 2015 2016 2017 2016	0,3985 0,2713 0,1847 0,1257 0,0856
	$y = \frac{t}{0,1191 - 2,012t + 0,7236t^2}, R = 0,9439$	2014 2015 2016 2017 2016	0,3257 0,2637 0,2215 0,191 0,1678
Мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{1}{1359 + \frac{2769}{t}}, R = 0,7783$	2014 2015 2016 2017 2016	1705 1667 1636 1611 1590
Вивізне мито <i>Суттєве зменшення обсягів</i>	$y = \frac{t}{0,6624 \cdot 10^{-3} + 7,529 \cdot 10^{-3}t + 2,506 \cdot 10^{-3}t^2}, R = 0,8975$	2014 2015 2016 2017 2016	79,36 66,23 56,83 49,76 44,25
Мито на товари, що вивозяться суб'єктами підприємницької діяльності			

Характеристика основних компонент шкали Рябцева (шкали оцінки міри структурних відмінностей за критерієм IR)

Інтервали значень критерію	Характеристика міри структурних відмінностей
до 0,030	Тотожність структур
0,031 – 0,070	Дуже низький рівень структурних відмінностей
0,071 – 0,150	Низький рівень відмінностей
0,151 – 0,300	Суттєвий рівень відмінностей
0,301 – 0,500	Значний рівень відмінностей
0,501 – 0,700	Дуже значний рівень відмінностей
0,701 – 0,900	Протилежний тип структур
0,901 і більше	Повна протилежність структур
<p>Нормовані та інтегральні показники структурних зрушень є характеристикою суттєвості структурних зрушень. Така оцінка необхідною, оскільки для характеристики динаміки структури сукупності розрахунок коефіцієнтів варіації неможливий: середнє арифметичне абсолютних приростів питної води дорівнює 0, а середнє арифметичне коефіцієнта зростання питомої ваги становить 1. Відповідно нормовані показники зведеної оцінки структурних зрушень, що змінюються в межах від 0 до 1, характеризують значимість швидкості та інтенсивності змін у складі сукупності»</p>	

Характеристика європейських митних прототипів

ЄВРОПЕЙСЬКІ МИТНІ ПРОТОТИПИ
Стратегічні цілі і ключові показники їх досягнення:
<p>Мета 1: Законодавство</p> <p>Мета 2: Сприяння торгівлі та взаємовідносини з бізнесом / Безпека ланцюга постачання</p> <p>Завдання:</p> <p>2.1. Сприяння торгівлі та взаємовідносинам з бізнесом.</p> <p>2.2. Забезпечення безпеки ланцюга постачання.</p> <p>2.3. Управління ризиками.</p> <p>2.4. Аудит і постаудитконтроль.</p> <p>2.5. Митне співробітництво.</p> <p>2.6. Зв'язки з громадськістю та комунікації.</p> <p>Мета 3: Збирання платежів / Удосконалення механізму реалізації фіскальної складової діяльності митних органів</p> <p>Мета 4: Розслідування та правоохоронна діяльність</p> <p>Мета 5: Створення ефективного механізму управління діяльністю митної служби</p> <p>Завдання:</p> <p>5.1. Організація і управління.</p> <p>5.2. Управління людськими ресурсами.</p> <p>5.3. Митна етика.</p> <p>5.4. Навчання.</p> <p>5.5. Внутрішній аудит.</p> <p>Мета 6: Організація митного контролю та митного оформлення</p> <p>Завдання:</p> <p>6.1. Митний контроль на кордоні та в межах країни.</p> <p>6.2. Транзит і переміщення товарів.</p> <p>6.3. Оцінка митної вартості.</p> <p>Мета 7: Створення / розвиток досконалої митної інфраструктури</p> <p>Завдання:</p> <p>7.1. Інфраструктура та обладнання.</p> <p>7.2. Інформаційні та комунікаційні технології.</p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розмаинский, И. В. История экономического анализа на Западе : текст лекций [Текст] / И. В. Розмаинский, К. А. Холодилин. – СПб. : Отдел оперативной полиграфии НИУ ВШЭ – Санкт-Петербург, 2012. – 216 с.
2. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
3. Ricardo, D. On the Principles of Political Economy and Taxation [Text] / D. Ricardo. – Third Edition. – London : J.M. Dent 1821. – 292 p.
4. Милль, Д. С. Основы политической экономии [Текст] : в 2 т. / Д. С. Миль ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1980. – Т. 1. – 495 с.
5. Шкурупій, О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [Текст] : навч. посіб. / О. В. Шкурупій, В. В Гончаренко, І. А. Артеменко [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
6. Амеліна, І. В. Міжнародні економічні відносини [Текст] : навч. посіб. / І. В Амеліна, Т. Л. Попова, С. В. Владимиров. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 256 с.
7. Кириченко, О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності [Текст] : навч. посіб. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2002. – 384с.
8. Дідківська, Л. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посіб. / Л. Дідківська, Л. Головка. – [5-те вид.]. – К. : Знання, 2006. – 231 с. – Із змісту : С. 151-152.
9. Швайка, Л. А. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посіб. / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с. – Із змісту : С. 315.
10. Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. М. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
11. Васюренко, В. О. Теоретичні узагальнення щодо розуміння сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» [Текст] /

- В. О. Васюренко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 2. – С. 220-226.
12. Економічна енциклопедія [Текст] : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр «Академія», 2006. – Т.2. – 848 с.
 13. Бурмистров, В. Н. Внешняя торговля Российской Федерации [Текст] / В. Н. Бурмистров, К. В. Холопов. – М. : Юристъ, 2001. – 384 с.
 14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (ред. від 05.08.2012) [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page10>
 15. Гребельник, О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с. – Из змісту : С. 644-645.
 16. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ (редакція від 03.-8.2012) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
 17. Багрова, І. В. Міжнародна економічна діяльність України [Текст] : навч. посіб. / І. В. Багрова, О.О. Гетьман, В. Є. Власюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 384 с.
 18. Вареник, В. М. Політика управління грошовими потоками в економіці України [Текст] / В. М. Вареник // Академічний огляд. – 2014. – № 1. – С. 32-40.
 19. Голуб, В. М. Проблеми механізму регулювання та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Текст] / В. М. Голуб // Чернігівський науковий часопис. Сер. 1 : Економіка і управління. – 2012. – № 1 (3). – С. 162-167.
 20. Крупка, І. М. Порівняльний аналіз основних інструментів зовнішньоторговельної політики в умовах глобалізації [Текст] /

- I. М. Крупка // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 335-351.
21. Пати́ка, Н. І. Податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності та його вплив на захист інтересів вітчизняних виробників [Текст] / Н. І. Пати́ка // Європейські перспективи. – 2011. – № 2, ч. 2. – С. 26-31.
22. Keynes, J. M. General Theory of Employment, Interest and Money [Text] / J. M. Keynes // Collected Writings of John Maynard Keynes. – London : Macmillari, 1936. –Vol. VII.
23. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс] / ред. від 03.08. 2014 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
24. Ліпіхі́на, Т. Д. Оподаткування експортно-імпорتنних операцій в Україні [Текст] / Т. Д. Ліпіхі́на. – К. : КНЕУ, 2008.
25. Крисоватий, А. І. Фіскальна політика та податкове регулювання в країнах Європейського Союзу [Текст] / А. І. Крисоватий, С. І. Юрій // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2001. – Вип. 18, ч.2 – С. 88-94.
26. Васи́лик, О. Д. Державні фінанси України [Текст] : навч. посіб. / О. Д. Васи́лик, К. В. Павлюк. – К. : Вища школа, 2007. – 383 с.
27. Сутормі́на, В. М. Держава, податки, бізнес [Текст] / В. М. Сутормі́на, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко. – К. : Либідь, 1992.
28. Глобальний конкурентний простір [Текст] : монографія / О. Г. Білорус [та ін.] ; кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2007. – Із змісту : Пахомов, Ю. Н. Глобальная модернизация и институциональное обустройство экономики как главное предисловие ее конкурентоспособного качественного роста / Ю. Н. Пахомов – С. 318-334.
29. Ліпіхі́на, Т. Д. Оподаткування експортно-імпорتنних операцій в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Текст] :

автореф. дис. канд. екон. наук : 08.05.01 / Т. Д. Ліпихіна ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2002. – 20 с.

30. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій [Текст] : навч. посіб. / під ред. Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурова. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2010. – 492 с.
31. Іванов, Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання [Текст] / Ю. Б. Іванов // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 36-43.
32. Майбуров, І. А. Теория и история налогообложения [Текст] / І. А. Майбуров. – Москва : Юнити-Дана, 2011. – 422 с.
33. Іванов, Ю. Б. Современные проблемы налоговой политики [Текст] / Ю. Б. Іванов, А. Н. Тищенко. – Х. :ИД «ИНЖЕК»2006. – С. 238.
34. Гребельник, О. П. Місце і роль митних платежів у системі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємств [Текст] / О. П. Гребельник // Освіта, менеджмент і бізнес: світовий вимір. – 2011. – № 2. – С. 4-8. – Из змісту : С. 7.
35. Озеров, І. Х. Основы финансовой науки [Текст] : курс лекцій, читанный въ Московскомъ Университетѣ / Озеров І.Х. – М. : Типо-литографія Г. І. Простакова. Балчугъ, д. Симонова монастыря, 1905. –Вып. 1-й : Ученія объ обыкновенныхъ доходах. – 352 с. – (Изданіе исключительно для слушателей).
36. Васильєва, С. І. Зовнішньоекономічна діяльність на підприємстві [Текст] / С. І. Васильєва, М. І. Зав'ялова // Молодий вчений. – 2014. – № 5 (08). – С. 70-73.
37. Кредісов, А. І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю [Текст] / А. І. Кредісов. – К., 2006. – 448 с.
38. Прокопенко, В. В. Митні платежі в Україні: зміст, особливості [Текст] / В. В. Прокопенко, Д. В. Козлова // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 55-56.

39. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page2>
40. Закон України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 р. № 584-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/584-18>
41. Додін, Є. В. Міжнародне співробітництво з питань митної справи [Текст] : навч. посіб. / Є. В. Додін, В. В. Серафимов. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2012. – 176 с.
42. Іванов, Ю. Б. Податкова система [Текст] : підручник / Ю. Б. Іванов, А. І Крисоватий, О. М Десятнюк. – К. : Атіка, 2006. – 920 с.
43. Митна політика та митна безпека України [Текст] : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 338 с.
44. Формування системи митного аудиту в Україні [Текст] : монографія / О. М. Вакульчик, І. Г. Бережнюк, П. В. Пашко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Вакульчик. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. – 208 с.
45. Білецький, А. А. Параметри оцінки ефективності митного регулювання в умовах реалізації пріоритетів національного розвитку [Текст] / А. А. Білецький // Наука молода. – 2009. – №. 4 (40). – С. 111-118.
46. Гуцул, І. А. Фіскальне та регулююче значення митних платежів [Текст] / І. А. Гуцул // Напрями підвищення конкурентоспроможності податкової політики в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. круглого столу. – Ірпінь : Нац. ун-т. ДПС України, 2012. – С. 45-48.
47. Гуцул, І. А. Теоретичні засади зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / І. А. Гуцул // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 67-71.
48. Гуцул, І. А. Роль митних органів у формуванні доходів бюджету [Текст] / І. А. Гуцул // Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць. – Київ : ТОВ «ДКС центр», 2012. – С. 156-157.

49. Гуцул, І. А. Вплив інтеграційних процесів на міжнародну торгівлю послугами [Текст] / І. А. Гуцул, А. І. Крисоватий // Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств. Концептуальні основи і нормативно-правова база стратегічного розвитку національної економіки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [Донецьк, 15-17 листоп. 2012 р.]. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т.1. – С. 39-41.
50. Гуцул, І. А. Зовнішньоторговельна політика в контексті членства України в Світовій організації торгівлі [Текст] / І. А. Гуцул // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доп. Десятої Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених [Тернопіль, 21-23 лют. 2013 р.] : у 2-х ч. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – Ч. 2. – С. 46-48.
51. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
52. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2010 року [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147457>
53. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2011 року [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147453>
54. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2012 року [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147449>
55. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2013 року [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=185635>

56. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2013 року [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666>
57. Крисоватий, А. І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори [Текст] : монографія / А. І. Крисоватий, В. А. Валігура. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
58. Молдован, О. О. Напрями та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ [Електронний ресурс] / О. О. Молдован. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/247/>
59. Валігура, В. А. Вектори підвищення рівня використання та розширення бази оподаткування ПДВ в Україні [Електронний ресурс] / В.А.Валігура.Режимдоступу:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1950>
60. Горин, В. Проблеми підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість [Текст] / В. Горин // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 2(41). – С. 118-126.
61. Сідельникова, Л. П. Роль Податку на додану вартість у забезпеченні фінансування державних видатків [Текст] / Л. П. Сідельникова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 2 (14) – С. 148-153.
62. Рева, Т. М. ПДВ: ефективність і проблеми справляння [Текст] / Т. М. Рева, К. Ф. Ковальчук // Вісник Академії митної служби України. – Дніпропетровськ, 2009. – № 1. – С. 124-130.
63. Ярема Б. П. Оцінка економічної ефективності податку на додану вартість в Україні [Електронний ресурс] / Б. П. Ярема, Я. Р. Ярема. – Режим доступу : http://lukyanenko.at.ua/_ld/4/462_____.pdf
64. Пислиця, А. В. Ефективність акцизного оподаткування в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / А. В. Пислиця ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2012. – 20 с

65. Коротун, В. І. Державне регулювання ринку підакцизних товарів в умовах дії Податкового кодексу України [Текст] / В. І. Коротун // Вісник Донецького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 104-108.
66. Луцик, А. І. Проблематика та перспективи розвитку специфічного акцизного оподаткування в Україні [Текст] / А. І. Луцик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : «Економіка». – 2010. – Вип. 15, № 2 (41). – С. 37-44.
67. Макаренко, В. В. Фіскальна ефективність акцизного оподаткування в Україні [Текст] / В. В. Макаренко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2012. – № 3 (55). – С. 305-310.
68. Мельник, В. М. Сучасна податкова політика у країнах ЄС-15 [Текст] / В. М. Мельник, Т. В. Кошук // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 73-85.
69. Бережнюк, І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти [Текст] : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 453 с.
70. Архірейська, Н. В. Аналіз підходів до оцінювання ефективності митної справи [Електронний ресурс] / Н. В. Архірейська. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3176>
71. Динаміка наповнення держбюджету за основними платежами [Електронний ресурс] // Державна фіскальна служба України. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/data/files/10866.pdf>
72. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] / за ред. д.е.н. проф. Т. М. Мельника // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – 2011. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>
73. У 2013 негативне сальдо зовнішньої торгівлі становило 13,7 мільярда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2014/02/14/420005/>

74. Експортно-імпортні показники України : підсумки 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dzi.gov.ua>
75. Зовнішня торгівля України-2013. Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/ua/business/1366841-zovnishnya-torgivlya-ukrayini-2013-infografika>
76. Аналіз соціально-економічних наслідків членства України в СОТ після трьох років членства: очікування та реалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua>
77. Підгірна, В. Н. Формування торговельно-економічних відносин України та Румунії в умовах членства в СОТ [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / В. Н. Підгірна ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2012. – 20 с.
78. Зінчук, Т.О. Аналіз методик визначення оптимальної ставки експортного мита на насіння соняшнику в контексті взаємовідносин між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Т. О. Зінчук, О. М. Романчук, Т. В. Усюк. – Режим доступу : http://www.znau.edu.ua/visnik/2012_2_2/41.pdf
79. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та про ставки вивізного (експортного) мита на деякі види зернових культур» від 19.05.2011 р. № 3387-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3387-17>
80. Рада скасувала мито на експорт пшениці та кукурудзи, але ввела на сою та соняшникову олію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.dt.ua/ECONOMICS/rada_zakonodavcho_pochala_skasuvannya_eksportnih_mit_na_zerno-89170.html
81. Юринець, О. В. Тенденції та перспективи розвитку автомобілебудівної галузі України у після кризовий період [Електронний ресурс] / О. В. Юринець, О. Я. Марущак. – Режим доступу : <http://vlp.com.ua/node/11076>
82. Про ставки мита у 2013 році : лист ДМСУ від 21.12.2012 р. № 11.1/1.2-16/14253-ЕП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-stavki-mita-u-2013-roci-doc126759.html>

83. Членство України в СОТ: інституційні та економічні наслідки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua>
84. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні [Текст] / за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2013. – 28 с.
85. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>
86. Хомутенко, В. Політика гармонізації оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / В. Хомутенко, І. Луценко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – Вип. 5-1. – С. 211-219.
87. Фомін, І. С. Особливості позиції України щодо вступу до СОТ держав-учасниць митного союзу ЄВРАЗЕС / І. С Фомін [Текст] // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 388 с.
88. Перспективи взаємовідносин України і Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації [Текст] : аналітична доповідь / А. В. Єрмолаєв, І. В. Клименко, Я. А. Жаліло, Н. Є. Пелагеша [та ін.] ; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.
89. Економічна складова Угоди Про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files//Projects/2013/EU_Ukraine/Economic_red.pdf
90. Контроль над тютюном в Україні. Національний звіт. – К., 2009. – 128 с.
91. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm
92. Burakovsky, I. Economic Integration and Security in the Post-Soviet Space (2003) [Text] // Swords and Sustenance: The Economics of Security in Belarus and Ukraine. Edited by Robert Legvold and Celeste A. Wallander

93. Freinkman, L. Trade Performance and Regional Integration of the CIS Countries (2004) [Text] / L. Freinkman, E. Polyakov, C. Revenco // Policy Research Working. – Washington, DC: World Bank. – Paper 38.
94. Правові наслідки для України укладення Договору про зону вільної торгівлі в межах СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3720/>
95. Вибір торговельної політики України: плюси та мінуси різних опцій регіональної інтеграції [Електронний ресурс] : аналітична доповідь. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_05/trade_pros_and_cons_2011-12-08_ukr.pdf
96. Кравченко, В. В. Російсько-українська криза 2014 рік: причини, характер, наслідки [Електронний ресурс] / В. В. Кравченко. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/>
97. Мовчан, Вероніка «Податок на імпорт створює бар'єри для західних партнерів України»[Електронний ресурс] / Вероніка Мовчан. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/ua/institute/mass_media/?pid=4753
98. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua/>
99. The Prospect of Deep Free Trade Between the European Union and Ukraine [Text] // Report prepared by Centre for European Policy Studies (CEPS). – Brussels : Institut fur Weltwirtschaft (IFW), Kiel ; International Centre for Policy Studies (ICPS), Kyiv.
100. Global Analysis Report for the EU-Ukraine TSIA [Text] // Ref: TRADE06/D01. Concept Global Analysis Report prepared by ECORYS and CASE CASE (2007).
101. Гуцул, І. А. Податкове стимулювання інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації економіки [Текст] / І. А. Гуцул // Світ фінансів. – 2013. – № 1. – С. 45-52.

102. Гуцул, І. А. Наслідки вступу України до Світової Організації Торгівлі [Текст] / І. А. Гуцул // Соціально-економічні перспективи розвитку України в ХХІ столітті : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. [Тернопіль, 15 листоп. 2013 р.]. – Тернопіль : Вектор, 2013. – С. 36-39.
103. Гуцул, І. А. Сучасний стан та тенденції надходження митних платежів до бюджету України [Текст] / І. А. Гуцул // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес / редкол. : Д. О. Мельничук. – К. : ВЦ НУБіП України, 2013. – Вип. 181, ч. 3. – С. 84-89.
104. Гуцул, І. А. Митні та податкові регулятори зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / Ф. П. Ткачик, І. А. Гуцул // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2013. – Вип. 12. – С. 132-136.
105. Гуцул, І. А. Прагматика використання митного інструментарію регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах участі економіки України в світовому господарстві [Текст] / І. А. Гуцул // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2014. – Т. 19, вип. 2/5. – С. 182-185.
106. Математична статистика [Текст] : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.
107. Івашук, О. Т. Методи економетричного аналізу даних у системі STADIA [Текст] / О. Т. Івашук, О. П. Кулаїчев. – Тернопіль, 2001. – 151с.
108. Мала гірничча енциклопедія [Текст] : в 3-х т. / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк : Донбас, 2004. – 215 с.
109. Поликарпова, М. Г. Статистический анализ диверсификации интеграционной активности [Текст] / М. Г. Поликарпова // Молодой ученый. – 2013. – № 10. – С. 377-379.

110. Алимova, О. О. Експортний потенціал України: проблеми та перспективи реалізації [Електронний ресурс] / О.О. Алимova. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=556>
111. Дрига, А. Непрямі податки в системі регулювання суспільного добробуту [Текст] / А. Дрига, І. Лютий // Науковий вісник : зб. наук. праць Академії ДПС України. – Ірпінь, 2002. – № 1 (15). – С. 66-73.
112. Пісьмаченко, Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю [Текст] : автореф. дис ... д-ра наук з державного управління : 25.00.02 / Людмила Миколаївна Пісьмаченко. – Київ : Б.в., 2008 . – 36 с.
113. Гутник, В. Модели социально-экономического развития стран Западной Европы [Текст] / В. Гутник // Общество и экономика. – 2000. – № 2. – С. 92-98.
114. Леонов, Р. Роль государственных экспортных агентств в финансировании развивающихся стран [Текст] / Р. Леонов // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 1. – С. 105-108.
115. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран [Текст] : учеб. для вузов / Е. Ф. Авдокушин, А. В. Бойченко, В. Ф. Железова, В. А. Зубенко ; под ред. В. П. Колесова, М. Н. Осьямова. – [3-е изд.]. – М. : ФЛИНТА; Моск. психол.-соц. ин-т, 2001. – 479 с.
116. Міжнародна економіка в питаннях та відповідях [Текст] : навч. посіб. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 676 с.
117. Филина, А. И. Методы регулирования международной торговли [Текст] / А. И. Филина // Бізнес інформ. – 2000. – № 5 (273). – С. 32-33.
118. Enterprise Surveys [Electronic resource] // International Finance Corporation, The World Bank. – Access mode : <http://www.enterprisesurveys.org/>
119. Бутусов, Ю. Реформа митниці в Грузії і в Україні: п'ять розбіжностей [Електронний ресурс] / Ю. Бутусов // Дзеркало тижня. – 2010. – № 27 (17 липня). – Режим доступу :

http://dt.ua/POLITICS/reforma_mitnitsi_v_gruziyi_i_v_ukrayini_pyat_rozbiz_hnostey-60768.html

120. Зубрицький, А. І. Реформи фінансової системи Грузії: позитивний досвід для України [Електронний ресурс] / А. І. Зубрицький // Бюджетно-податкова реформа як каталізатор соціально-економічного розвитку в Україні : матеріали наук.-практ. Інтернет конф. – Режим доступу : http://ndi-fp.asta.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=209:2012-07-06-07-56-02&catid=13:-3-&Itemid=128
121. Приймаченко, Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами [Текст] : монографія / Д. В. Приймаченко. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. – 332 с.
122. Лукьяненко, Е. В. Налоговое регулирование международной торговли товарами [Текст] / Е. В. Лукьяненко. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2008. – 112 с.
123. Вітер, Д. В. Правові засади реалізації митної стратегії ЄС: у контексті зовнішньоторговельної політики [Електронний ресурс] / Д. В. Вітер. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../Viter.pdf.
124. Зіньковський, С. В. Перспективи інтеграції України до Євросоюзу на сучасному етапі розвитку [Текст] / С. В. Зіньковський // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 5. – С. 40-43.
125. Гуцаленко, О. О. Економічна інтеграція та митна політика Польщі [Електронний ресурс] / О. О. Гуцаленко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2010. – Вип. 71, ч. 2. – Режим доступу : <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1580#>
126. Інформація щодо змін у податковій, митно-тарифній політиці Республіки Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrexport.gov.ua/ukr/pravovi_pitannja/pol/330.html
127. Бочаров, С. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.) [Текст] / С. Бочаров // Журнал «Схід». – 2008. – № 4. – С. 88.

128. Kalizuk, E. Trade policy and regulation: lessons from Poland's accession to the European Union [Text] / E. Kalizuk // International Journal of Public policy. – 2009. – Vol. 4, № 1-2. – P. 135-158.
129. Бережнюк, І. Г. Реформування митної системи Польщі [Текст] / І. Г. Бережнюк // Вісник Академії митної служби України. – 2009. – № 2. – С. 20-30.
130. Бережнюк, І. Г. Розвиток системи митного регулювання України в умовах розширення міжнародного співробітництва [Текст] : автореф. дис ... д-ра екон. наук : 08.00.02 / Іван Григорович Бережнюк . – К. : Б.в., 2010 . – 32 с.
131. Таранова, С. В. Особливості функціонування митної служби США [Електронний ресурс] / С. В. Таранова // Публічне адміністрування: теорія та практика : електронний зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 1(3). – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/Patp/2010_1/10tsvmss.pdf
132. Офіційний сайт інтеграційного об'єднання НАФТА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naftanow.org>
133. Гармонізована система найменування та кодифікації товарів (HTS – Harmonized Tariff Shedule) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usitc.gov/publications/docs/tata/hts/bychapter/1400htsa.pdf>
134. Погорлецкий, А. И. Экономика зарубежных стран [Текст] : учебник / А. И. Погорлецкий. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 492 с.
135. Мельник, П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці [Текст] / П. В. Мельник. – Ірпінь : Академія ДПСУ, 2012. – 362 с.
136. Попова, Л. В. Налоговые системы зарубежных стран [Текст] : учеб.-метод. пособ. / Л. В. Попова, И. А. Дрожжина, Б. Г. Маслов. – М. : Дело и Сервис, 2011. – 432 с.
137. Андрущенко, В. Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання) [Текст] / В. Л. Андрущенко, В. М. Мельник – Ірпінь : Національний університет державної податкової служби України, 2006. – 210 с.

138. Пісьмаченко, Л. М. Досвід державного регулювання зовнішніх економічних відносин у країнах із розвинутою ринковою економікою [Електронний ресурс] / Л. М. Пісьмаченко. – Режим доступу : <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/5/02.pdf>
139. Новікова, К. І. Перспективні напрямки розвитку митно-тарифного регулювання в Україні [Текст] / К. І. Новікова // Держава і регіони. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 141-145.
140. Даньков, І. Визначення митної вартості товарів: теорія і практика [Електронний ресурс] / І. Даньков. – Режим доступу : https://www.pwc.com/ua/uk/publications/assets/Final_Customs_valuation_UKR.pdf
141. За 6 місяців попереднє електронне митне декларування зросло у понад 1,5 тис. разів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246848769&cat_id=244277212
142. Особливості здійснення митних формальностей за попередньою митною декларацією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://golovbukh.ua/news/osoblivosti_zdijsnennja_mitnikh_formalnostej_za_poperednoju_mitnoju_deklaratsiyeju/
143. Реформування податкової системи України: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Ф. О. Ярошенко [та ін.], за ред. М. Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, 2011. – 656 с.
144. Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 31.03.2014 р. № 1166-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>
145. В уряді пояснили, чим зумовлене введення 7% податку на імпорту ліків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1324058-v-uryadi-poyasnili-chim-zumovlene-vvedennya-7-podatku-na-import-likiv>

146. Назаров, Д. Бюджетне відшкодування ПДВ при здійсненні експортно-імпортних операцій підприємств хімічної промисловості [Текст] / Д. Назаров // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 3 (42). – С. 90-96.
147. Система звільнень від мита: комплексне порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України законодавству ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CCwQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.minjust.gov.ua%2Ffile%2F24948&ei=oHpRVNyqK-НІуАОux4L4Cw&usg=AFQjCNFP2lkiL-9FKIfBhGirnvsvyEnrYtg&sig2=skh_qN6RST172JVWrBcVeQ&bvm=bv.78597519,d.bGQ
148. Білецький, А. А. Фіскальний та регулюючий потенціал функціонування митної служби України в умовах відкритої економіки [Текст] : автореф. дис ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Альфред Альфредович Білецький. – Ірпінь : Б.в., 2010. – 19 с.
149. Івашина, О. Ф. Інституціоналізація економічного розвитку: монографія [Текст]/ О. Ф. Івашина. – Дніпропетровськ : Наука та освіта, 2009. – 284 с.
150. Осадча, Н. В. Методи формування регуляторного митного режиму в умовах процесів глобалізаційних [Електронний ресурс] / Н. В. Осадча. – Режим доступу : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23168/21-Osadcha.pdf?sequence=1>
151. Міщенко, І. В. Новели інституту митного режиму в контексті реформування митного законодавства [Електронний ресурс] / І. В. Міщенко. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Apip/2012_2/73-77.pdf

152. Закон України «Про Комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках» від 07.02.2002 р. № 3022-III [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3022-14>
153. Крупка, І. М. Фінансовий ринок України та міжнародні фінансові потоки [Текст] / І. М. Крупка // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 104-116.
154. Ткачик, Ф. П. Державна інвестиційна політика та її вплив на розвиток економіки регіону [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / Ф. П. Ткачик. – Ірпінь : НУДПСУ, 2013. – 20 с.
155. Гуцул, І. А. Удосконалення митного регулювання в Україні [Текст] / І. А. Гуцул // Materiály IX mezinárodní vědecko – praktická konference " Věda a vznik – 2012/2013". – Díl 2. Ekonomické vědy : Praha. Publishing House „Education and Science” s.r.o. – 64 s.
156. Гуцул, І. А. Напрями підвищення ефективності співпраці України та СОТ [Текст] / І. А. Гуцул // Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. [12-13 квіт. 2013 р.] : в 2 ч. – Ірпінь : ВЦ НУДПСУ, 2013. – Ч. 1. – С. 37-38.
157. Гуцул, І. А. Зарубіжний досвід митного регулювання та можливості його застосування в Україні [Текст] / І. А. Гуцул // Економіка, фінанси та менеджмент: проблеми та шляхи розвитку : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. [Сімферополь, 22-23 берез. 2013 р.] : у 2-х ч. – Сімферополь : НО «Economics», 2013. – Ч. 2. – С. 82-84.
158. Гуцул, І. А. Прагматизм зовнішньоекономічних відносин Великобританії та України [Текст] / І. А. Гуцул // Економіст. – № 5. – С. 39-41.

УКРАЇНА
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ

вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58010, тел./факс: (0372) 55-31-94, тел. 55-30-17,
 E-mail: obl24@minfin.gov.ua ЄДРПОУ 02317304

26.08.2014 № 06-17/795

На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
здобувача кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету
Гуцул Інни Анатоліївни
«Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: фіскальні ефекти та
регулюючий потенціал»

Проведені дослідження фіскально-регулюючого аспекту узгодження інтересів держави, платників податків та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є дуже актуальними в сучасних умовах реформування фіскальних органів України.

Зокрема, рекомендації аспіранта щодо удосконалення механізму митного регулювання через гнучке застосування митного тарифу і методів визначення митної вартості для різних режимів ЗЕД; покращення рівня реалізації митно-тарифних та нетарифних методів регулювання інвестиційно-інноваційних процесів; оптимізації системи оподаткування експортно-імпорتنих операцій, в т.ч. за рахунок дієвих процедур відшкодування ПДВ; а також забезпечення прозорості процедур інформування платників податків і учасників зовнішньоекономічної діяльності про специфіку застосування базисів фіскального законодавства були використанні департаментом фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації при підготовці пропозицій щодо внесення змін до Митного та Податкового кодексів України.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету.

Директор Департаменту фінансів
Чернівецької обласної
державної адміністрації

Пушко-Цибуляк Є.М.

МІНІСТЕРСТВО ДОХОДІВ І ЗБОРІВ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ МІНДОХОДІВ
У ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Білецька, 1, м. Тернопіль, 46003, тел.: (0352) 43-46-01, факс (0352) 43-46-02

Код ЄДРПОУ 38696905

11.08.14 № 9309/10/19-00-13-24/106

На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукового дослідження
здобувача кафедри податків і фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету
Гуцул Інни Анатоліївни
«Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: фіскальні ефекти та
регулюючий потенціал»**

Висновки та пропозиції сформульовані у дисертаційній роботі Гуцул Інни Анатоліївни є важливими для удосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності.

Зокрема, рекомендації здобувача стосовно зміни ставок митних платежів та встановлення пільг з окремих їх видів з метою оптимізації структури експортно-імпортних операцій були використані Головним управлінням Міністерства доходів у Тернопільській області при підготовці пропозицій щодо внесення змін до Податкового кодексу України.

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету.

В. о. начальника Головного управління
Міндоходів у Тернопільській області

Є.В. Воробець

Тернопільський національний економічний університет
Ternopil National Economic University

Lvivska Str. 11, Ternopil, 46020, Ukraine
 Tel./Fax +380 (352) 47 50 51
 E-mail: academ@tneu.edu.ua
 http://www.tneu.edu.ua

вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна
 Тел./факс +380 (352) 47 50 51
 E-mail: academ@tneu.edu.ua
 http://www.tneu.edu.ua

№ 126 33/2983

"30" _____ 10 _____ 2014 р.

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукового дослідження
 здобувача кафедри податків та фіскальної політики
 Тернопільського національного економічного університету
 Гуцул Інни Анатоліївни
 у навчальний процес**

Результати науково-дослідної роботи здобувача кафедри податків та фіскальної політики Гуцул І.А. за темою дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук «Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: фіскальні ефекти та регулюючий потенціал» впроваджені кафедрою податків та фіскальної політики у навчальний процес при викладанні курсів «Митна справа», «Фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності», «Митна політика зарубіжних країн», «Митно-тарифне адміністрування», «Податкові системи зарубіжних країн», «Податковий менеджмент», «Фінансово-господарська діяльність митних органів».

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету.

**В.о. завідувача кафедри
 податків та фіскальної політики,
 к.е.н., доцент**

А.І.Луцик

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
(ДФС України)

Львівська пл., 8, м. Київ-53, МСП 04655, тел.: (044) 272-51-59, факс: (044) 272-08-41
www.minrd.gov.ua; e-mail: kabmin_doc@minrd.gov.ua, gromada@minrd.gov.ua Код ЄДРПОУ 39292197

14.10.2014 № 99-25/1-02-04/4777 На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді
Д 58.082.01

Тернопільського національного
економічного університету

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
здобувача кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету
Гуцул Інни Анатоліївни

«Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: фіскальні ефекти
та регулюючий потенціал»

Сформульовані автором у дисертаційному дослідженні пропозиції щодо удосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності є актуальними в умовах глобалізації.

Зокрема, рекомендації здобувача в частині необхідності періодичного затвердження і оновлення переліку товарів «групи ризику», що можуть бути об'єктами невірної класифікації, спрощення системи митного контролю на кордоні й переведення її на етап митного пост-аудиту, вдосконалення оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у розрізі окремих податкових платежів, що базуються на запропонованих підходах розширення переліку підакцизних товарів, врегулювання наявних дисбалансів у сфері відшкодування ПДВ, у першу чергу, шляхом стабілізації та гарантування виконання зобов'язань, оптимізації ставок ввізного та вивізного мита були використані Департаментом адміністрування митних платежів та митно-тарифного регулювання Державної фіскальної служби України при підготовці пропозицій щодо внесення змін до митного законодавства України.

Директор Департаменту адміністрування
митних платежів та митно-тарифного
регулювання

А.С. Гутник